

T.B.M.M.

DDC:
YER: 71-3720
YIL:
CLT:
KSM:
KOP:
DEM: 71-6723

KÜTÜPHANESİ

وان تا ريخى

و

کوردر حقه تتهات

۱-

H.H.

225

وان کولنه بر نظر

ایکی قطعه ضربقه بی جاریه

مطبعة ابوالضیا

۱۹۲۸

وَأَنْتَ يَا نَجِيٌّ

وَ

كُورْدُلَرْ حَقْنَدَه تَتَبَعَات

30 Haziran 1937

B. M. M.	
Kütüphanesi	
Es. No. :	1937: 2982
Remiz :	H. H. 225

A. H.

مطبعة ابو الفيا

استانبول

١٩٢٨

وانه تاریخی

و

کوردلر حقنده تقیبات

برنجی فصل

حوالینک جوغرافیایی - اسکی زمانلرده نووک مهاجرلرینک تعقیب ایشکاری بوللر - مهاجرلر
ایچین اک امین ملجألر - اقلیم - خلاصه

وان و حکاری ولایتلری اراضیسی بوتون مناسبله طاغلق در . بو منطقهده
آزاراندن صوکراندورک طاغی ایکنجی بر دوکوم نقطه سیدر . بورادن اعتباراً
مختلف سلسلهلر جنوب و جنوب غربیه دوغری اوزانه رق منطقه یی قاپلار . بووولتانیك
سلسلهلردن بریسی تندورک ، آلا طاغ ، سیمعان طاغی ، نمرود طاغی زنجیریدر وان
کولنک شمالندن دولاشیر جنوب غربیه دوغری کیدر . دیگر بر قول جنوبه دوغری
اوزانیر ، ایران حدودینی تشکیل ایدر . بوساسله نك یوکسلکی « ۲۲۰۰ » دز « ۳۸۰۰ »
قدردر . سرای جنوبنده حدود طاهرلندن آیریلان بر قول اولا غربیه صوکر
جنوب غربیه دوغری اوزانیر ؛ چوخ طاغلی و امتدادی اولان اکری طاغلی
نالمیه وان کولنک شرق و جنوبینی قاپلار . بو سلسله نك یوکسلکی وسطی اوج
بیک مترودر .

بر کره بش اون کون قدر سبحان قاياسندن قویروغی چقاریر بر اژدر هفت سر اول
عصرده رها بولوب جمیع نمر دیلر تناول ایله یرک ، اسرحی قدر ایله ینه سبحان طاهنده کی
غارینه کیروب محبوس قالمشدر ...»

چوخ طاغلی: تورک مملکتلرنده و آناطولیده بواسمه چوق تصادف اولوتور .
تورکستانک قاراب شهری جوارنده قاراچوخ طاغی وارددر . اوغوزلر موصول ولایتنده
بر طاغه بو اسمی ویرمشلرددر . برچوق کویلرده بو اسمله یاد اولونور . سرای جنوبنده
ایران حدودندن آیریلان بو سلسله اولایا غربه بعدد جنوبه دوغری کیده رک وان ایله
حکاری منطلقه لری بر برندن آیریر و جودی طاغلرینه منتهی اولور . اک یوکسک تپه لری
۳۳۰۰ ، ۳۵۰۰ ، ۳۶۱۰ مترودر . ۳۵۸۷ راقلی تپه نک انکسندد تورکیانک اک
یوکسک قصبه سی اولان باش قلعه وارددر . راقی ۲۴۸۰ مترودر .

قیشین بو طاغ پک مشکالته و آنجی یایاچکله بیلیر . معافیته هجری ۱۲۶۰ تاریخنده
بدرخان فسادای زماننده قورد پک نامنده کی بر قول آغاسی قومانداسندده بولونان بر
طابور سر ایکی طوب ایله قیشین چوخ کدیکنندن چدیکی کبی جوله مرکه قـ دره کیتمش ،
جوله سر پک آغاسی باصقینه اوغرایارق تک باشنه قاچایلمشدر . هیچ کیمسه بویه بر
قیشده ، فورطنده هسکرک کله بیه چکنی امید ایتمه مشدر .

وان کولی جنوبنده کی اکری طاغلی ، چوخ طاغلرینک امتدادی عدا اولونور . چوخ
طاغلرله بوسلسله نک آرمسندده مشهور فراشین یابلاسی وارددر . بوییلادن اعتباراً جنوبه
دوغری کویان دره سیله زاب نهری آراسنده محادییه ندر اولان منطقه ایسبز و غیر
مسکونددر . اکری داغلی وان کولنک جنوبنده کی طاغ بیغنی میدانه کتیر مشدر . اک
یوکسک تپه لری ۳۵۰۰ مترودر . دره لرله تپه لر آراسنده کی راقم فرقی بیک بشیوز ایکی
بیک متروی بولدیفتدن اراضی چوق صاریددر . شمالدن جنوبه و شرقدن غربه پک محدود
گجیدلر وارددر .

آلاطاغ سلسله سنک اک یوکسک تپه سی ۳۵۱۹ راقلی «مرادباشی» در . دیگر بللی
باشلی تپه لری ده اوج بیک متروندن چوق فضلده در . جوار عشرت لریک یایلاغیدر . ایلکانیلردن
آرغون خان آلاطاغ یایلاغنده بر سرای یایدیر مشدر . [۵] ایلکانیلرک بومطقه ایله اولان
صیقی مناسبتلرینه باقیلیرسه «آباغا» اوواسی دینلن یایلاک آدینک ده آباغا خانه نسبت
ایدلمش اولماسی احتمالی وارددر . آلاطاغک یوکسک تپه سنه چقان بول اوزرنده و برکجید
جواریده بولونان کویک اسمی ده «داوان» در . داوان تورکجه ده کجید دیمک اولدیفتدن
بوداوان اسمنک ده تصادفی اولایق بوکوبه علم اولدیفته پک احتال ویرله نر .

اورال

بو بوک واهیتلی اووال یوقدر . وان کولنک اطراف و بوبوک وادیلر اولنجی اهمیتلی
دوزلکر تشکیل ایدر . آباغا اوواسی [یالکز آرباششیر؛ چایرقددر] وان ، بارکیری ،
[۵] جهاتنا (کاتب چلی)

به ایران حدود ساسله سندن آبرلار ق خربه دوغری کیدن و باش قلعه نك یکر می
کیلو مترو قدر جنوب شرقی سندن باشلایارق حکاری ولایتی اراضی سنی طولدوران طاهر
الك صarp بر اراضی یاپار . اعظمی ارتفاع درت ییکی بولور . دره لرك درینکی ایکی
بیک متروبی بکر . چوق عظمی هیبتلی . منظره له تصادف اولونور . الك . مشهور
سلسله قاراطاغدر . قیشین قازلی طاهر لرك اوزرنده سیم سیاه ، اوزون و یوکسک برقله
دیوازی هیبتله سایه دوغری یوکسک لیر . بو قسمده یولار ، بر چوق یرلرده ، قایلر
اویوله رق یاییامش مردیونلردن ، درین اوچوروملرك کناریخی تعقیب ایدن
ایزلردن عبارتدر .

خریطه نك مطالعه سندن ده آکلاشیلاجی وجهه حکاری و وان ولایتلی منطقه سی
ایکی معظم طاغ ییغیندن عبارتدر . بو طاغ ییغینلری شرق - غرب خطی استقامتده
قیشین ، تشرین تأییدن مایس نهایتنه قدر ، کچمک امکانی برچوق حاضرقلر و برچوق
مازومه امله آنجیق شمال قسمنده موجود اولاییلیر ؛ جنوب قسمنده بونك امکانی یوقدر
یازین شمالده قالان طاغ ییغینی موجود کچیدلردن آشوق ممکندر . فقط جنوب قسمنده
یازین بيله اکثر یرلردن حایوان کچیره ک ممکن اولما نله برابر بر چوق یرلردن ده آنجیق
اوراده طوغمش بویوش اولانلر کچه ییلیر .

شمال - جنوب خطی استقامتده کچمک ایچین شمال ییغینده یالکز بر یول وارددر .
تندورک طاغ نك کچیلمز لاولری کنیش بر ساحه ده مانع تشکیل ایدر . جنوب
ییغینده ایسه محدود وهین درجه ده صarp بر قاج ایز وارددر .

برجی ییغینك مشهور داغلی :

تندورک طاغی ۳۳۱۳ مترو یوکسکلیکنده در . ایکی تپه دن عبارت سونمش بریانار
طاغدر . آره صره دومان چیتار ؛ بر تاندیرکمی صیجاق اولم سندن بو اسم ویرلیدیکی
یرلیر سنویلرلر . اطراف نك بر انسان بيله کچه مه یچکی لاول مانعلریله قالمیدر . انکلی
اوتلاقدر .

سیحان طاغی : وان کولنك شمالده منفرد و مخروط ناقص شکنده بر طاغدر .
بو طاهه آزادات تورکلی زمانده (آددوری) دندردی . راقی ۴۴۳۴ مترودر . وان
کولندن ایکی بیک بش بوز کسورمترو یوکسک کورولور . نیه سندن کورولن منظره لرك
چوق محترم اولدوغنی سیاحلر اهمیتله قید ایدیورلر .

تولیا چلی بو طاه نك تورک نلرله خالطی لرك یابلاغی اولدوغنی یازیور . سیحان
طاغ نك سونمش بر یانار طاغ اولدوغنی شو خرافه ده کوستریور :

« ... پده وان دریاسنك شمالده عادلجواز قلعه سی قرینده کی سیحان طاغنده
خالا محبوس طوروب قرق اقی سنه ده بر صداسی استیاع اولونور . ۷۰ : ۸۰ سنه ده

خوشاب صوبی : برجوق قوللردن مرکب اولان یوقاری طرفلری ایله نصب طرفی .
کنیش چایرقلری حاویدر . اوززنده ایکسی صاغلام اوچ کارگیر کوپری واردر .
زیلان دره سی : وادی قومسال اولدوغندن صوبک یاتاغی زمان ، زمان دکیشیر .
برجوق قولله آبرقله برابر فیضان زمانی بعضی کونلر کچیله سر . ارجیش اوواسنی
صولار . [*]

زاب صوبی : یازین منبعندن کله قومه قدر هریرندن کچیله بیلیر . کله قومده اسکی
برکارگیر کوپری واردر . زاب بورایه قدر چوق سوعلیدر . کنیش ولطیف پروادیده
زمردکی بر سطح اوززنده هلزولر چیزه رک چاغلار . . ایلک بهارده چادیرلر مواشی
وانسانلرله دولان بووادی بر مسیره حالی آلیر . بورادن صوکرا وادی طارالیر ،
درینله شیر قارا صو ونهیل چایلرینی آلدقدن صوکرا صارب وقورقونج بروادی به دوشر .
اساساً صارب اولان جنوب منطقه سنی شمال وغربدن کچیلر برمانله قوشاتیر .
زاب وادیسنی ققیباً جوله سربیکدن چاله کیدن ودرین اوچوروملر اوززندن کچن
دره یولندن حیوان ایشله سر . اوراده دوغوب بویومش انسانلر کچیلیر . چال ایله
عمادیه آره سنده زابک قایالر آراسنده طارالیدی برده ایکی ساحله استفاد ایتدیرلش
برقاج آغاچدن هبارت بلبل کوپریسندن صوکرا موصول ولایتنه کچر .

اقلیم

وان وحوالیسی اراضیسنک ۱۶۵۰ دن باشلا یارق درت بیک متره به قدر یوکسله سی
دولایسیله اقلیمی عرض دائره سه تابع دکدر . بللی باشلی ایکی موسم حکم سورر :
بریمی یاعموک وقار موسمی دیگر ی قوراق موسمدر . بوموسملر همین بر برینی ققیب
ایدر . بواکی موسمی حیران آبی آبییر . عمومیت اعتبارله ایلک بهار مایسک اورماننده
ویاحیرانک ابتدالزنده باشلار .

مارنک اورتالرنه بضاً نیسان بدایتلرنه قدر هر طرفه قارله اورتولی قالیر . نیسانده ده
قاریاغدی قی واقمدر . علی العموم مارت نهایتنده قار ایکی بیک راقلی یرلر چکیلیر . داهای
یوکسک یرلرله مثلاً آلاطاغ ، سبغان طاغی ، اگری طاغی حیران نهایتنه قدر قارلیدر
صوک بهار قوراق کیدر . ایلول تشرین اول آیلرله تشرین ثانیکن برنجی نصی الک ای
سیاحت زمانیدر . تشرین ثانیده قار یاغما به باشلار .
شباط صوغوقک وقارک چوق زمانیدر .

[*] ارجیش قلمه سی رومی ۱۲۵۷ تاریخنده ترک ایدیلرک حکومت مرکزی
شیمدیکی یره نقل ایدلشد . شمدیکی ارجیش اووقت اون بش ، یکرمی اولی .
و « آغاقیس » ادلی برکوی ایدی .

خواص و سوره، چایک، کوراند داشت دوزلکری هر نوع زراعت الویشلیدر. سرای، باش قلمه، قارا صو دوزلکری ایدنجی درجه در. مع مافیه نفوسه نسبتاً فضله سیله زراعت صالح اراضی وارد. طاعن اعظمی درجه در اولدوقلری حاوی اولدینی کپی وادیلده مبدول اوت بولونور.

نهرل

نهرل بویوک مانع تشکیل ایتولر یالکوز زاب نهری چومه لریک جوازندن اعتباراً و فیضان زمانلرند صولرک فضله لی اعتبارله حقیقی برماندر. مهم چایلر شونلردر. بند ماهی چایی، تندورک طافیله تابیلرندن حاصل اولمشدر. بوچایک اساس قوی اولان وایزید. یایزید آقا بولنی عموداً قطع ایدن صاری کول صوبنک یاناغی بطاقلی کنارلری قیالقدر. برکوپری ایله کچیلیر. بوچای بارکیری بوغازنده قیالی بر یاتاقندن چاغلایه رق کچر. بوخیزله بارکیری اوواسنی یارمش تقریباً یکرمی متره درینلکندمه بش آلتی متره کتیشلکندمه گندیسنه بریاتیق آچمشدر بعضی برلده صو قبالرک آلتندن کیدر. یانته قدر کیدلمه دجه بوچایه غائب براماره کورولمز یاناغنه ایتک امکانی یوقدر. بو اوواده شیطان کورپری دینلن تک کوزلی برکوپری وارد. بارکیری قلمه سنک [*] غربنده اوقاق برشلالیدن صوکرا صویک حیزی کسیلیر. بورادن منلا باده قدر هریردن کچیلیر. منلا بادن منصبه قدر یاتاق باطار واطرائی بطاقلقدر. منصبه یقین وان. ارجیش بولی اوززند طاشدن اسکی برکوپری وارد. کورپیدن دکوزه [*] قدر اولان بویوک برقم بطاقلی وقامیشلقدر. قلمیشلقلر برچوق آله جقلر تشکیل ایدر. صندال ایله بورالره کیرمه نک تهلکلی اولدوغی تجربه ایدلمشدر. یول غائب ایتک و صندال ایله برطرفده صاپلانوب قلقی احتمالی وارد. خارجدن ایجریسی کورولمه دیکندن امداد ایستمه مک امکانی ده یوقدر.

قارا صو: یوز کیلو متروندن فضله اوزوند. منبع طرفلری کوزل یایلاقدر. منصب طرفی بطاقلی. ایلك بهارده جوشاره ایکی هفته قدر کورپیز کچیله مز، دکزدن دولاشیق لازم کلیر.

[*] بارکیری قلمه سی ایران سلجوق شاهی قیلج آرسلان طرفندن یاپیلده شد. تبریز - سرای - ارجیش بولنی شماله قارشی مدافعه یه یارارمش. تیمورلنک طرفندن خراب ایدلمشدر.

[*] وان حواله بسنده دکز دینیر، و حقیقه دکز حسی ویرر. غرب کنارنده کی نمرود طاعنک یالکوز تپه سی کورونور. ارضک کرویتی حس ایتدیرمه جک درجه دره واسمدر.

د — اورتاده تبریز - سرای - ارجیش - خلاط [۱]

(بو ایکنجی درجه‌ده در ، اکثریا منلوپلر تعقیب ایتشد)

ح — جنوبنده آق‌پانا (همدان) - سلیمانیه - کرکوک - موصول یولیدر. [۲]

§

آمان بیلمهز بر دشمن ایلفاری قارشوسنده قاچقده اولان بر [ایل] یاقای اله ویره جکی آن کلایجه یاخود ایزنی غائب ایتک ایچون تعقیب ایتدیکی اساس استقامتدن بالطبع یان طرفه انحراف ایدرک ، طبیعتک بخش ایتدیکی بو فائده‌دن استفاده ایتک ایتسر . بو پک طبعیدر . ایشته بو منطقه بردشمن اوکنده قاچان متدهش ایللر چوق امین و جاذبه‌دار بر رجعتکاه اولمشدر .

منطقه‌ک بو خصوصیتی اهابلسنک قماً ادامه موجودیت ایتسه‌سنه یاردیم ایتشدر . آشاغیده ، تاریخی قسمده کوروله‌جکی وجهله آثوریرلر ، براسکینه‌سنی عصرلرجه اوغراشدیقلی حالده افنا ایدمه‌مشدر . آثوری اوردوسی کلنجه خلق طاغره التجا ایتش ، اوردو کیدنجه ینه بیلدیگی ایشته‌مشدر .

بوضیعتک اوچونجی بر تأثیری ده خلقک بویه منفرد بر وضعیتده قالماسنک دیلجه غرقلی بر لهجه‌ک حصوله میدان ویرمیدر .

§

اراضینک شو خصوصیتی غربه دوعری تمید ایده‌بیلیمک ممکندر . هر هانکی برخریطه اوزرنده بابیلاق سطحی بر تدقیق کوستره‌جکدر که فرات ، مراد نهرلرله دحلته‌ک منبه قولری آراسنه صیقیشمش طاغیر وان حوالیسی‌کی بلکه اوندن داهافضله درجه‌ده صارب ، اورمانلی ، مواسله‌دن محروم ، عینی درجه‌ده یابلا شرائطی حائز یغینلر وجوده کتیرمشدر . بویغینلرده عین وجهله بر رجعتکاه خدمتی کورده‌جک وضعیتده درلر حقیقتده اراضینک بوشکلی بر چوق مهاجرلری حایه‌یه یارادیقلی‌کی سینه اصلیه‌یی تشکیل ایدن هیئت تورک‌لرینک نسلن ده ادامه‌یه خدمت ایتشدر .

§

وان حوالیسی خریطه‌سندمکی جوغرافیا اسملرنی تدقیق ایتک ده چوق فائده‌لیدر . طاغیرله نهرلر اکثریتیه تورکجه آدلری طاشیرلر . هله حکارینک اک وحشی برلرنده بواسملری کورمک جدأ حیرته لایق‌در . بو منطقه‌ک چوق اسکی زمانلردنبری مهاجرلر ایچون برملجا تشکیل ایتدیکنه بوده بر دلیل اوله‌بیلیر . هله درس و سائر منطقه‌لرده یابانجی اسملرله نادرأ راست کلنیر . هر شیک اوزرنده تورک تمقاسی واردر .

[۱] عثمانیه ک بویول اوزرنده کی منزل خطنک آثاری الآن کورولمکده در .

خانلر ، قالدیریم دوشه‌لی یوللر

[۲] تاریخنک اک اسکی زمانلردن بری شرقک غربله اولان ارتباطی بویول تأمین

ایتشدر . بویوله اسکی چین بولی ، چیندن کلن ایکلره نسلته ایک بولی دینیردی .

مارتده نيسانده ياغان صوك قارلر، نيسان ومايسده ياغان ايلك ياغمورلر نباتاتي
خيشقيرتير.. آغاچلر تقريباً نيسانك اون بشندن صوكرا چيچك آچايه باشلار.
روزكارلر : كول ا. زردن وقارادن كلديكنه نظراً تاثيري باشقا باشقادور . شمال
روزكارى صوغوق، جنوب صيباق، غرب رطوبتلى، شرق تماميله قورودور .

معرضه

بورابه قدر عرض ايديان تفصيلات كوستريوركه بو منطقه اراضيسنك اهميتلى
بر خصوصيتي واردور :

۱ — صاريذر . اسكى اوردولر ايچون بو طاغ ييغينلرينك اينندن كچمك پك
مشكل ايدى چونكه اكثريله او اوردولر واردقلىرى يزلدن تفصيللريني اكمال ايدرلردى.
حالبوكه بو طاغلرده اوندن باشقا هر شي نقصاندر . ثانياً اسكى اوردولرك محاربه
اصوللرىده بويله يزلدن اوزاق دولاشمايى ايجاب ايتيريوردى . يقيندن كوكس كرسه
ياپيلان محاربهلرده جبهه تشكيله ، مانوره اجراسنه ، سوارى هجومه مساعد دكلدر .
بوازى قوتى آز اولانله چوق اولان آراسنده ، بر فرق براقاز، فضله اولهرق برچوق
يزلدن آت اوستنده كچمك بيله ممكن دكلدر .

۲ — ايوام راعيهنك آزاديى شرائط مكملاً وجوددر : ايلك بهارده
حايوانات قارى تعقيب ايدرك اولتلاقه-ن اولتلايه كيدر . يلك قاووروجى كونشي واديلرد، كي
اولتلى قوروتديلى زمان ايكي بيك بش يوز ، اوچ بيك راقلى طاغلرك كورپه ، يميل
اولتلى حايوانلرى بسلر .. نيشك وصوك بهارك سرت روزكارلرى طاغلرك اولتلى
ياقابه باشلادىلى زمان واديلرك كول كنارلرينك چاپرلى يكيدين جانلانير .

۳ — نيشين قارلر منطقهي بر حصار كمي محافظه ايدر .

۴ — بو منطقه مهاجرت اقوامك تعقيب ايتديكي بللى باشلى ايكي بويوك استقامتدن
بريسى اوززنددر . معلوم اولدوغى اوزوه بو استقامتلردن بريسى حزر دكزينك شمانده كي
شته يلردن ، ديكرى ايران - آناطولى بويوك يايلازلندن كچر .

ايسته بويوك يايلاز استقامتي اوززند ، كچمىز بويوك بر طاغ ييغيني شكلنده
بولونماسده آريجه اهميتي آرتيرد . بو طاغ ييغينيك ايكي طرفى يعنى شمال و جنوبى پك
اسكى زمانلردنبرى معلوم كروان يولاريذر . قاچانلر بويولردن قاچار ، قووالايلار يته
بو يولاردن كليردى . ايكنجى درجهده مهم بريول بو طاغلرك اورته سندن كچر .
بو يوللر شونلردر .

آ — شمانده بايزيد اوواسى - قارا كوسه - باسينلر ياخود نخجوان - سورمهلى
(ايفدير - تولب منطقهسى) - آراس واديسيله باسينلر ؛

سائر ملت‌ری ایله مساوی بر درجه به قونولاجق قوتده بر توران قومندن عبارت ایدیلر
آتوری ایمراطور افنگ بونون دورلرنده بیخلفك آرز چوق، استقلاله بروضعت ادامه ایتش
ایتش اولدوغی آکلاشامقده در . »

آشاییده تفصیلاً ایضاح ایدیله جك اولان و دوغرولفی دیگر ملتلك اثرلرنك شهادتی
ایله ثابت اولان بو خلاصه ایچنده کی غونوكله سنی انسیقلوبه دیار بیتانیقا بحثك دیگر لرلرنده
« کوردو » شكاه، صوققده (غونو) یاخود (کوردو) دیمکده دره شو حالده اورارتو،
لوهوردو، غونو، کوردو کله لرلك همینی بر اساسه ارجاع اینك ممکندر . آشاییده
کوردوله جکدرکه بو اسمك تعلقی، تاریخك جریاننه نظرأ اك زیاده موصلاک شالنده کی
منطقه ایلده . فقط بو نقطه نك حدودینی قطعی اوله رق تمین ایتك ممکن دکلدر .

آنسیقلوبه دیار بیتانیقاك و دیگر آلمان اثرلرنك تورك اولدوغنی متفقاً قید ابتدکی
بو خالفك آدی ایله منطقه نك آدی آراسنده ده من من نام بر مشاهبت موجود دریا لکس
بو بوك تاریخ عمومی بوتور کرك آدینی هالده اوله رق قید ایتشددر .

بونورك قومنك دیگر تورکركله مناسبی حقنده موجود بر قاج معلومات و تاریخك
جریان غونولرك آتوریه نك شمال و شمال غربی و شرقنده بولونان بو بوك بر تورك ملتلك
بر رسمی اولدوغنی کوسترمکده در . شویله که :

بو بوك تاریخ عمومی « هالده - لوهوردو - غونو » تورک بندن بحث ایدرکن بونلرك
« هیتیت بقایاسندن » اولدیفنی قید ایدییور . مجبا بو تمیزدن مقصد نه در ؟

اولا : هیتیت حکومتی منقرض اولدقدن صوکر ا هیتیت تورکری بوراله التجا
ایدرك بر شمش اولدقلری مناسی چیقاریلا بیلیر . حالبوکه تاریخك قید ابتدکی وقایع
و آنسیقلوبه دیار بیتانیقاك قیوداتی مضبوط تاریخك شهادتی بو خالفك بدایتندن بری
بورالده باشادیفنی کوستریور . لورد کورزونك ۱۸۹۲ ده طبع ایدلش اینکلیزجه
(ایران) آدی کتایبده « و قتیله هیتلرك، الیوم کوردلرله مسکون و کوردستان دنیان
منطقه حاکم اولدقلری تاریخنا مشیتدر » دیور . بونون بوم معلومات قارشولاشدیریلیر -
غونولركده هیتلرك بر رسمی اولماسی لازم کلیر .

هیتیت حکومتی طاعلیدیفنی زمان غونولرده کندی باشلرینه بر حکومت تشکیل
ایتشدلرد . . فی الحقیقه بو بوك هیتیت حکومتی میلاددن ۱۲۲۰ سنه اول زواله باشلادیفی
زمان مملکت پارچالانمشدی .

اسکندر حکومتك پارچالانماسنده اولدیفنی کبی بر چوق اوقاق رنسلکر و دره بکر
توره مشدی . [*] آرتقی والیر مرکز (قارغامیش - جرابلس) طانیایوردی . فرات

[*] آلمان آثار عتیقه متخصصی دوقتور أمیلی فوره ر شویله دیور : انقره نك یوزالی
کیلو متره شرقنده بوغاز کوی جوارنده کی محفتمه هانی خرابلری بو بوك هانی حکومتنك
پای تختی اولان و « هاتوزاس » دینلن شهرک برنده در . انقره نك اوونکی آدی آنقوالیدی
بو بوك هانی فرانك اوج اقامنکامندن بریمی آنقواده ایدی .

ایکنجی فصل

هیتھارک انقساسی - هالیدیئر - غوتو - غاردو - قاردو - اورادو - لوهوردو حکومتی - آئوریدیئرلرله
مجادلهلر - لوهوردولرک تشویقانی - تورک فهده راسیونی. آئوریدیئرک انقراضی تورک - مهاجرلریشک مواساتی -
مدیا اداره سی - نسالیادکن . مهاجرلر - خالده گهن - بر ایضاح - اسکندرک استیلا سی - پارت اداره سی -
پارت ایله روما آراسنده وقابت - هالیدیئرک - یرجی وضعیتی - ارمنیلردن اولارمنسان اولوری - هاپستان
اوپدورماسی - غفلت لر.

تنبج ایتک ایسته دیکمز وان اطرافنی تاریخک اک اسکی زمانلرنده قدام اورادو
ذیلن منطقه قیاده کیرخولر مملکتنه ونابری به داخل ایدی. اورادو منطقه سی وان
وروپه کوللری آراسیله بونک شمالی ایدی. وان کولک غرب وجنوب غربی قسیمی
کیرخولر مملکتی یاخود نابری آدینی طاشیوردی. بنی اسرائیل اورادو به آدارات دیردی
بایزیدک شمالنده کی مشهور طالع الان بوادی طاشیقمده در.

آئور کتابه لری وقتیه بومطقه ده لوهوردو آدی برتورک حکومتی بولوندیغنی و آئوریلری
صیقیشدیرجق قدر قوتلی اولدیغنی قید ایتمکده در. لوهوردو کله سیله اورادو کله سی
آراسنده کی مشابحت آشکاردر. بعضی تاریخلر اورادو بعضی سی ده لوهوردو یازیور. بوفرک
بردیلدن اونه گنه کچرکن یا ککش تلفظدن شیوه فرقتدن حاصل اولمشدر. لوهوردو
واورادو کله لرنی بررینک عینی اولقی اوزره قبول ایتک ضروریدر. آنسیقلوبه ییلا
بریتانیا ایه بوا سی دها باشقه شکله قید ایتمشدر. مذکور انکیز انسیقلوبه دیسنک
۱۹۱۰ - ۱۹۱۱ طبعنک اون بنجی جلدنده کوردلرک تاریخی حقنده عیناً شونلر
یازیلیدر :

«اولجه کوردلرک اصلی سوبله مک ایجاب ابتدیی زمان اونیکلرک رجسته قارشى
کلن قاردوجی [۵] احفادنن اولدیقلرنی ذکر ایتک کافی عد ایدیلیدی. فقط صوک
تحریات کوردلرک بونانیلر دورندن چوق اول موجود اولدیقلرنی کوسترمکده در. تاریخک
بدایتنده آئورنه نک اطرافنده کی طاغلرده [غوتو - gutu] اسمنده برخلق بولونغمده ایدی
بو(غوتو) جنکاور معناسنه کلن برتیمیر ایدی که آئوری دیلنده (غاردو) وبا (قاردو) به
تحول ایشدی. (غوتو) لری ایلک خط میخی ایله محکوک آئور کتابه لرینه نظراً غربی آسیانک

[۵] آئور یازیسنک آناختاری بولونغان اول بو طاعلی تورکله تماس ایدنلردن کسه نوفون
بونلر قاردوجی « دیور . اصانک » قورمانج « اولسی احتمالی واردر . هه رودوت
کیخسرو اردوسنده کی طاعلی تورکله تشکیل ایتمکده اولدیغنی فرقه لری ساسییریان و آلارودیان
دی ایتنده ذکر ایدیسور [انسیقلوبه دتیانیا جلد ۱] که آلارودیان - اورادو یان عینی شیلدر.

اکثریا خالخالیدر . باشلرنده سربندلر اوزری چفته تلرله زین ایدلشد . اما اکثریا قولالرینک یانلری بیحاقده لوب قان آقته رق طورنا وشاهین و خروس تلری صوقشلردر . اولیا چاپینک ممتاز ، باله سنی سیلکوب آتارسیق بیلزیک ایله کوبه قالیر [**]

هالدرک ازلرینه حاندفضله تفصیلات [***] بالکوز وان قایلرند و آرتامت جوارنده دیودای دینلن مغازه لرده هالیدی دیلی و خطمیخی ایله یازلمش کتابه لر شاسرام قانالی ، و کوس دیر ، مدنی موجوددر . وان جوارنده قبالرک یالچین و عمودی پرلنده . سیلنرک حاضر لاش فقط یازیلاماش لوحه لرده واردر هالدرک کندیلرینه مخصوص یازیلری بولوندوغی بالاخره خط میخی بی قبول ابتدکارینی بوخلق معارف و صنایعه نسبه کیری قالش اولدقلرنی تاریخ قیدایدیور . بوکون بیله آطاولینک دیگر منطقه لرینه نظر اکبری قالمالرینک باشلیجه سبی جوغرافی وضعیتدر .

اورارنو - لوهوردو - غونو حکومتی

یوقاریده عرض ایدلدیکی وجهله هیئت حکومتدن آیراش بر امارت ایدی . آنور سالناهلرینک قیدینه نظرآ میلاددن ۱۳۰۰ سنه اول موجود بیک قونلی اولان بو حکومت مرکزی طوشپا = وان شهری ایدی . آنور حکومتی قوت بولنجهیه قدر تقریباً بر مصر ، لوهوردو حکومتی آنور حکومتنه صارقینتلق یامشیدی . میلاددن ۱۱۳۰ سنه اول آنوریلر قوتلندی . ایلک ایشلری کندیلرینی صیقشیدیرمقده اولان بو طاغلیرلرک اتقبادینی تأمین اینک اولدی . برنجی تیغلات فلاسر اردوسر انکی قول ایله لوهوردویه تجاوز ایتدی . برقول زاب شهری حوضه سیله شماله برقولده دوغریجه وان استقامتته ایلرلیدی مملکتی اشغال ایتدی . اوندن صوگرا قازغامیش اوزرینه ، هاتی حکومتنه ، دوندی . اطراف وجوارده کیلردن ماعدا نایری دنده یکرمی اوج قبیله هاتی حکومتک یاردیمه کیتدی .

ایشته کوردولیورکه آنوریلر تعرضی ماشلار باشلاماز قردوش مملکتلر آراسنده کی منازعه لر درحال نهایت بولمش وهیدی آنوریلر قارشی مقاومت واحتلاللرینی مدافعه چارهلرخی آرمایه باشلامشلردر . آنور اردوسی قارشوسنده مغلوب اولان مملکتلر اردو

[**] قارا قویونلی قارا یوسف هجری (۸۲۳) تاریخنده اوردو کاهده ثلوهکی زمان هسکرلری کوبه لرخی آلمی ایچون قولالرنی کسدیلر [توزکلرک تاریخ عمومیی ۶ جلد ، صفیه ۱۰۲]

[***] وان قلمه . سنده وقتیه برقاچ هیکل بولوندوغی روایت ایدلمکدهدر . نه اولدقلرنی ییلن یوقدر .

کنار لردن قاره دگزه قدر اولان برلده بکرمی اوج قراللی و آلتش قدر مستقل رئیس واردی. بوقرالقلر و پرنسلکلره دره بکلریدن هربری نفوذینی آرتیرمایه چالیشیور و بربرله بوغووشیور دی بوقرنسلکلرک یاخود قرالقلرک باشلیجه لری حاتی، قوموخلر، میشقو و قاشقور، هالدیلر کیرخولر، دایه نیلر و غریه قزل ایرماق وادیلرینه قدر برچوق کوجوک حکومتلردن عبارت ایدی. [ماسیه رومنک اقوام قدیمه تاریخی] خریطه نیک مطالعه سندن آ کلاسیلاجنی وجهله هالدیلره، کیرخولر، نایری بکلری، دایه نیلر [**] قومشو ایدی. یوقاربده عرض ایدلیمکی وجهله بو اوراق قرالقلر بربرله مجادله حالنده ایدیلر. برزمان قاشقور قوموخلری و دیگر لرینی تابیتلری آلتنه آملریدی.

ایشته اورارتو یاخود آزارات ایلنک اصل صاحب لری (هالیدی) هاتی تورکلری ده بو بوک هاتی = هیتیت حکومتدن آپریش برچاره دن عبارت ایدی. غوتوایله هالیدی و هاتی کله لری آراسنده اورارتوایله لوهوردو غوتو کله لرنده اولدینی کی شیوه فرقدن باشقه برآریق بوقدر. تاریخمده کی قبودانک بوخلتک هیتیت نسلدن اولدینی هیچ شبهه به محل برافادن توبیق ایتمه سی بونلرکده قیافتجه هیتیتله بکزه مهستی ایجاب ایتدیرمکده در. تاریخ، هیتیتلرک قایلر اوزرینه اوپولمش قیافتلرینی شوبله تصویر ایدیور :

«هیتیتلر قیسه اتکلې، قیسه قوللی، باقلی ایلنکلی البسه کیر، بلارینه کرباغایوب قاما طاقارلردی. آیاقلرینه برونی قالتیق برنوع آباق قای کیرلر. قول و باجاقلرینه بیله زیك قولاقلرینه کوبه طاقارلردی. صاحب لری آرقا طرفدن بوینی اورتجه ک قدر اوزاتیرلردی. کلاه لری سیوری، اوزرلرنده صاریق کبی علاوله موجود. بعضی کلاه لرکده نه سی قلی، اورناسی طار، آشاغیسی کینشدر.»

شوتعریفات برچوق خصوصانده، کلاه لره، قیسه قوللی حتی قولسزه، قیسه اتکلې البسه کیمه لری، صاحب لک اوزاتیلما سی بوگونکی قیافتک توصیفی در. تاریخ، هجری ۹۹۲ - نه سنده ایران سفرینه اشتراک ایتمک اوزره کلن عسکر و قوماندانی [تاریخ النجفی مجموعه لری] و قوماندانک قولاننده کی کوبه یی شوبله تعریف ایدیور :

کشدی - پیش کردستان تمام هر بریسی رزم اری دیو ارتسام
ملک یالو حاکمی جشید فر گوشه کوشنده وار منکوش زر
هجری بیك کسور تاریخلرنده وانه سیاحت ایدن اولیا چاپی چوله سریک، شاتاق و واسطان خاقندن بحث ایدرکن [؛ جلد صحیفه ۱۷۷] باشلری قازغان قادر وار [؛ قولری

هاتی حکومتی. یلاددن ایکی بیك سنه اول تکمیل آناطولی بی جامع و شامل ایدی. میلاددن (۱۲۰۰) سنه اول مهاجر تلر دولایسیله هاتی الکاسنک خلقتی متفرق پارچله بولدی. هاتی کتایه لرنده بوزدن فضل (ولایت) مملکت و بیکندن فضل شهر اسم لری وارد. [**] بوگون کنج طرفلرینک برآدی ده (داریه نی) در و خلق آراسنده اوصورتله یاد اولنور.

[*] قبلی کلاه لره قعد ایدلش اولسه کرک

حوالیسنه سفریابیور، فقط مغلوب اولیور. لوهوردولردجمله به قدر آتور مملکتته کیریورلر. لوهوردولرک آتوریه نیک ضامنندن استفاده ایدهدرک اونی تامایله ازمک ایچون جنوبه ودرغریجه آتوریه به تعرض ایتمه سی ده دفته لایقدر. بویه مهم برحرکتک یاییلماسنک سببی اولایعنی عرقدن اولان بکلکری برلشدربوب قوتلنمک ایسته نیلمه سندن عبارت اولایلر. بوبکلکیرک همپی تورک ایدی. چوغی کندی آرزولرله لوهوردونک حاکیتی طانیملردی. اولاداخلأ قوتلنمک مقصدینک تعقیب ایدلسی ده تورک برلکفی تأمین ایدهدرک هنصرک موجودیتنی تأیید ایدر.

۷۴۳ ده لوهوردو حکومتلک اردوسی بوتون هیئت حکومتلرینک اوردولرله متفقأ روم قلعه جوازنده اوچنچی تیغلات فلاصار اوردوسنه تعرض ایدیورلر برکون آقشامه قدر دوام ایدن نهایت شدتلی برحاربه ده مع التأسف آتوریلر غالب کلدی. فرانک شرقنده کی تورک حکومتلری تکرار آتوریلرک اداره سنه کچدی. لوهوردو قرالی ساردورس وانه چکیلدی. بومغلوبینه رغمأ فرانک غربنده کی تورک حکومتلری حتی، قوموخلریله اوراتودن امیدلرینی کسمه مشلردی. اوراتودن برحرکت کورمه یغجه آتوریه بی متبوع طانیماه مجبور اولدیلر ۷۳۹ ده تیغلات فلاصار اوراتویی ایجه ازمک ایچون طوشیا اوزرینه یوریور. اوراتو قرالی ساردورس نهایت اوردوسنک اهاتی اوزرینه مغلوبأ قاچيور.

تیغلات فلاصار طوشیا سورلری اوکنه کلیور، راست کلدیکنی اسیر بوتون اوراتو حوالیسنی استیلا ایدیور. آرامیلردن [شام، حلب طرفازنده] آلدیغی اوتوز بیک اسیری بورالره اکان، اوندن صوکرأ قارغامیش اوزرینه حرکت ایدیور.

۷۲۲ ده اوراتو قرالی روزاس تکرار رومیه کولندن طوروس طغرینه قدر اولان برلده کی هیئت حکومتلرینی برلشدیرمه چالیشیور دیوکا مواتی اوله رق نایری و قوموخلردن ماعدا فرات غربنده کی، وشقولری، دهاها غربده کی تاباللری حایلری آتوریلره قارشى عصیان ابتدیریور. ۷۱۹ دن ۷۱۵ ده قدر سورده بو عصیانلر آتوریه بی چوق یوره شدر. بونکله برابر آتوریلر موشقولری وختی برنسلکیرینی اورتادن قالدیریور. آتوریه بوتون بواشلرک اوراتودن کلدیکنی بیلوردی فقط مصردن قوشقولاندیفندن اوراتونک تأدیجی ایچین فرصت بکوردی. نهایت قرال سارغون اوراتویه تجاوزله روزاسی مغلوب ایدیور. بو محاربه ده بوتون هیئت برنسلکاری لوهوردول طرفنده اوله رق اشتراک ایتشلردی.

بو صرهلده تورک هنصرندن (سیت) لر قافقاسیادن کلهرک آراس نهری حوضه سنه ورومیه کولی جوازنده برلشمشلردی. دیگر طرفدن کیمه ریلر نیال غربیدن آتوریه حدولرینی تهدید ایدیورلردی (ق ۷۱۰) اوراتوینه بوش طور میوردی. استقلال لیرینی غالب ایدن هیئت مملکتلرینی تشوقده دوام ایدیوردی. ۷۰۸ ده کی عصیان ینه اوراتونک تأثیرله باطلا شدی. بوندن صوگراده قوموخلر عصیان ایتدیلر. فقط

چکيلدکدن سوکرا تکرار آئور اداره سی علیته عصیان ایدیورلر. آئورلر متعدد دفعه لر اردو سوقته مجبور اولیورلردی.

آئور حکمداری ایکنجی آئور ناصریال زماننده عموم تورک بکلکری آئوریه یه قارشى برافاق عقد ایدیورلر. قارغامیش جوارنده آئوریه اردوسنی مغلوب ایدیورلر. بونک اوزرینه تیغلات فلاسر زماننده آئورلر اته کچمش اولان دیگر متفق مملکتلرکی لوهوردو حکومتی ده تکرار استقلالنی قازانیور. (۱۰۶۰ قبل المیلاد).

بوناریمخدن اعتبارآده لوهوردو حکومتی دیگر هیئت حکومتلری اوزرینه برنفوذ قازانیور و بوندن سوکرا آئوریه یه قارشى اولان بوتون سیاسی تربیات اورارتونک نفوذ و تأثیرله اولیور. بویه اولمله برابر بواسقلال زمانلرنک تمدیسی نه بو حکومتلر آراسنده بربرنه قارشى اعتمادسزلی و یکیمسزک حصوله کتیریور. یوزتمش بش سنه مذکور مملکتلر لوهوردو مستقل باشایورلر.

۸۸۰ سنه سی اوچونجی آئور ناصریال اولو وبالطبع آله باشی اولان لوهوردو حکومتنه تعرض ایدیور وان حوالیسنه کیریور. گندی تاریخجه سنه نظراً طاغری قانه بونی پور، کیری قالا نلری یره سریور. بورادن تکرار نایری، کیرخو، قوموخ ابیلرینی چکینه یه رک قارغامیش اوزرینه یوریور. فقط بو طرفه فروشانه سوزله رغماً لوهوردو قومونک آئوریلره اطاعتی یالکیز ظاهری قالیور. تکرار تورک مملکتلری اتفاق ایدیور آئوریلری مملکتدن قوغورلر ۸۵۹ ده ایکنجی سالماناسار تکرار وان اوزرینه بورومک مجبوریتنده قالیور، وان کوانه قدر کلیور و کیم بیلیر بموظفرتی نه قدر کوچلکله قازانمش اوله جق که وان کولی ساحلنده مبعودینه تشکراً سلاحلرینی چیقارده رق قوربانلر قدیم ایدیور. بورادن تکرار غربه دونیور، دیگر تورک پرنسلیری و برکی به باغلا یور.

فقط تکرار اورارتو حکومتنک تشویقه فرات غربنده کی هیئت حکومتلری دیگر دیگر هیئت بکلریه متفقاً عصیان ایدیورلر. سالماناسار بیت آدینی [*] اوزرینه کیدرکن اورارتو حرکت کجیور، سالماناسار بیت آدینی براقیور اورارتو اوزرینه دونیور. ۸۴۷ ده عصیان تکرار ایدیلور. ایکنجی سالماناسار اولو قوموق ایلی اوزرینه بالاخره اورارتویه سفر یاییور. [*]

۸۲۴ دن ۸۱۲ یه قدر دردنجی شمس زمان لوهوردو حکومتنه قارشى بوحرکاتی تکرار اتمک مجبوریتنده قالشدی.

قبل المیلاد ۷۹۰ تاریخلرینه دوغری لوهوردو حکومتی توسع ایتکه باشلامشدی. رواندیزدن ساقاریبه قدر اولان منطقه ده کی تورک لری برکشدیرمش بر فده دراسیون یایمشدی. دایینی (مراد نهرینک اطراف) خلقی محاربه ایتهدن لوهوردویه التحاق ایتشلدی (ق ۷۸۴)

۷۵۰ ده اوچنجی سالماناسار لوهوردولرک توسعنه میدان و برمه مک مقصدیله وان

[*] عمومی خریطه به مراجعت

می‌دیا اداره‌سی محلی حکومتلری قبیله رئیس‌لرینک انده براقشدی . مدیالیر زمانده . مراد وادیسی و شمالی ایله اوراتو حوالیسنه « خالده » « قالد » دینلمکده‌ایدی . بونکله هالیدی کله‌سی آراسنده‌کی مناسبت آشکاردر .

« کوچوک آسیا » ادلی مترجم کتابده « خالده‌ن » [۱] کلدانیلرک نامنه اضافه ایدلش اولدوغی تحشیه ایدیلور . بو حاشیه‌نک مترجمه عائد اولمادیغی ظن ایدیورم ، حالبوکه کلدانیلرک حدودی الک شوکتلی زمانلرنده دیار بکرک چوق جنوبنده ایدی . [۲] اگر آنوریلر طرفندن تهجیر ایدلش اولدقلری ادعا ایدیلورسه بوتون مملکتک سپاسنی دکیشدیریمه‌ک درجه‌ده حاکم اولدقلرینی ادعا ایتک آنور کتابلرینی تکیذب دیمکدر . بوندن باشقا آنورییه بیله بویون اکه‌بن و عصرلره استقلال اولغودنده . جریپشان و خصوصیه تورک برلکینی حس ایتش بر ملت کلن مهاجرلری یاشاتامشدر . . چونکه آنور قرالترینک یایغاره‌لرینه رغماً تورکلر هر وقت مملکتلرنده حاکم قالملشدر . [ماسیه‌رونک تاریخی]

« قالدنه‌ن » ک « هالیدی » دن قالما اولمادیغی ادعا ایدیه‌یلمک ایچین هالیدی نامنی سیلوب سوپورن فوق‌العاده تأثیرک نه اولدیغی اثبات ایتک ایجاب ایدر . خصوصیه آرادن بر عصر یکمده‌ن بوقدر آتی و بویوک بر تحولی ایجاب ایتدیرن شی هر حالده تاریخده اوزون عکسلی ظنینلر براقاسی لازم گلومیدی ؟

خلاصه کوچک آسیا « یونان نقطه نظرینه کوره » و آنور یازیسنک اوقونمادند . اول یازلش بر کتابدر . . کلدانی ایله « هالیدی » آراسنده‌کی لفظی مشابعت بویله بر مطالعه‌یه سوق ایتشدیر [*]

[۱] کوچک آسیا کتابده بر نومرولو خریطه‌ده قرات ایله مراد نهرلری آراسنده‌کی اراضی « کلدانیلر » یازیسه کوستریلیور . درت نومرولی خریطه‌ده جوروخ نهری حوضه‌سی ایرانک خالده دائره‌سی « اهلرق اشارت اولونمشدر .

[۲] خالده‌ن قرات ایله دجله‌نک برشمش اولان قسمی یعنی شط ایله عربستان چولی و بصره کورفزی آراسنده‌کی کلدانی اراضیسنه دینیر [فرانزجه تاریخ و جوغرافیائی - اوتوز برنجی طبع]

[*] مرحوم ضیا کوک آلپ بک « تاریخ اصولنده شاهدلر » بحثنده شو ایضاحاتی ویریور :

آوروپانک بزم حیاهتزی دوغری کوره‌مه‌سی یالکیز دینی تمصب ساقه‌سیله دکلدور . عرقی خصوصتده ساققدر . آوروپالیر طرفندن آتیلاک الک مظفر زماننده بیله تکلیف اولونان هر صلی درحال قبول ایتش اولدوغی اعتراف ایتدکاری حالده اونک کنندی کندیبه « تا کرینک بلاسی » عنوانی ویردیکنی ادعا ایدرلر . بو ادعاک اساسسز اولدوغی

قوموق قرالی آتور اوردوسندن قورقار ق محاربه ایتهدن قاجوب اورارتوبه التجا ایدیور. قوموق قراللی نهایت بولیور. لوهوردوینه آتوریلره اطاعت ایتور. آتوریه قرالی سناخریب تکرار تادیبات ایدیور. بالطبع نتیجه سز قالور. بالاخره سناخریبک اوغولری سناخریبی قتل ایدرک اورارتو حکمدارینه التجا ایدیورلر.

آتور بانا بال زمانده آتوریه نك شمال شرقیسنه یرلشمش اولان « سبت » لر آتور حکومتی دوشونجه بهر المشدی. بو یوزدن اورارتو باه ائی یکنمه یه مجبور المشدی [۶۶۸-۶۶۶]. آتور بانا بالدن صوکر صوکر آتور حکمداری ساراتوس زمانده اطرافده کی قوملرک قیای، سینلرک آقنلری، مدیالیرک مداخله سیله آتور حکومتی طایغیلدی. اراضیی تقسیم ایدلدی. دجله نك شمالی کیخسروک اداره سنه یکدی. [۶۲۴ ق. م. ۰]. آتوری حکومتک اقراضندن صوکر انحلال عمومی باشلادی. آتوریلرک اورادن اورابه تهجیر ایتدکری قوملر کندی یوردلرینه دوزرکن بر طاقم تورک عشیرتلی ده اورارتو حوالیسنه یرلشوردی.

بوتاریخندن صوکر اورارتو لوهوردو حکومتک آدی ایشیدیلور. فقط بونک سبی، وقایی قایلر اوزرینه تثبیت ایدن آتور حکمدارلرینک قالماسیدر. بناء هلیه اوزماندن صوکراده هالیدی قومی وطنلرنده یاشامشدر. آتور اداره سی کی ظالم و جانی براداره آلتنده وطنلرینی ترک ایتدین هالیدی تورکلرینک آتوریلرک اقراضندن صوکر اولویته مملکتلرنده قالاچنلرینی قبوله مانع هیچ برسب بوقدر [*] انیقلوپه دیبا بریتانیاتک قیدینه نظراً (غوتویا کوردو) (کیخسرو) ک بابه یوکلنمه سندن اول (کیخسرو) ک تبعی آلتنه کبردی. واونک خلفلری ایچین محارب وردی. هه رودوت طرفندن کیخسرو اوردوسنک اچالنده غوتولرک قتلری ساسپریان و آلارودیای نامی آلتنده ذکر ایدلمکده در. بوقید ادعایمی پک کوزل اثبات ایتکده در.

§

میلاددن آلتی عصر اول هندو آوروپائی جنسندن واسترابونک روایتنه نظر آنکمالی بولونان « آرمهن » لر کوچوک آسیابه هجرت ایدیور. اول قزل ایرماق منطقه سنه یرلشوردلر. اووقتر مدیا حکومتک حدودی قزل ایرماغه قدر طاینبوردی. مدیالیر بوآرمهنلرک بالاخره فرات حوضه سنه کلمه سنه مساعده ایدیورلروایی یوزسنه اورارتوده داخل اولدوغی حالدیه بو مملکتلر مدیا اداره سنده قالیور وבודاره ارمنیلره فوق الماده رفاه و سعادت تأمین ایدیور. ارمنیلرک اورارتوبه هجرت ایتلری ده بو صره ده واقع اولبور. ارمنیزده هالیدلر کی قبیله و عشیرت حالتده اداره اولونیورلردی.

[*] هانی یازیسی متخصمی آمیل فورهرک مطالعاتندنده بونیجه چیقمقده در.

۱۹ سنه سی رومالیر ایلہ بارتلر آراسند، ینہ منازعه باشلادی . و میلادی ۳۶۳ تاریخنه قدر بومملکت کاه بارتلرک و ساسانیلرک کاه رومالیرک اله کجندی اوزون اوزادی به محررلر اولدی . بارتلر زماننده بو منطقه به تورک مهاجرلرینک آقینی واقع اولمشدر . آلانلردرینده بوزازی طریقله میدیا اراضینه کیردیلر [عموم تورک تاریخ ۲ جلد ۱۲۲ صفحنه] هر دورده خاقی کندی رئیسینک اداره سنده مستقل باشادی .

§ بوزایه قدر ذکر ایدیلن وقایع کوستریورکه لوهوردو حکومتی آثوریلرک انقراضنه قدر موجودیت کوسترمش و بونک سائق ده هر حالده بویوک هیئت حکومتک عنعنه سی اولمشدر بو حکومتک بارچالری خارجی بردشمن قارشوسنده درحال اتفاق ایتمش و ملی انتظاملری اوغورنده عصرلرجه آثوریلرله چارپشدر . آثوریلر قارغامیش اوزرینه یاباچقیری حرکتلری هن هر دفعه سنده وان اوزرندن کچمک شرطیله اجرا ایتمشدر . قارغامش حکومتی اوزرینه کیتمک ایچین آثور او دوسی خط رجعتی تهلکده کورمش واولا قارغامیشک مبتقی اولان هالیدلری سوزده تپه لیه رک کیریلرینی تأمین ایتمکدن سوکرا قارغامیش اوزرینه یورومشدر . چونکه تورک برلکینی ، اسکی تورک وارلینی قورتاق ایچین اوغراشان تشویق ایدن هالیدلر ، اورارتو حکومتی ایدی .

آثوریلرک انقراضندن سوکرا هالیدلر مستولیرله قارشی عادتایی طرف بروضیبت آلیورلر . ایکی طرف اوردولری ده اجنبی اولدوغندن اونلر بربرینی قیرارکن هالیدلر یابالارینه چکیلرک سیرجی قالمشله ، بلکه ده فرصت بولمق ایکی طرف ده تالان ایتمشدر . باخصوص اوسره لرده برچوق تورک قبیله لری ده بو منطقه به رلشمش اولدوغندن قبیله حیاتی ایجاباتندن اوله رق قونجه موازنه یی تأمین ایچین اوزاق یرله قوت کوندرمینی منفعلرینه مغایر بولمشدر . بوندن باشقا نه ده اولسه آثور و ایران حرقی بدرجه به قدر تأثیرینی یامش واسکی برلک فکرری طلوسامشدر .

سیاسی پرویاغاندالری بوزندن حقیقتلر تحریقاته اوغرامش ؛ حسن نیتله و صرف علم اوغورنده تاریخ یازانلری ده شایرتمشدر . بالخاصه تاریخک نسبة قارانلق زمانلرینه عائد وقایعی تدقیق ایتمک چوق مشکلدر . بر انسانک همری کافی دکلدور .

مورخ ، مختلف ملتلرک کتابلرینی اوقویارق هپسندن بر خلاصه قید ایتمه به مجبور بر وضیتمده قالیر ، بزه ، بو یوزدن بر طاقم میان معلومات قارشوسنده بولونورز . بویوک تاریخ عمومی ، بی طرفانه و هر ملتنک نقطه نظرینی احتوا ایدن برآردر . مذکور تاریخک برنجی جلدینی تدقیق ایتمک بو حقیقتی کورمک ایچین کافیدر :

آ — ارمنیلر میلاده ن آلتی عصر اول آناطولیه مهاجر اوله رق کلتمشدر . عصرلرجه ایرانلیرک اداره سی آلتنده قالمشله و دردنجی عصره دوغری بر قبیله حکومتی تأسیسینه موفق اولمشلر سده چوق دوام ایتمه مشدر : بویوک تاریخ عمومی ده بونی بویله جه قید ایدر . دیگر طرفدن ارمنی تاریخلری ده حکومتلرینی قبل میلاد ۳۲۸ تاریخنده

ایران اداره‌سندہ ایکن‌دہ بومنطقہ ہالده ذیلہ مکدہ در . .
 میلاددن ۳۳۱ سنہ اول اسکندرک ایرانی استیلاسی اوزرینہ بو حوالده قولاً
 اسکندر اداره سنہ کچک‌ش اولیوردی . فقط حقیقتدہ ہر قوم ینہ مستقلاً کندی‌عشیرتی
 داخلندہ یاشیوردی . اسکندرک وفاتندہ مملکت جنرالار آراشدہ تقسیم ایدلہکی زمان
 وان حوالہسی جنرال « سہلوقوس » ک حکمی آلتنہ کیردی [م . اول ۳۲۳]
 م . اول ۲۵۰ تاریخلرینہ دوغری ایرانده بارت قراللی شکل ایتدی . وزمانلہ
 دیگر مملکتلرہ برابر وان دیاریدہ بارتلرہ تابع اولدی . م . اول ۱۱۷ دہ روما
 ایمپراطوری طرایان بارتلرہ غلبہ ایدرک بورالریدہ ولایتی حالہ صوقیور . فقط وفاتندہ
 هادریانوس فرائک شرقندہ کی منطقہ کی بارتلرہ ترک ایدیور .

کک بارتلر کرک رومالیر بومنطقہ کی اورادہ مسکون اہالی آردہ سنہ نفاق صوققلہ
 اداره واهالی آراشدہ کی منافرتدن استفادہ ایدیورلردی . والیر کندیلرینہ طرفدار
 قیلہ لردن انتخاب اولونوردی .

م . اول ۷۹ دہ روما جہوریتندہ پومپہ یوس زمانندہ ارمی بکاردن دبقران
 رومالیرک تشویقلہ قیلہ لری بارتلرک علیہ ، قیام ایتدردی . فقط بالآخرہ رومالیرک
 ضررینہ ایلر ق اراضیسی توسیہ ثبوت ایتدیگندن لوکولوس قومانداسندہ بر روما
 اردوسی دبقرانہ قرض ایتدی . دبقران خزینہ سی وزوجہ لری براہہ رق قاجدی ،
 بالآخرہ طویلادی قوتلہ یادیسی مقابل قرضندہ بوسبوتون بریشان اولدی . نقدی
 قضیئات سایہ سندہ آنجی نامی محافظہ ایدہ بیلدی [یلاددن ۵۰ سنہ اول] بالآخرہ
 بارتلر قرض ایدرک اوزارتو حوالہسی رومالیردن استرداد وحدودلری فراہ قدر
 توسیع ایتلردر [۲۷ سنہ اول]

چین ، عرب و عجم شہادت‌لرلہ ثابتدر . آوروپالیرک ملیتمز ، مدنیتمز ، سیاستمز
 حقندہ یازدہلری ائرک هیچ برسنہ امتداد ایتہ ملیدر . حتی نوکر حقندہ محقرانہ
 تعبیرلر قوللانان بضی عرب و عجم و چین تاریخلریندہ تمامیلہ امتداد ایتہ ملیر . بزوغری
 تاریخی ، صالت کندی تحریرلر و تنقیدلرینلہ میدانہ چیقارمغہ چالیشمیلر .
 سلمان پاشا مرحوم ، عسکری مکتبلرہ ناظر تمین اولونجہ ، مکتبلرک محتاج
 اولدوغی کتابلریدہ وجودہ کتیرمہ چالیشدی . مثبت علملرہ قائد کتابلرک آوروپا
 لسانلرندن ترجمہ سندہ برعہ دور کورمہ دی ، متخصصلرہ حوالہ ایتدی . فقط ایش تاریخہ
 کنبجہ بونک هیچ برلساندن ترجمہ سی موافق کورمہ دی . بالذات کندی قلمیلہ « تاریخ عالم »
 آدی برعہ می تاریخ یازمغہ باشلادی . بو کتابک مقدمہ سندہ آوروپالی مورخلرک بی طرف
 قلامدقلری و بوسیبلہ بو کتابی تألیف ایتدیکنی تفصیلاً آکلادی . سلمان پاشاک
 یوحرکتی بزہ دائمی برپروگرام اولمالیدر . [کوچوک مجموعه - صابی ۱۳]

حقیقتده وانك باغلرینی ایلک تأسیس ایدنلر قارامادن فاتح زماننده هجرت ایدن
تورکدرده . آشاغیده ایضاح ایدیله جکدر . ارمینلرک بوباغلرده چوغالمسی عبدالحمید
زماننده اولمدر .

§

تاریخک اک اوزاق کونلرندن شمدی به قدر « تورک » قالمش اولان بوکوزل
مملکتلره صوک عصرده ارمنستان آدینی طاقلاری نه قدر بویوک جرأت ایهه ، بزمده
تیکسینهدن بوتعبیراتی قوللانماز داها بویوک برجهالت ائیدر . بونی برطرفه براقلم ؛
ارمنیلر مملکتک اک اسکی آدینه بیله صاحب چیهه شلر و آرازات طاغنی مثال باعشلردر . بز
فرقده بیله دکیز . تاریخ شاهددر که هر زمان تورک بومنطقده قهرا کثرتله حاکم اولمشدر .
بومنطقه اک قدیم برتورک یوواسیدر . ههرودوتک آلا رود دییه یا کلش تلفظ
ایتدیکی بولهوردو حکومتی یعنی هالدهی تورکلی اورارتوده استقلالنی قورتارمق ایچین
اوعراشیرکن ارمنیلر هنوز تسلیاده داغارجیفرینی حاضرلامق ایله مشغول ایدیلر .
بوکا رنما مونی اولارینک سری نشریات وادیاتدر . اونلر پروپاگاندا ایچین
بیلهم هانکی طاعک قووغننده مطبعه قورارکن بز وان قلمه سنک دیوارلرینی تعمیرله
مشغول اولیوردق .. خصملمز منظم وشمورلی برپروگرام داخنده چالیشیرکن عثمانلی
حکومتی زمانک ، دورک دیکشیدیکنک فرقنه وارمادن بوش وقت کچیرمشد . علم ،
سرایه ومنسوبلرینه دالقاووقلق واسطه سی اولمش وخصملمز نشریاتله ، حلول ایله ،
هرنوع ... باشی حضرت شهرابولر واسطه سیله ، عثمانلی ادبانه ، شعرانه ، وقعه نویسنه ،
سراینه مؤثر اولمشلر واونلری ارمنیلر اهنده چالیشدیرمشلردر . سلطان ، مدراعظمی ...
مدح ایتک ایچین کله آرایان بز قافیه بودالاری کردستان ارمنستان ... تعبیرلرینی مال
بولمش مغربی کبی قاپشمنز .. پادشاهمزک الکالینی آرتیردینه زدن دولاییده سونخیز .
برکت ویرسین که مملکتده نشر واسطه سی یوقشده خلق بوتعبیرلره بیکانه قالمش . صوک
زمانلرده ایشیدیله به باشلایان بوتعبیرلری خلق برحقارت کبی نفرته رد واعاده ائمشدر .
حقیقتده خلق مملکتده حاکم اولدوغنی بیللیوردی ؛ بیلمه بنلر مملکتی بیلمه بنلردی .
فقط ارمنیلرک سنلر ، حتی عصرلرجه اعراشدقلری حالده خسارندن باشقا برشیته
نائل اولاماملاری برحقیقی تأیید ایدیور . فردک حیاتنده ساخته کارلقی ، دولاندیرمچلیق ،
یالانچیلیق ناصل نتیجه سز ایهه جماعت حیاتنده عینی در . اک اسکی تورک قومنه ٹاند
اسملری مال صاحبک غفلتندن بالاستفاد کندینه مال ائمه به چالیشملری عاقبت محولرینی
موجب اولدی .

تشکیل ابتدای یازدلی . اگر بونلر حقیقت اوله رق قبول ایدیلورسه میلاددن اول ۸۵۹ لی ۶۲۶ تاریخچه و داها صوکرالینه عائد وقایع ایله ارمینیلرک بر مناسبتی و خاصه "بومنتقه، ارمستان اولماقی لازم کلیر . اوتا یخلدده بومنتقه ده برتک ارمی یوق ایکن مملکت « ارمستان » آدیله ذکر ایدلمکده و اورازتو حکمدارلرینه که تورک اتحادیه چالیشان هائی قرالری ایدیلر . ارمستان حکمداری دینلمکده درکه مورخ بو مباحثی خاصه کوزه چارپدیرمی ایسته مشدر .

ب — هائی و آرمه نلر فصلی ده بالطبع ارمی تاریخلردن آلمشدر . ارمینلر قبل میلاد آلتیجی عصردن صوکر ا بورلره کلدکلی حالده اسکی اورازتو خلقیله برلشمش اولدقلری و هالدیلرک معبودی اولان هالیدی = هائی تک « هائی » اولدوغی ادا ایدیورلر . ارمینلرک هالدیلرله = خالطیلرله قازانده بیله قاینامادنلرینه کلدکلی کون هر خصوصده نامل یابانچی ایدیلر کیتدکلی کونه ادرده او یله یابانچی قالدقلرینه بوتون تاریخ شاهددر . لکنر شونا دقت اتمایدرکه ارمینلر تورک تاریخچی تورکلردن داها ای اوکر عشلر و سیاست ووردلری تمثیل اتمک ایچین اوتا یخدن استفاده ایدرک قبلریخی تسخیر ایتمی دوشونمشلردر .

ج — هائی ماصالنه نسبتله ارمینلر و اونک باغلرینه کندی کندیلرینه ایستان ، هاستان نامی و برمشلر ، روس خریطه لری ده بو تعبیری کمال اعتنا ایله و عیناً قید اتمشلردر . بزم اقتباس ایدلمش تاریخلرمزده ده هاستان تعبیرینه تصادف اولونور . بو حوالی سکه سنک بویه بر تعبیردن خبری اولادینی کی تورکیاده د، کیسه بیلیمز . اصل حیرته لایق اولان شی بو خالص اجنبی معمولاتندن اولان هاستان کله سنک اوزرنده کی تمفادر . ملتپرور ارمینلرک بو تعبیری اویدورورکن ارمینجه و یا دیگر بر اساسی دکلده عثمانیجه ی قوللانارلنده کی « هانه در ؟ بو کله تک عثمانیجه به بکوره تیلمه سنک سبی حیانتک ازمی غائب اتمک و بوجایتی ینه ز معصوملره عطف اتمکدر : بر طرفه « تورکرک سویله دکلری ، یازدقلری شکله نقل ایدیورز ... « دیمک ... دیگر طرفی ده یسوقولوریک بر طرزده اغفال و بو تعبیری قوللانمایه سوق ایدرک جرم مشهود هالده یاقلا یوب فرنک ایلرلنده شهر اتمک ... [۵] برکت و برسین که سرای ارباب قلمی ایدتمه مشده کوکمز بر فدان کی فورومش کیته مشدر .

[۵] موصول قومیسوینده کوردک یا . « بوتون تاریخچه و الا سن موجود یوز بیکرجه تورکه رغماً بیام هانکی سنه سی طبع اولونان خریطه ده وان حوالیسندده تورکن کله سی وار اما ، موصول ولایتنده یوق ... « دییه راپورلرینه یازمشلردی (ایجابنده « کله » تک یاشایان حقیقی ادرته جکنه موصول ولایتده تورک آرایاجی یرده خریطه ده تورک طه ی آراناجنی کوستدن ظلملر بر نموده در .

۴۰۰ تاریخده سلجوقیلر فعلاً بو منطقه به حاکم اولدیلر و ییزانس ممالکینه دوغری بر قازانمايه باشلادیلر . وان، سلجوقیلرک مهم شهرلرندن بریسی ایدی قله، تعمیر شهر جامملره تزین ایدلدى .

سلجوقیلر قافقاسیانک تجارت یوللرینی اللرینه کچیرمفلردی . آلپ آرسلان ساقاریا، قییلرینه قدر آقینلر یایدی . ساقاریا تورکلى آلپ آرسلانک ابرله مه سنی تسهیل اغملریدی . ییزانس اوردولری سیواسده بوزولدی . بونک اوزرینه ایمپراطور رومانوس بالذات حرکتنه کلدی . . وان ، قارس ، آنى قله لرینی ضبط ایتمک استیوردی . ارضروم دن . ملارکرده قدر ابرله دی . آلپ آرسلان اوردوسنی اذربایجانده طولامشدى . . منطقه ده کی عشرت لر کوکلی ایدی . آلپ آرسلان اوردوسی کوکلیلرله برابر ییزانس اوردوسنک خط رجمنی کسدى ، ادرنه تورکلى [بجه نکر] ده سلجوقیلر طرفته کچدی ایمپراطور اسیر ، اوردوسی محو ایدلدى [هجرى ۴۶۳]

بوناربخدن صوگرا ییزانسیلرک بو منطقه ايله دلاقه لری کسیدى . آلپ آرسلان ییزانس ایمپراطورینی اسیر ایتدکن صوگرا آناطولی بی بوی بکلى آراسنده شوصورتله تقسیم ایتشدی :

ماردین ، اورفا ، خرپوط ، ملاطیه « آرتق بن اکسک ، سیواس ، آماسیه ، آقره ، امیردانشمند ، مرهش ، آطنه ، ابر جاولی ارزنجان ، دیوریکى ، قره حصار شرقی امیرمنکوج ارضروم ، قارس ، امیرصلتی ، دیار بکر ، سرد امرصلتی روم حدودینه یقین لرلر جاولر بکه .

سلجوقیلر زماننده ده مملکت بر طاقم واسع صلاحیتلی اکثرا تورک والیرلی انده قرون وسطا اصولیه اداره اولونیوردی وان، حوالیسنک شمال قسیمی یعنی اسکی اورتو منطقه سنک مرکزی اخلاط ایدی . وان، واسطان ، ارجیش منهور شهرلردندی . والیک بر زمان مروانی طائله سنک الله کچمى . بونلرک ظلمندن اهالی یزار اولمشدى . اهالینک طلبی اوزرینه سلجوقیلردن سکمان القطبی والی تعیین ایدلدى . [۸۶ هجرى ۱۱۰۰ میلادی] ایران سلجوقی حکومتک انحلالنه دوغری اخلاط ولایتی ده باشلی باشنه قالش و بر « اخلاط تورک شاهلی ظهور ایتشدی [هجرى ۵۰۶] حکاری حوالیمی ايله وان کولنک جنوب قسیمی « آرتق » تورک حکومتنه التحاق ایتدی . بوصورتله بمشمزک موضوعی اولان منطقه ابکی مختلف اداره به آیرلدى :

۱ — اخلاط شاهلی شمالده کورجیلر ، جنوبده ایوبیلر ، شرقده آذربایجان آنا بکلیله مجادله حالنده یاشادی . بر زمان صلاح الدین ایوبی طائله سندن ملک الاوحد حکومت ریاستی الله ایتدیده اهالی، بالخاصه عشرت لر بوندن ممنون اولمادیلر . عشرت لر متعدد دفعه لر اخلاط جوارینه قدر آقینلر یابارق ایوبی طائله سنه خصومت لرینی کوستردیلر . بالاخره قونیه سلجوقیلری بو منطقه بی حکومتنه الحاق ایتدی . [۶۰۴ هجرى ، ۱۲۰۷]

اوجونجی فصل

ایران اداره سی — حزر تورکری — سلجوق اداره سی — اخلاط تورکری — موهول استیلا سی —
 قادا قولونلی اداره سی — اق قولونلی. تورکمن پادشاهلنی تورکمنلرک عیالیلرله معاویرلی و آرارلنده کی دشمنق
 — شاماسماعیل صفوی — قاراماندان کان مهاجرلی — تورکمنلرک مایترلی کیزلمه به مجبور اوللرینک سببی.

بومنطقه، (اشکانیان) یعنی پارتلردن سوکرا — پارت حکومتی تورانی ایدی. — ساسانیاه
 انتقال ایتدی. میلادی ۶۲۵ ده حزر تورکری دربند طریقله ایبرله یه رک بو حوالی ضبط
 ایتیلردی. قرآن کریمده مذکور اصحاب رس حزر تورکریدر. آراس نهری صاحبلی
 دیمکدر. قادیسه مظفریته قدر بوحوالی حزر تورکرینک اداره سنده ایدی. هجرتک
 (۶۳۸ م) ۱۶ نجی سنه سی، حضرت عمر زماننده، عرب حکومتی حزرلردن بو
 منطقه یی ضبط ایتدی و اسلامیت او تاریخده بورالره کیردی. میلادی (۷۲۰) تاریخنده
 حزر تورکری خاقانلرینک اوغلی بن هاف قومانداسنده آذربایجان و وان حوالیسی،
 بوراده کی اهالینک یاردیمله، استرداد ایتدیلر. بونک اوزرینه امویلردن خلیفه یزید
 طرفندن جراح ابن عبدالله قومانداسنده سوق ایدیلن عرب اوردوسیده بر موقتیت
 قازانامادی چونکه طاعلی تورکر همجنسلی اولان حزر تورکرینک اداره سی ترجیح
 ایدیورلردی. عربلر مغلوباً چکیلدی. اون برسنه سوکره میلادی ۷۳۱ تاریخنده،
 خلیفه هشام زماننده، مسلمعه قومانداسنده سوق ایدیلن عرب اوردوسیده تورکرله
 قارش قلمی بر مظفریت الده ایدمه دی. عربلر چکیلدکدن سوکرا تکرار حزرلر
 اداره یی لرینه آلدیلر. مجادله دوام ایتدی، طوردی. میلادی ۷۹۹ ده حزرلر
 تکرار آذربایجان و وان حوالیسی استرداد ایتک مجبوریتنده قالدیلر. بو سفر موصوله
 قدر ایبرله دیلر و بوزیکدن فضله اسیر آلدیلر. داهای سوکرا بونلرده خلیفه یی طانییدی
 و تابع اولدیلر.

هجری ایکینجی اوجونجی عصرلر آراسنده تورکرلرک آناتولییه برهجرتی داهواردر.
 مهاجرلرک کلیشی هجری (۳۴۰) سنه سنه قدر دوام ایتدی. ۳۴۰ ده ییزالس
 اوردولری اخلاطه قدر ایبرله دی. بونک اوزرینه تورکرلرک بر قسمی صارب و طاغلق
 یزلره التجا ایدرک و بوتون مظارله قاتلانهرق اولدقلری یزلی محافظه ایتدیلر بر قسمی ده
 سوریه، آذربایجان و عراقه چکیلدیلر.

هجری ۴۲۲ تاریخندن اعتباراً خلیفه القاه بامرالله زماننده سیاسی نفوذ ایران
 سلجوق دولته یکمشدی. (۴۲۹ - ۱۰۳۷ میلادی) ده ایرانی ضبط ابله سلجوق
 سلطنتی تأسیس ایتدیلر.

هجری ۷۸۹ تاریخ‌نژنده وان حواله‌سنگ شمال قسمی سلجوقیلردن ارزنجان‌ها کی
 «طهرتن» اداره‌سند ایدی. طهرتن تیموره مطاوعت کوسترمه‌دیگندن تیمور قمرض
 ایدرک اخلاط وعادلجوازی ضبط ایتدی. وان یکریمی گرن مدافعه ایدم بیلدی.
 ضبط ایدلدکن صوکر «حاک ابله یکسان» [۱] ایدلدی ووانک سقوی اوزرینه
 طهرتن تیموره اطاعت ایتدی. تیموره مملکتی ینه گندیشه برآمدی. [۲]

هجری ۸۰۰ کزنجی عصر اورنارینه دوغری وان و آذربایجان منطقه‌لرند بولونان
 قارا قویونلی تورک عشرتی رئیس قارا محمد قیزی ایلکان پادشاهی سلطان احمد ویرمش،
 بوسورته مملکتده نفوذ قازانمادی. شیرینک منتشر بولوندوغی وان [۳] و آذربایجان

مسافه‌ده برهویک یعنی یامه تپه واردر. آدینه آریا تپه دیرلر. آریان خان نامنه‌واونک
 اسریله بایلمش برآیده اولماسی احتمالی واردر.

۱- کی بر عنعنیه تبعاً وانه کلن بویوکر آریا تپه‌ده استقبال و آریا تپه قدر تشییع
 اولنور. بو عادتده عرض ایدیلن مطالعه‌ی تقویه ایدر. بونکله برابر تپه‌جک بانی
 باشنده قیباق بولونماسی واطرافنک ذراعته الیریشلی اولماسی متروک بر معموره حسنی
 ویرمسی بورانک اسکی بر هاتی قصبه‌سی اولقی احتمالی‌ده اوپاندیریور. هاتی تاریخی
 متخصمی آلمان دوقتور آمیل فورده‌ک بویوکر حفته‌کی مطالعه‌سی شودر:

«شهر اولماسنه احتمال ووردیکمز برلره‌ویوکر در. فی الواقع وادیلرده‌کی هویوکرلر بر
 شهر اولدوغی میدان چیمشدر. یوله هویوکر هاتی اولرنک نقاضی اولان طوغله
 طورباغی وکول طبقه‌لرندن مقشکلدر. بو هویوکرده بر شهر خرابه‌سنه ویا بر حصار
 دیوارینه نادرأ تصادف اولونور. چونکه مع‌التأسف و قتله اهالی بورالری بر چونی
 دفعه قازمش، آلت اوست ایتمشدر.»

دیگر طرفدن دوقتورک طاغلق یرلرده‌کی هویوکر حفته‌کی نقطه نظری‌ده بو آریا
 تپه هویوکی ایچین چوق مناسبتلی در. چونکه بو نقطه بر روندر. ازجیشدن وانه
 کلن اساس بولی ترصد ایچین اک موافق یردر:

«بوکسکده، طاغلق برون تشکیل ایتدیکی یرلرده‌کی هویوکر مزار تپه‌جکلر در.
 بالاخره ترصد قولمسی خدمتی کورمش اوله‌بیلرلر» دیور.

[۱] واند ایکی المه واردر. بریی طوبراق قلمه‌در. بو طوبراق قلمه ده‌ازباده
 اسکی هیئت شهری خرابه‌لرینه بکیزر. المانلر بوراده حفريات باعشلردر.

[۲] هاممر

[۳] وان منطقه‌سی حتی موش اوواسی‌ده و قتله اذربایجانده داخل ایدی. بتلیس
 تورکلرنک لهجه‌سی ابله آذربایجان شیوه‌سی آراسنده فرق یوق کیدر.

میلادی [بوزمانده بالخاصه سراچی - وان - ارجیش - اخلاط - بیتلیس گذرکاهی ایله باکو - بایزید - ارضروم گذرکاهی تورکمر طرفدن شنلندیرلمشدی . احلاطدن ارجیشه قدر اولان منطقه فاصله سز باغ و باغچه لر ، کوشک لرله بزه نمشدی . سلجوق معماریسی بیکلرجه آبدلر یوکسلمشدی .

بوصره لرده موغوللارک اوکندن قاچان خوارزمی تورکمری غربه ایلر یلیوردی . خوارزمیلر اوج دفعه اخلاطه تعرض ، اوجونجی ده ضبط ایتدیلر . بالاخره آناطولی سلطانی علاءالدین کیتباد خورازمیلری مغلوب و اخلاطی استرداد ایتدی . هجری ۶۲۸ ده موغوللار آلدی ۶۴۴ ده بویوک بوزلرله مملکتده مهم تخریبات یادی .

۲ — حکاری ولایتی ایله وان کولی جنوبنده کی منطقه یه کانجه هجری آلتینجی عصرک بدایتلرند آرتق حکومتک الدن چیمش موصول آنا بکارینک الله یچمشدی . آنا بکوردن آق سنفرک اوغلی عمادالدین زنکی طرفدن بو ولایتده ابقا ابدیلن عیسی نامنده بر والی بولونیوردی . زنکی خلیفه ایله محاربه ایدرکن عیسی خلیفه یه یاردم ایتمشدی . زنکی خلیفه ایله حسابی کوردکدن صوکر ا عیسی یه دوندی وکده واش قدر کلرک تأدیبات یادی . (۵۲۸ هجری) فقط بو حرکات نتیجه ویرمادی . طاهرک مناعتنه کووه نرک نهادیا موصول اوزرینه آقینلر یابدیلر . عمادالدین زنکی ۵۳۸ سنه سنده تکرار عسکر سوقده مجبور اولدی . ونامنه اضافتله عمادیة قلمه سنی یابدیردی . مع مافیه حکارینک آقیندی دوام ایتدی . موصول آنا بکمری اداره سنی موغول اسقیلامی تعقیب ایتدی .

هجری ۷۳۸ تاریخنه قدر هراییکی قسم ده آناطولی ایله برابر موغول اداره سننده قادى . موغول حکمدارلری یازین آباغا منطقه سنه یابلايه چیقارلردی . حق آرغون خان آلاطاغده بر سراى یابدیرمشدی « [۰] » .

ایشته موغول استیلاسنه قدرده بو منطقه نك تاریخی تورک اداره سنی ، تورک ملتقید اتمکده در . موغول اوردولری شرقدن حرکتیه باشلادقلری زمان بونلرک اوکنده هجرت ایتک مجبوریتنده قالان تورک عشیرتلى استیلانک ویردیکی دهشت اوزرینه کوردستانک صارپ محلیرینه التجا ایدرک برلشمشدر [۵۵] .

موغول استیلاسندن صوکر ا وان طرفلری ایلخانیلر ، حکاری طرفلری چوبانیان اداره سننده قالدی . ایلخانیلردن آرپا خان [۰ . ۶] ۷۳۸ ده ، سلیمان خان ۷۴۱ ده اخلطاده سکه کسیدردی .

[۰] جهاننما - کاتب چلبی

[۵۵] همانلی تاریخی - تاریخ انجمنی

[۰ . ۶] وان - ارجیش یولی اوزرنده داسکله یه کوبنه بر بچی ایکی کیلو متره

آق قويونلير و عثانلير برينه مشكلات چيقارمقده دوام ايدييورلدى. آق قويونلير خاصه قارامانليرى عصبانه تشويق و يارديم ايله عثانليرك باشنه غائله آچيورلدى . جىرى دو قوزنجى عصر نهايتلرينه دوغرو شاه اسماعيل صفوى آق قويونلى اداره سنى محو ايدرك بونلرك برينه قائم اولدى . عثانليرله تماس حاصل ايتدى .

شاه اسماعيلك بوتون قدرت و قوتى توركلر و توركلرلر تشكيل ايدىيوردى . يعنى توركلرك عثانليرله - افاده معذور كورولسون - عثانليرك توركلره قارشى كين و انتقام حسلى زائل اولمامشى . دكيشه ن يالكىز آد ايدى . فضله اوله رق مذهب آبريلى بفس و عداوتى ايكي طرفده ده شدتلندبرمشدى . ايكي طرفك برينه قارشى سياسى اولكنكك عبنى ايدى . شاه اسماعيل بوبوك ايران سلطنتى قورمق ايسنيور . عثانلير كنديليرنى روما ايمپراطورلنكك وارنى عد ايدىيورلدى .

شاه اسماعيل صفوى ده ، آق قويونلير كى ، قارامان عثانليرله قارشى حمايه وتشويق ايدىيوردى . ۸۷۴ ده قارامانلى برطاقم تورك عثيرتلى [۱] عثانلى سكومتنه عصبان ايتمشلردى . روم محدثات بوبوك برقولته قارامانه كلدى . تادياتى ظلمه چه ووردى . بوسيله بومنتلقه توركلردن برچوق عثيرتلى قيله لرزنكبن عائلله شاه اسماعيل صفوى اداره سنده بولونان وان حواليسنه هجرت ايتديلر . ازجمله ما كوسردارينك منسوب بولوندينى بايات عثيرتى بدايته اباظاده يرلشدى . بالاخره ما كويه نقل ايتدى . اليوم واند احنادى بولونان شعبان زاده لر ، قاياچلي زاده لر ، دىرپاشا زاده لر وانه يرلشمشلردر . تيورپاشا لر شاسرام ، قاياچليبلر آق كيرى طرفى شنلنديردى . شعبان زاده لر سور خارچنده شعبانيه محله سنى تأسيس ايتديلر [۲] بوسورولته سورك خارچنده باغلىر احنادى بوقوتلى تورك قيله لرى سايه سنده ممكن اولمشدر . اوزمانه قدر شهرك خارچنده منفرد عائلله لك اقامتى ممكن دكلدى . چونكه طاغليلرك تجاوزندن قورقولوردى .

خلاصه قرون وسطاده بومملكت تورك روحيله باشامشدر . يالكىز اوزمانده خلق ايكي بلايه مبتلا اولمشدر . برى شيخ لوسيدلرك استيلاسيدير . بونلر بكر و آظالره ال اله ويردرك زوالى خلقك الندن دنيا جنى آلمش اخرت جنى اميدى و برمش ، يالين آياق ، باقى قابى براقشلردر . بو منطقه ده اك اسكى تكيه جىرى سكرنجى عصر ابتدالزنده انشا ايدلشدر . مؤسسلر و خلفلى بيقولوغ و ذكى آدملىر اولدلمشدر . عصرلرجه هم خلق صومشلىر هم ده كنده يليرنى ولى النعمت ، رهاكار طابتمشلردر .

۱ ايكنجى بلاه عثانلى و ايران سياستلرينك توركلر قفاطامى اوززنده چارشماسى ايدى .

[۱] طورغود و وارشا ق عثيرتلى كى

[۲] شعبان زاده لردن يوزباشى عبدالله ك « ده كىز قزباشه ابوالله ديمش » ديه پدريله لطيفه ايتديكنى حكايه ايدر .

طرفلارنده نفوذىي تقويه ايدن بو عااله مجرى دوقوزنجى عصر بدايتنده مستقل برتورك حكومتى قوردى وموصوله قدر اولان يرلى ايلكانيلردن آلدى . بوتون وان وىكارى حواليسىده قارا قويونلى ا ارمه سته كچدى . قارا قويونلى قارا يوسفك اوغلى دلى اسكندر [۸۳۶ - ۸۴۱] اخلاطده سكه كسديره شدر .

بونلردن سوكر ا وان وىكارى منطقه لرى آق قويونلى تورك عشيرنك تشكيل ايتديكى آق قويونلى حكومتك اداره سنده بولوندى [۸۷۳] آق قويونلى ر . تم وانده سكه باصديردى . آق قويونلير آذربايجانده و فرات و دجله حوضه سنده كى توركنلرك حكومتى ايدى . تاريخلر اوزون حسنه « توركن پادشاهى » نامى و برمكه در [۱] ن . يورغانك آلمانجه عثمانلى تاريخى شو مطالعه يي قيد ايدىيور :

« اوزون حسن كنديسى تيورك حقيق خانى عد ايدىيوردى . فقط تيورك اثرينى احياء يعنى توركلرى برادريرمك ايجين كافى قوته مالك دكلدى . عثمانلى حكومتيه محاربه به سبيت ويرمى خطا ايدى . بونكله برابر اوزون حسن غربه كى قومولرندن تيورك وقاتندن اعتبار آسوپ ايدله مش اولان آلمش سته لك ويركى ايتديوردى . بوميانده فاتح سلطان محمد نده بوقدرويركى ايسته دى . فاتح ، بالذات كشيرم جكنى بيلديردى . حرب ، غير قابل اجتناب برحاله دكلدى . » ۱۴۷۲ ده اوزون همسن آقرمه قدر اولان واسع ساحه يي استيلا ايتدى . معامله سى هدارانه ايدى . قيشين قيشلاق ربه چكيلدلىر . ۱۴۷۳ سته سى ايلك پيازنده عثمانلى اردوسنك آقنجيليرى ده فرات نهرينه قدر ايلرله دى . فقط اوراده توركنلر طرفندن اسير ايدلى . عثمانلى اردوسنك بويوك قسى بابود استقامتنده ايلرله دى . « اوتلق بلى » طاعلرنده اوزون حسن مغلوب ايتدى . آلمانجه عثمانلى تاريخى [۱] محاربه نك نتيجه سى شويله قيد ايدىيور . « عثمانليرك چوق اسير آلدى . اسيرلردن علما ايله تيور نسلندن اولان پراسلر وساثر ايلرى كلنلر سريت برافلدى . متباقى توركنلرك برچوغى بلاسرحمت بوغازلاندى . »

ايسته كوردوروزكه ايكي تورك اداره سى باشقه باشقه زمرة و طائفه غيرتيله بررينه دشمن ايدى . هم باشدن باشه تورك اولان بو عماكت هانكى اداره به قول اولاجغى پيادىيوردى . ايكي اردويه قارشى ده عيسى محبى كوستريورلردى . بوقسه نه اوزون حسنك آقنجيليرى سقاربه قيلربنه قدر كله بيلير ، نده عثمانلى چرخه جيلرى فراته قدر ايلرله به بيليردى . فقط خلق ايكي اردودنده فئالى كوردى :

عثمانلير توركنلرى كسيور ؛ توركنلر عثمانلى عد ايتدكلرى توركلرى تولدور يورلردى . بوسورنله آناطولى توركلرى لجيع عاقبتلرك تهديدى آلتنده قالمشلردى .

[۱] آلمانجه عثمانلى تاريخى . ن . يورغا ايكنجى جلد . (۹۸) نجى صفحه

[۲] ن . يورغا . ايكنجى جلد . (۱۶۷) نجى صفحه .

دردنجی فصل

عُثماني حدودی داخلنده کی تورکمنلرک مجری - عُثماني اداره سی - عُثماني ایران دقاجی - ایرانیلرک تعرضی - مجری بیک تدبیرندن سوکرا باشلایان انضباطسزلق - وان ولایتنه تعیین اینلک حقاوت هداولونیور - والیرک بربرله عروپه سی - ایرانیلرک فعالیت - شیخ حسین والی یی تأدیه مأمور - اصول اداره - ۱۲۸۳ ده حکومت تشکیلته باشلانیور - اسکی بر مدینتک یالکنز خرابه لری قالیور - تورک قانی و تورک روسی دوت بیک سنه اولکی قدرنده در .

بو منطقه ، عُثماني تورکمنلرک اداره سنه کیرمه دن اول عُثماني الکاستنده کی بر چوق تورکمنلرک بو منطقه یه التجا ابتدکاری تاریخک تدقیقندن آکلاشیلور . سیاسی وادرای وحدتک تأمینی ایچین عُثمانیلر جبراً قهرراً اصلاحات یاییوردی : « مراد ثانی زماننده [۸۳۱ - ۱۴۲۷] ده یورکچ باشاک والیلکی زماننده تورکمن عشریتندن درت برادر آماسیه ، توقاد جوارلرینه برلش - شلردی . بونردن درت یوزکشیک بر قسم نیکساری قیشلاق یایمشدی . یورکچ پاشا بونلری حیلله ایلله آماسیه یه جلب ایتدی . کیجه لین هر بری مسافر اولدوغی اوده باغلاندردی ، بر مغازه یه حاس ایدرک آتش ویردردی ، زوالی تورکمنلر دوماندن بوغولدیله .

بوندن سوکره والی چوروملیده متمددتورکمن عشائری اوزرینه هجوم ایلله خزینهلرینی ضبط ایلدی . غنیمت عظیم ایدی . « وفرت غنائم بر حده ایردی که بر غنم بر درمهله صایلدی . « عشرتک بقیه سی قاجارق ذوالقدر و آق قوبونلی بکرینک مملکتنده منتشا تورکمنلرینه التجا ایتدی .

ولی آماسیادن هودندن بر آرز سوکرا عثمانجق جوارنده صارپ بر داغ اوزرنده و تورکمنلره عائد قوجا قایا قلعه سنه خائانه وسائطه مراجعتله ضبط ایتدی . آپ آرسلان اوغللری نام تورکمن عشرتک رئیس حسین بک جانبک قلعه سی حسین بک رضاسیله تسلیم ایتدیکی حالده اسیر ایلدی .

بوصورنله قزل ایرمی حوضه سنده کی تورکمنلر تضییق وتالان ایلله هجرته مجبور ایلدیکی کی قایا دوکبا و کلیکیا تورکمنلری ده ییلدیرم یازید زماننده هجومه اوغرامش وفراته قدر اولان اراضی عُثمانیلرک اله کچمشدی .

[تورکمنلرک تاریخ عمومی ۷ جلد ۲۸۵ صمیمه]

عُثمانیلر کرجه اراضی قازانمش فقط قلب غائب ایتش ایدیلر . بوقتل وایما ایدیلن تورکمنلرک قاچان قسملری کزدکاری برلرده عُثمانیلرک علیهنده بولونمش وخلق کندیلرندن صوفوتمشلردر . یورکچ باشاک مغاره ده یاقیدی انسانلر آراستنده کی اوغلنی آرامایا مساعدله آلان اختیار برقادین اویغیع منظره یی کورومش وهرکسه آکلاتمشدی .

برسی کلیر قولباش دیر، نورکن دیر فالان ایدر اولدورور . اوتەکی کلیر ، عمانی دیر
سفی دیر، یانما ایدر، کسر . برنجی بلانک اووقت کیمسه لر فرقده دککش . اوکا قارشی برتدیر
خاطرە بیلە کله مش سیدلک، شیخک برلشمش هر طرفه کوک صالمش . ایکنجی بلایه قارشی
صوکرالری تدیر اولار ق نه تورکنز، نه تورکنز، نه عمانی ز دیمش لر . کوردز دیمش بر طرفه
چکیلمش لر . کرچه بوصورتله حیاتلرینی قورتارمش لر، قنط اوکا مقابل ملی بند کلرینی قسماً غائب
ایتمش لر . قرون وسطانک بزه راقیدی یکانه میراث بوایی مصیت در .

قرون وسطاده خلق ایکی قسم ایدی . بری داغلی، دیکری شهرلی . شهرلر تجارت
زراعت، و علمله اشتغال ایدیور؛ متین بنالر، حصارلر، کوپرلر، کنبدلر، مزادلر یاییور؛
دده لرینک دیلی اولان چفتایجه ادبیاتله اوغراشیورلردی . طاغیلر علمسز، کورکوسز
کتمدی طاغلرندە یاشییورلر؛ بربرینک اندەکنی قاعقی ایچون بلانار قوریورلردی . . .
بوزمانلر دده بو خلق مسکون ایدی . همن هر کوک جوارندە برقله خرابه سی بولونماسی
بونو کوستریور . سیار اولانلر یازین کلوب قشین کیدن کوچیه لر دن عبارتدی .

هلماسب تکرار حدودی بکندی . [۹۵۹ - ۱۰۵۲ م] ارجیش قلمه سی ، محافظی ابراهیم بک امانت قتل قدر مدافعه ابتدی . طاجلجواز ، سنان پاشا زاده مصطفی بک طرفندن مدافعه ایدلدی . اخلاط شرط ایله تسلیم اولشکن قتلی طام پاییلدی . ایران اضروم جوارینه قدر ایلرله دی . سلطان سلیمان [۹۶۱ - ۱۰۵۴] ده ایران اوردوسی مغلوب ایدلدی . ۹۶۱ مصلحه نامه سیله وان رسا عثمانلیره ترك ایدلدی .

۹۸۴ مازینجه قدر نسیه سکونته بکندی . اوتارینجه شاه هلماسب وفات ایدلدی . سرحد بکار بکیمی خسرو پاشانک [۱] سراجتی اوزرینه عثمانلیر آذربایجان تهره حاضرلانمایه باشلایلر . ایرانلیر بونی خبر آلتجه داما اول تهره بکدیلر . وان استقامتنده ایلرله بن ایران قوتی وان عسکرینه مغلوب اولدی . فقط قفقاسیاده ایرانلیر مظفر ایدیلر ، محاسه دوام ایدیوردی . ۹۹۲ ده سردار عثمان پاشا تبریز اوزرینه یوردودی . وان عسکری ده جالدرانده سرداره التحاق ایتشدی . تبریز ضبط ایدلدی . بو محاربه اشتراك ایدن وان بکرنک معتبری دیگر ولایتلر ککشدن بک چوق محتمم ونجیزات سفریه لری بک مکمل ایدی . احوال محلیه یه وفوفته وانتظاملرینه مبنی وان فرقه سی پیشداره تمین ایدلمشدی . صوفیان قزینده قازیلان . وفقیته اوزرینه وان بک بکیمی چقاله زاده مرصع برسرغوج ، دیگر اسرا وضابطانه وافراده مکافاتلر وقریلر ویرلرک تملطف ایدلایلر .

شاه عباس تورکستان حدودنده اوز بکله غالب کلدکن صوکر عثمانلیره دوندی و (۱۰۱۲ - ۱۶۰۳ م) ده تبریزی ضبط ایدلدی . شماله دوخری ایلرله میه باشلادی . وان عسکری اوردوبادک امدادینه کیتدی . اوردوبادی قورتاردی . فقط بالاخره عسکرک قوه منویه قیریلدی وعسکر طاغیلدی . شریف پاشا روانه قدر چکیلدی . روانی بش یوزکشی ایله آلتی آی مدافعه ایدلدی . قیش کل بکی ایچون عثمانلی اوردوسی قارصدن اضرومه دوندی . عثمانلی سرداری ده احوالی یقیندن کورمک ایچون وانه کلدی (۱۰۱۳ هـ) بونی خبر آلان شاه عباس ، الله وردی خان قومانداسنده بر قوت کوندره رک وانی محاصره ایتدیردی . سردار کولدن قایقله قاچدی . ایرانلیر قلمه یی ضبط ایدمه دیلر . (۱۰۱۵ - ۱۶۰۶) ایلک بهارنده تهره بکچن عثمانلی اوردوسی تبریز جوارنده پایک پایدی . بوتون اوردو آرقلرینه باقادن وانه قدر چکیلدی [۲] سنه لرحه حال حرب دوام ایدلدی . ۱۶۱۳ ده صلح پاییلدی .

[۱] خسرو پاشا ۹۹۱ ده واند و وفات ایتشدر . یاپدیرمش اولدوغی جاممک آولوسنده کی تره ده مدفون ایدی ۱۳۳۱ ده ارمیلر تره وجامی تخریب ایتش ، لحدی آجتش ، طاهیتشدر . مشارالیه عمرانیورلکی الان دیلرده دولاشیر . [۲] بو محاربه ده محمودی [خوشاب] بکی حسن بک ومعبنده کی بش یوزکشی صوک زمانه قدر مدافعه ایدرک کاملاً شهید اولشدردر .

عثمانیلرک تصدیقندن قاجان بر جوق تورکلرک التجاکاهی اولان بووان حوالیسنی یاووز سلطان سلیم زمانده عثمانلی اداره سنه کجدی. عثمانیلرک معامله سی اوتهدیری کلکده اولان ملتجیلر واسطه سیه هر طرفده شایع اولمش بولوندوغندن تورکلر هویتلرنی کیزله مک مجبوریتنده بولونیوردلری. وبالطبع اوله یایدیلر.

کندیسنی روما شرق ایمپراطورلنک بر تمادیسى عد و بونکله افتخار ایدن عثمانلی حکومتی، اسکی روما ایمپراطورلغنی احیا وجهان سلطنتی. ضبط اتمه به اوهر اشیرکن بر شاه اسماعیل صفوی ده دارالزک، کخسرولرک ایران سلطنتی قورمه به چالیشوردی .. بری یزانس، دیگرى ایران ذهنیتلی بو ایکی قوت بریری اوزرینه یوریوردی .. ایران آق قوبونلیلری مغلوب ایدرک فراتک شرقی استیلا ایتشدی. قزلباشلی پروپاگانداسی فراتک غربی ده آشمش ایدی. عثمانلی اوردوسی هجری ۹۲۰ [۱۵۱۴ میلادی] ناریخنده چالديران ظفرنی قازاندی. بونک اوزرینه بوحوالی خلقی کندی آرزولرله عثمانلی بی متبوع طاییدی. بالطبع اوزمانلر اداره ینه دره بکلک اصولندن عبارت ایدی.

عثمانیلر بو اداره شکلی حایله محافظه ایتدیلر.

حالبوک عثمانیلرله ایرانیلر برینک قلبکانه دوغری توسع اتمک ایسته ین جوق مدعش بر رقیب ایدیلر. ایرانیلر بواسر واقعی قطعاً هضم ایتمه مدیلر. متمادی پروپاگاندا یایدیلر .. عشیرت رئیس لرنی، بکلری، آغالری اغواندن ال کچمه دیلر .. فرصت بولدجه حدودی کچر، مملکتی استیلا ایدرلردی. یالکوز قلعه لر مقاومت ایدردی. بضاً نامه لرده دوشردی. بو تجاوز اوزرینه عثمانلی اوردوسی سفر بر اولور، کلیر ایرانیلری قوزار، قووالار قیشلاقلرینه دوزردی. عثمانیلر اوزاقلاشیر اوزاقلاهاماز، ایرانیلر تکرار کوردونوردلری. عثمانیلرک مملکتی مدافعه سیز براهه رق کیتمه سی خلقی تردد، مملکتی امنیت سزک ایچنده راقیوردی. بونک نتیجه سی اوله رق خلق کیم قوتلی ایسه اوکا اطاعتی اوکرنیدی .. مع مافیه خلقک اکثریتی سنی اولدیفندن عثمانیلر ترجیح اولونور، شیشی ایرانیلر قارهی مدارا ایدیلردی.

هجری ۹۲۰ سنه سندن ۹۶۱ سنه سنه قدر قرق برسنده متعدد محاربه لر اولدی: قانونی سلطان سلیمان ۹۴۰ (۱۵۳۴) ده ایلک سفری یایدی. اضرورم- قارص اوزندن تبریزه قدر کیتدی، وان دیاربکر طرفله استانبوله دوندی. شاه طهماسب آرز زمانده تکرار آذربایجاننی اشغال وغربه دوغری حرکتله وان قلعه سنی ضبط ونحکیم ایتدی. (۹۴۲-۱۵۳۶ م) ده عثمانیلر تکرار سفر یایمق مجبوریتنده قالدیلر. وان قلعه سنه مک سپهالار علی جان عثمانیلرله دخال ایتدی. شاه طهماسب بلامقاومت کچیلدی سلطان سلیمان ده وان طرفله عودت ایتدی. بونی متعاقب شاه طهماسب تکرار وان، عادلجواز واخلای آلدی، موش جذالرینه قدر ایلرله دی. (۹۵۵-۱۵۴۹ م) ده عثمانیلر تکرار حرکات اجرا ایتدی. عثمانلی اوردوسنک هودندن صوکر شاه

بشیر پاشا (روبرو سولپوروم ، یوز الی آدام ایله بوابشیر پاشا لالاک وانه وارد قدمه قلمه قبولرینی سد ایدوب ظالمسک دییه رد ایتدیلر. زیرا انتهای ملک، سرحد بر جزیره رودر . ایکی یوز آدامله وارماغه نحملی یوقدر وجوز معدودکی یهدی بیک هروشدن ماعدا برارادی یوقدر. اول ولایته بنی حقارته کونده روب خلاف آکلا مشلر» دیشمدر. بویه اوزاق یرلره کیتمه بر حقارت تلقی ایدلدیکی زمانلرده رخاوتلری، اهلیتزلکلی کور. لئر بورالر کوندر یلیرمش . نته کم ۱۱۰۹ ده یکی چری آغاسی ابراهیم پاشا (رخاوتندن دولایی وان محافظتخته تبعید) ایدلشدر . [*]

حکومتک مأمور تمیننده طودوغی یول بویه اولقله بربر ایالت مرکزی اولان وانه اعیان و اشراف اوج فرقه به آیرلش هر بریسی کنددی طرفدارلرینه تصاحب ، دیگر طرفه تجاوز ایدیوردی . بو یوزدن اداره سزک صوک درجه ی بولمشدی . مقاله یاغما کرکک ۱۲۶۴ تاریخته قدر دوام ایتدی ، بو ائشادهه ایرانیلرک تجاوزی اکسک دکلدی .

۱۲۲۲ سنه سنده ایرانله صلح حالنده ابکن شهزاده عباس مرزا واتک جاذ [*] ناحیه سنی تالان ایتدیرمش ، ایکی یوزقادرین ، ازکک ، چوجوق کوتورمش تبرزده مزاید ایله ساتدیرمش ، سائر حکاری قریه لرینده سنوی بیک بش یوز آغنام ، بیک بش یوز دیال ویرکی تمین ایش اولدیگی کبی اخلاطه قدر اولان یرلری ده یاغما ایتدیرمشدی . مملکتک هر طرفنده فتنه ، فساد ، حکومتسزک وارایدی . وان محافظی درویش پاشا شهرت و نفوذ و داسنه قایلش ، وانه مافیر سکه بیله ضرب ایتدیرمشدی . رقیب اولان موش متصرفی میرمیران سلیم پاشایه عداوتی دولایسیله عشاثری طولایه رق موش سانجافنه آقین یابدیرارق مملکتی یاغما ایتدیردی . دیگر طرفدن سلیم پاشاده بالقلابه اخلاط و عا دلجوا ز اطرافنی رسمی (دلی) عسکری و عشاثرله تالان ایتدی . [هجری ۱۲۱۹] بو ایکی دولت آدمی کندی شخصی احتراصلری ایچین مملکتی تخریب ایتکدن چکینمه یورلردی .

سلیم پاشا موش متصرفی اولدقدن سوکره اخلاط اشرا فندن سید حسینک نفوذینی قیرارق منفعت قبولرینی لندن آلمشدی . سید حسین ، چاره سز لکدن مناسب فرصتک ظهورینه انتظاراً تکرار شیخلک عودت ایشمادی .

داخلده متغلبه خانی بربرینه قیردیررکن ایرانیلرده مملکتی تکرار اداره لری آلتنه

[*] « اوزاق یرلره سورمک » بابا میرانی بر قاعده مز ایش : سوروللرده بوجزاتک

آجیسنی ملتدن چیقارمشلردر .

[*] جاذ ناحیه سی دیلانک غربنده و ایوم ایران داخلنده در . شقاق عشیرتک

منطقه سیدر . شقاق عشیری اوکوندنبری ایرانیلره دشمندر . بو انتقامی آلتی ایچون بیک قانی وقایع جریان ایده کلشدر .

صلحدن درت سنه سوکرا یعنی ۱۶۱۶ ده شاه عباس تکرار تجاوز ایتدی .
۱۶۱۷ ده عثمانی اردوسی تبریزی ضبط ایتدی .

بومحاربه ده وان عسکری ایران امداد اوردوسته تمرض ایدرک بوزدی . وانلیلر تعقیب ایدرک ایکی گونده آلتی کونلک یول آلدی ، تبریز جورینه قدر ایبرله دیلر سده خط رجعتلری کسبلدی ، بریشان اولدیلر . سردار خلیل پاشا بومغلوینک آجیسی چیقاردی ایسه ده ایرانیلری صاحبه مجبور ایتک ممکن اولموردی .

۱۶۲۴ ده باغداد سوباشیسی ایرانیلره تسلیم اولونجه وان ، دیاربکر ، موصل ده ایراک الله کچدی . ۱۶۲۹ دن ۱۶۴۱ تاریخه قدر حرب دوام ایتدی :

۱۶۳۳ ده ایرانیلر وان قله سنی محاصره ایتدی . ایرتسی نه دیاربکر وارضروم عسکرلری یتشه رک دانی تورماردی .

۱۶۳۵ ده وان بکری سلطان مراد رابع ایله تبریز سفرینه کیتدیلر . ایلولده پادشاه وان اوزرندن عودت ایتدی ، واند یزقاج کون هلدی . ایرتسی نه وان عسکری باغداد اوزرینه کیدن اردویه التحاق ایتدی .

§

هجری بیگ تاریخه قدر وان وحوالیسند بر آهنگ و انضباط اثری کورولور . فقط بوتاریخنن سوکرا عثمانی ایمپراطورلقتده موجود انضباطلری ، ادار سزک بورالده ده باش کورمیشدر .

۱۰۶۱ تاریخه قدر هم بوقعه اولمادی . بوتاریخنده وانلیلر یکی جریر غولایتدیلر : کورجی کوله لککندن صدر اعظم اولان ملک احمد پاشا وان والیسی محمد امین پاشایی بلا سبب عزل ایدرک رشوت مقابلنده بوستانجی باشیلن-ن چیمه ابراهیم پاشایه والیک وردی .

محمد امین پاشا مستقیم بر آدم ایدی . بو یوزدن وان خلق و یکی چری بولوک آغاسی سنان آغا بر محضرله امین پاشانک اقباسنی یازدیلر و ابراهیم پاشانک آدامنی کیری چور دیلر . بالاخره یکی جریر حکومتک اجرا آتندن اندیشه دوشه رک پشیمان اولدیلر . « امین پاشا کیتسین ؟ ابراهیم پاشا کلین ! » دییه اورتابه چیتدیلر . اهالی ایله مناقشه بو بودی ، مضاربیه عاقبت محاربه منجر اولدی . یکی جریر قلمه یه قاپاناق شهری طوبه طوتدیلر . برچوق خسارات یابدیلر . نهایت اهالی یکیکچیلرک دیدیکنی یابدی . ابراهیم پاشانک متسلمی وانه کلوب ایالته وضع ید ایتدی . او وقتلر وان ایالتی اوزاق و وزدان آز اولدوغی ایچین کیمسه کیتک ایسته مرشمش ، مکرکه کوزدن دوشمش اوله !

مراد رابع زماننده ملک احمد پاشا وان ایالته تعین ایدلش : احمد پاشا آق سوروومش پادشاه ایچین کیتنه دیکنی صورنجه دیمش که :

— پادشاهلر حضورنده کذب جمیع ادیانده حرامدر . ایسته لالا که (صدر اعظم

کیمسه بشین آخچه ایله بر رخصت نامه آلامدقجه محصولات زراعیه دن هیچ برشی ساتون آلامازدی . خلاصه چفتجیلر ، مستحصلر ، هر کس والینک امر و ایفته تابع ایدی « ویرکو تحصیلانه کمنجه : ویرکو توزیع و تحسلی « اعیان » دینلن متغلبه واسطه سیله پاییلردی . بو متغلبه هر شیدن اول موقعلرنی و منفعتلرنی دوشونورلردی . والی به ، حلول ایتک ایچون هر واسطه به مراجعت ایدرلردی . او وقتلر « خلق » تمبیری بیله یوقدی که خلق دوشونسونلر . بو صورته متساملک [۱] کبی مهم موقعلر قاپارق حکومت نفوذینی آللرینه آیلرلردی . بو نفوذی اکثریتله اولاددن اولاده قالمق شرطیله کنددی خاندانلرینه انحصار ایتدیردیلر . بو نفوذ سایه سنده هم خلق ، هم حکومتی تهدید ایتدیلر . شهیرت رئیسکلری قسماً بو طریقله اده ایدلدی . نتیجه ده خلق حکومتدن زیاده بو خانداندن قورقته باشلادی . زمان کلدی که بو متغلبه او قورقوتدیخی خلقک باشنه کچرک حکومته فنا طوتدی . نهایت ده قافاسی قویارلدی اما ، خلق ده اونلرله برابره زیلدی .

وان ولایتی تیمار وزاعت اصولنه تابع ایدی . بونلرده [مقاطعات] نامیه هر سنه ملترملره احاله ایدیلردی . ده صوکرالی بدلرینک بر قاج سنه لکی طوبیدن ویرلک شرطیله طالبلرینه صایلیردی . بو صورته ده برچوق اراضی و کویلر ، حتی کویلیلر اغارک مالی اولدی .

تنظیمات خیریه بو منطقه ده ۱۲۶۳ تاریخنده ویدرخان مسئله سندن صوکرای تطبیق ایدلشدر . بو زمانده بوتون متغلبه ک هر بریدی بر طرفه نفی ایدلش فقط حکومت مأموریتلری یه بونلرک اولادلرینه ویرلشدر . بو سببله تنظیمات خیریه دن صوکرای دخی مملکت اداره سنده اساسی تبدلات اولمادی . دره بکلکی تشکیلاتی باقی قالدی .

حکومت تشکیلاتنه بوندن آلتیش ایکی سنه اول یعنی ۱۲۸۳ تاریخنده باشلامشدر .

§

خلاصه عثمانلی دورنده ده بو مملکت بر ترقی بولی طوئاماش ، بوندن صرف نظر راحت یوزی کورمه مشدر . بر طرفدن عثمانلی - ایران محاربه لری اوته طرفدن عشرت غوغالری ، آغارک ظلمی زراعت ، تجارت ، صنعت ، معموریت نامنه بر اثرک میدانه کله سنه مانع اولمغه قالمش ، قرون وسطی دن قالمادنیته ده محو ایشدر . محاربه فاصله لری آتاسنده وجود بولان شیلرده بر محاربه ایله یاخود بر شهیرتک یاغما و تالانیله محو اولوب کیتمشدر . سلجوقلرک باغ باغچه لریله شوشه لری ، کوپرلری ، محتم بنالری ، کنبدرلی ، کتیخانه لریله [۲] وقتیه بر تورک معموره سی اولان بو مملکته [۳]

[۱] سانجاق بکی دیمکدر .

[۲] عادلجوازده صاقلاندیخی آکلاشیلیمده اولان ال یازسی برچوق کتابلرک سلجوق آبدلرندن برینک مخزننده چورومش ، کول حالته کلش اولدیخی کورولمشدر .

[۳] سلجوقلر زماننده اخلاط ایله ارجیش باغ و باغچه لری بر برینه بیتشک .

حاله ایدی .

آلحق ایچین اوغراشیورلردی : پروپاگاندا یاپیور، عشریت رئیسیرنه هدیه لرو ریورلردی. ایران حکومتی عشریت رئیسیرنه ویردیکی هدیه لرك برقاچ قانی ینه رئیسیر واسطه سیله خلقدن وبرکی نامه طویلاوردی . بو آلیش ویریش رؤسانكده ایشنه کیوردی . چونکه خلقدن حکومت نامه حسابیز ، کتابیز آلنان پارا و مواشینك بر قسمی ده رئیسك جنبه کیوریودی . عثمانلیلر ایسه نه خلقی نه ده رؤسای قلمین ایده . یله چك ریسیاست تعقیب ایده میورلردی . خلق رؤسانك پشدن کیدیور وایرانه توجه کار بولونیوردی . ایران ولی عهدی بو وضعیتن بالاستفاده اضر و مده کی مأموری واسطه سیله حجاجک بوسنه حجه کیتلیری و وانه بوغدا ی اخراجی ایران حکومتك منع ایستدیکنی عثمانلی حکومتنه بیلدیردی و ۱۲۳۶ ده حدودی تجاوز ایشدی . ایرانلیلر ، بازید طرفدن طوپراق قلمه یه ، وان طرفدن بتلیسه قدر ایبرله دیلر . عثمانلی پشدارلیری طوپراق قلمه ده مغلوب ایستیلر . فقط ایران اوردوسی قولرا یوزدن کنددی کندینه چکیامه یه مجبور اولدی . ۱۲۲۸ ده اضر و مصالحه سی یاپیلدی .

بو محاربه نك غائب اولسانك باشلیجه باغی موش متصرف سلیم پاشا اولدوغنه شرق سر عسکری قناعت کتیره رك سلیم پاشانك وجودینی ازاله یه قرار ویریور و سلیم پاشانك رقیبلیری بو ایشه مأمور ایدیور . بونلرك اك مهمی ده یوقاری ده اسمی کچن اخلاط اشرا فندن سید حسین ایدی . موی ایه ذاتاً تکیه ده پوصو قورمش بولونیور و انتقام آتشیله یانیوردی . تکیه و شیخلك واسطه سیله سید حسین خلقی اوزرنده حاصل ایتك ایسته دیکی نفوذی ده الیه ایش بولونیوردی . بو نفوذ سایه سنده سلیم پاشانك تأدیننه مأمور ایدلدی و بازید محافطی پهلول پاشا ایله وان محافطی اسحق پاشامعینه ورلدی . سلیم پاشا بتلیسده اوفاق بر مقاومتدن صوکره صاصون جهته فرار ایدیور . سید حسین ، سید حسین پاشا اولوبور و سلیم پاشانك یرینه موش متصرفه نه تعیین ایدیور . ۱۲۴۲ ده سلیم پاشا برسؤ قصد ترتیب ایده رك حکومت قوناغی متصرفه برهوا ایدیور . خلاصه متغلبه نك و حکومت مأمورلرینك غوغالری توکمنك بیلمیور . تنظیمات خیره یه ، ۱۲۶۴ تاریخه قدریکرمی سنه متغلبه ایله حکومت مأمورلری آراسنده غوغالره کچدی . § عثمانلی اداره سنده مرکوک ، ولایتلرك اداره سنه حائد پادیه یی باشلیجه ایش مأمورلرك عزل وفضی ایدی . تاریخ بو معامله یی شویله قید ایتشد :

« هر ولایت برویا متعدد سنه لر ایچین بر مأموره صایلیر ، او مأمورده خزینه یه تأمینات اولارق بر اردنی صراق کفیل کوسترددی . مقاوله نك امضالاندی کون والی حکمدار حقوقه مالک بر خدیو اولوردی : ایستدیکنی اعدام ایده بیلیر ، قوّه عسکریه یی دیله دیکی کی قوللانیر ، کنددی حسابنه وبرکی آلیر ، ایستدی شیشی منع ایده بیلیر . موقه چفتلکی حکمنه کیرن ایالتك بوتون زوت منبعلیری دیله دیکی کبی و منفعتنه موافق اوله رق قوللانیردی . حکومت قوناغی ، تجارتی ده انحصار آتته آلیردی . هیچ

بوعصیانک مرتبی شیخ سمید اصلاً عربدر ، کورد دکلدر . او ، بویه براقراق حسی
 جلویار ، بر ایکی منفعت پرست برکلاه اومار . فقط حقیقتبین اولان بر جبرانی رئیس
 بر چاریکلی ، بر درسملی ، بر وانی ... الخ بوندن متأثر اولور .
 حاصلی قشویقره ، اهانلره ، جهاکه رغماً تورکلکک حس ارثی حاکمینی
 کوسترمکده ردوامدر .

بوكون اوآبدەلرگ يالكىز خرابەلرى واپزلى موجوددر . وان كولنك اطراقى ووادىلر بويە اولاغى كې بايزىد اوواسى ارادات طافى اتكلىرى وقتىلە توركرك باغ وباغچەلرلە زىرد كې ايدى . بوكون يالكىز ، باغلىرى صولايان قاتاللىرلە باغچە ديوارلربىك ايزلى موجوددر . وقتىلە باغلىرە ، باغچەلرە آقان صولر بوكون بويوك بويوك باطافلىرى طولدورمقدمدر .

§

تارىخك قىد ايتدىكى وقايە . مستند اولان شو صحيفەلردن شونى آكلاپورزكه اوج بىك سەنەدئەرى بويوجە داغلردە چارپان يە تورك قلىيدر . عثمانى و ايران اداره مأمورلربىك ظلمەدن قورتولمى ايچىن كېرلەلرلە ونورك اولدقلىرى اونوتلرلە رىغما حسلى توركددر . توركلك نامنە بر قىرقە واقع دكلدر .

بدرخان مىثلەسى او زمانك معتاد مىثلەلرەدن ايدى . بدرخانك بو اسر واقىك ظهورەدن سوكر ايشان اولمش و آغلامش اولدوغى تواترا دىلردە دولاشىر . اووقت وان و حكارى ولايتلرلە ايقاظ ايچىن برقورد بىك طاورى كافى كلكشدر . بوخلىق ، عثمانى اوردوسىنىك بر جزى اولەزق روم ايلندە وپرانندە قان دوكلشدر . حرب عمومىدە بىك جوق ضايعات وبرمشلردر . بوكا رىغما خدمت ايتەدكلىرى قناعى موجوددر . بونى بر آيرىلىق فكىرنە عطف ايدنر موجود اولايلىر . فقط هيچدە اولە اولمادىنى (*) استقلال حربى ائشانندە ، حكومتك بورالده اك ضيف و هروع پروپاگاندايە آجىق اولدوغى بر زماندە كىمەك رافتراق حسى طاشچادىنى كونش كې ظاهردر . متاركەك او اوپوشدېرىجى وزهرلى كونلرنە وان واطراقى عشاثرى متعدد دفعەلر اجتماع ايتمش و كندىلرلە خط حركت آرامشلىر ، توركلرلە برابر ياشامق ياخود ئولكدن باشقا بر قارارە واصل اولاماشلردر . حربك دوامى مدتجەدە حركتلىرى ھې بو غايە مەتوجە بولومشدر .

شيخ سعيد عصبانى ايسە برجهل وتمصب طغيانيدر ، اولدوغى برده سوندورولاشدر .

[*] حرب عمومىدە خفيف سوارى آلاپلرەدن استفادە ايدىلەمەسنىك برجوق سببلى وادر : اك مهمى تسليحات و تجهيزات نقصانيدر . بو سوارىلرگ اوللا طوبى يوقى . تابا ائرنەك مارتىن تفنكرىتك مسافەسى ۱۲۰۰ مترە ايدى . ئالتا قىلچىلىرى يوق ايدى . حاصلى قطعە عسكرىە اولايلىك ايچون موضوع شرطلك هيچ برسى موجود دكلدى . ابلەك چارپشەدە طبعىيەلە طاغدىلر . حالوكە اخذ عسكرە تابع اولانلر حركت نەپائتە قدر قطعانندە فداكارانە چاليدىلر و اوچونجى اردو قطعاننىك كوچوك ضابطانى ھمن كاملاً بو طاغلىلردن عبارت ايدى . اساساً اوچونجى اوردودە توركلك كوردەك دىە هيچ بر آيرىلىق يوقىدى . بو روايت بىك چىقىدى . ايلرىدە تفصيل ايدىلەجكددر .

برادوست
روژ کی
نیرکوه
هر طرفه

بوکون چوق کوچولوش بر برادوستدن ماعدا نامنی محافظه ایدن یوقدر. وعشیرت اسملرینک غائب اولسی اغلب احتمال شوصورتله واقعدر: برقم قبیلهلر اصیل عشیرتدن آیریلاروق باشقا طرفلرده توطن ایتش، یاخود باشقا عشیرتله التحاق ایتش، بونلره مقابل یکیدن برطاقم قبیلهلرده برکی عشیرتله برلشهدر. اولجه بو بوک منطقهنی اشغال ایدن عشیرت لک بوکون داما کوچوک منطقهلره صیفیشدینی، اولجه کوچوک اولانلرکده بو بودیکی وقتله برعشیرت داخلنده صاییلان قبیلهلرک بوکون باشقا عشیرتله منسوب اولدوغی کورور. لمکدهدر. حاصلی نارنجده اسمی یکن برچوق عشیرت لک بوکون غیرموجود، بونلره مقابل یکی یکی عشیرت اسملری میدانجه قیقمشدر. حتی حرب عومیدن اولکی قرق سنه ایچندهده مهم تبدلات اولمشدر:

باش قلمه منطقه سنده شیدان، پنیایش، آرتوش وان جوارنده شه ولی، لیولی. عشیرت لری وقتله برآلای تشکیل ایتش ایکن برقم افرادی بالاخره باشقا عشیرتله التحاق ایتدیکندن موجودلری آزالمش، نسیقاند بر بلوک وطاقه ایتشدر.

بوکون یله برعشیرتدن دیگر عشیرته نقل خانه ایدنلر وارد. عشیرت آغاسنک قوت ونفوذینه و خاصه معامله سنه کوره بر طرفدن دیگر طرفه یکرلر. بوانتقاللر یوزدن محاربهلرله اولور. حتی بوندن درت بش سنه اول واند طاقوری، موقوری وحیدران عشیرت لری آراسنده بوقوظار اولیوردی.

بواضا حاندن ایکی نتیجه چیقور:

۱ — خلق، آرتق عشیرت حیاته او یامبور. آرتق راحت وحضور ایله چالیشق نه اولدینی آکلامشدر. حضور وسکون بولق ایچون اورادن اورایه قوشیور. وسکوزده آنجی ذی نفوذ و قدرتی بررئیسک معینده بولوناجنی ظن ایدیبور.

۲ — خلق اکثریتله یرلنده ثابت وساکندر. دکیشن، کنیشلین، وطارالان آغاک، کلک نفوذدر

بومختصر ایضاحات کوستریورکه بوحالده عشیرت تشکیلاتی اکثریتله اسباب طبعیه به استناد ایتجه مکده، صرف کلوب یکن حکومتلرک اهالی، داما دوعریسی حایه سی یوزدن بر طاقم آجیق کوزلرک جبروتضیقیه وجوده کلش صنعی تشکلاردن عبارتدر. تاریخ تدقیق ایدیلرک اولورسه عشیرت رئیس لریک تضییق محاولدوعی زمان عشیرت لک قالمش. فقط زمانله، حکومت نفوذیه برزوربا توره مش، دکنک قوتله بو آدم لری طویلا یوب کندینه امت یایمشدر.

بشنجی فصل

عشیرتلك تاریخی : عشیرت آدماری قدیمدیری کلن معین سلالهه منسوب دکلدر — رئیس قدرت وقتته کوره السالتر بر طرفدن دیگر طرفه اقطاعه اولیور — برویقه — شقاق وادوش عشیرلرنده تورك تشکیلاتی — ذبیلر — زازالر — برویقه داهه — عتی عائلهسی — جبرانی تورکین عشیرتی — خلیط عائلهسی — کوچهلر

بوگونکی عشیرتله ، عصرلدنبری دوام ایدوب کلن معین نسلردن عبارت دکلدر . تاریخی قسمده کورولدیکی وجهله صوک اون بش عصر ظرفنده برچوق تورك مهاجرلیله اختلاط ایشلردر . دیگر ملتاردن بوراله کلن مهاجرلر عننه ، روح اعتبارله بوخلقله قایناشاماش ، آیریلقلرینی عافظه ایشلردر . یهودیلر ، ارمنیلر کچی که اثبات وایضاحدن مستغنی مسئلهلردر .

فقط تورکله ، بورالده گندیلرینی اوز یوردلرنده ، اوز قارداشلری آراسنده بولش ، بریلرله قایناشمش یوغرولمشلردر .

دیگر طرفدن شمدیکی عشیرت تشکیلاتی ده بک اسکی دکلدر [۱] صوک درت ، بش عصرلی تاریخنک مضبوطاتی ده بونی تأیید ایتمکده بو نوع تشکیلک زمان زمان بر طرفدن دیگر طرفه آقطاعا اولان السالردن ترکیب ایش اولدوغنی کوسترمکده در . مثلا : مروج الذهب صاحی مسمودینک میلادی اونجی عصرده ترتیب ایتدیکی برلیسته ده موجود اون سکیز عشیرت اسمندن هیچ بریسی بوگون موجود دکلدر . هر حالده بو اسمله یاد اولومان عشیرت خلقي تماماً محو اولمادیلر ، بوبوک بر مهاجرت ده واقع دکلدر . هر حالده باشقا بر نفوذ آلتنده باشقا بر اسم آلمشلردر .

جبری بیک تاریخنده کی عشیرت اسملری تدقیق ایدیلیرسه عشیرتلك تبدلاتی حقتده اولدقجه واضح بر فکر الده ایدیلیر ، مذکور تاریخنده وان حوالیسی داخلنده کی عشیرتلك قسم اعظمی مسکون ومتوطن دیگر قسمی کوچر بر حالده ایدی . بو عشیرتله شو صورته یاد ایدیلیدی :

محمودی (یزیدی)	خوشاب منطقه سنده
دنبلی بخت (یزیدی)	سکمن اووا (خوی جهنلری)
مامرشان	خوشاب
پازوکی	ارجیش

[۱] انسیقلوپدیا بریتانیکا ۱۵ نجی جلد

تثبیت ایدلشدرد. شقاق قبیله‌سی داخلنده بوگون «ایل» قبیله‌سی الآن قولانیلمقده در. «ایل کوچدی» «ایل قوندی» دیرلر.

صوك زمانلرده شقاقلر، منطقه‌لرینه جوار قوره‌سین آدی [*] برتورك عشیرتی حایه‌سینه آلمش و بونلرده کوردلشمه‌یه باشلامشدی. بوتورکلر شقاق قبیله‌سی قیافتنده کینه‌یه مجبور ایدلشدردی. اذربایجان شیوه‌سیله تورکجه قونوشورلر، کوردجه بیلزلر. بوقوره‌سین تورکلری کندیلرینک صامسون طرفندن کلده کلرینی سویلرلر. اساساً بویه برادعاده بولونایا بر مجبوریتلری اولمایان و ایران حدودی داخلنده بوانان بو آدم‌لرک بوسوزی اصلدن اولماسه کرکدر. دردنجی فصلده کورولمشدی، همنایلی حکومتی ملکنی توسیع ایدرکن سرآزاد یاشامش تورکن عشیرتلی اطاعت ایتک ایسته‌مبورلردی. تأدیبات نتیجه‌سنده شرقه دوغری قاجیورلردی. بونلرکده اومیانده قلش‌المرلی محتملدر

خلاصه شقاق عشیرتی قبیله‌لرینک اوچده‌بری یزیدی یعنی خالطی وریسینک تورک اولسی روس آنارینک شقاقلر تورک دیسه‌سینه حق ویردیرمکده در. شقاق عشیرتی ریئسی سمیقونک (۳۴۰) سنه‌سی واند ایکن اصللرینک تورک اولدوغنی سویله‌دیکی غزنه‌لرده انتشار ایتشدی.

بو قبیله‌لر هر قدر شقاق نامی آلتنده ایسه‌ده بربرینه قارشی اسکی زماندنبری محاصم بروضیتده درلر.

أرتوشه عشیرتی :

أرتوش، شرقی تورکستانده کشف‌ک ۶۵ کیلو مترو غربنده برشهر در. تورکلرک بعضاًده مملکتلرینک اسم‌لرله یاد ایدلسته باقیلیرسه بو عشیرته ده «أرتوش» شهرینه نسبتله أرتوش دیلمه‌سی احتمالی واردر
صول قوله منسوب بو عشیرت شمعی شاتاق، جوله‌مریک باش قلمه، بیت‌شباب منطقه‌لرنده اوطورور.

عشیرت آراسنده تواتر سویلندیکنه کوره بو عشیرت اساساً ایکی قبیله‌دن عبارت ایش
قبیله ریئسلرینه ایل آغاسی دیرلرشم [*] بونلرک برقمسی حکاری طاغلرنده برلشمش دیگر [*] اهل صلیب رماننده اوروپا تاریخیجیلری خوارزم تورکلرینه «قوراسمن» لر دیرلر. [تورک تاریخی - رضانور جلد ۹]

[**] أرتوش عشیرتینک کراوی قبیله‌سی ریئسلرینک جدلرینک آدی تاتارخان ایش. وقتیه جوله‌مریک آغاسی بونون قبیله ریئسلرینک برر چو جوغنی رهینه اوله‌رق یاننده بولوندورورشمش. تاتارخانک برحیله‌سنی سزمش اولان جوله‌مریک آغاسی تاتارخان دعوت ایدیور. جوله‌مریکده کندی قوناغنده تولدورتیور. بو قارغشلقی اناسنده رهینه

شرفنامه بوتون کورد قبیله لریك برر قسمنك دیاربکر جوارنده اولدوغنی و کوردلرک دیاربکر طرفدن خارجه یایله یغنی ذکر ایدییور . فی الحقیقه وان حوالیسنده موجود قبیله اسم لریك اکثریته دیاربکر حوالیسنده تصادف اولتور

کورد قبیله لریك مجهول زمانلرنده دیاربکر طرفلرندن امارانه یایلمش اولسی کوردلرک هال دیلرک احفادنن هال دیلرک هیتیلردن عبارت اولدوغنی کوستر برعتمه در ، بروشیقهدر .

شرفنامه یه نظرأ وان و حکاری ولایتلرنده اساس عشرت لر : شقاق ، حیدران عمودی ، ارقوش ، دنلی بخت و برادوستدن عبارتدر .

شیقاق عشرتی :

جری بیک تاریخلرنده کوچمه حالنده ایدی . برچوق قبیله له منقسمدی . بو قبیله لریک ایلوم آیری آیری عشرت حالنده درلر . شقاق عشرتی روس اتلری تورک اولارلق طایفه در . [عسکری مجموعه نومرو ۵۸] . شرفنامه شقاق عشرتی قبیله لرینی شوصورته قید ایتشدور :

شمکی	شفاق
موقری	تاقوری
لیری	شولی (تورک)
سی چاریکی	آدی
مندکی (یزیدی)	دشی (یزیدی)
بله کورتی (یزیدی)	باراوی (یزیدی)

شفاق قبیله لرنده ایکن شمکی آیری برعشیرت اولان شولی - عشرتک تورک اولدیغنی مشهور ادریس بتلیس تاریخنده ذکر ایتکده وقاراقونلیلر زماننده بازکیری ، عادالجوار ارجیش حوالیسنده تورکن عشرتلرندن محمدشالوی عشرتی بولوندیغنی یازمقدور . بو عشرت ایلوم بازکیری جوارنده موجوددر . ارجیش و عادالجواز طرفلرنده کیلرک حیدرانلرله قارشدییی آکلاشیلور . چونکه ادریس بتلیس حیدران عشرتی بازیدسانجانی داخلنده کورتمکده ایکن بوگون ارجیش عادالجواز جوارنده کی خلقه ده حیدرانلی نیامکدور . شقاق عشرتی قبیله لری ، آزالنده کچن پک قانلی و وحشیانه ماجرا لردن صوکر اعاغیلشلردور . شمکی ، شقاق اسمی بالکتر ایرانده ، ویلمان جوارنده کوچوک برقیله یه انحصار ایتکده در . خیه لک بولوندیغنی منطقه اسکیدن وانک «جاز» ناحیه سنی تشکیل ایتکده ایدی . تورک عشرتلرک قبیله توفیقاً اسکیدن بو عشرت بوتون قبیله له «صالح قول» ی آرنوشی عشرتی «صول قول» ی تشکیل ایدردی . بو کیفیت عشرت رؤسانک افاده لره

وسرايدهكى قوروجى دنبيللىرى قتل ايندىرمككە برابر برمفرزه ايلهده دنبلى عشيرتى باصدى،
دورت يوز آدام تولدوردى . عشيرت خلقى هئائىلى الكاسته التجا ايندى . قوطور ،
سراى ، باركبرى ، آباغا منطقه لىنه اسكان ايندىلدلر .

دنبيلرك جزيره ابن عمر طرغزلندهكى بختى يژيدلرله مناسبلىرى واردور . و بولرك
اوطرفدن وان حواليسنه كلش اوللرى روايتى موجود روايتلرك اك دوغرىسى قبول
ايدلمكدهدر. كرك شرفنامه مؤلى كرك ديكرك آوروپا مؤلفلرلنك قناحتى بودر. كندى تدقيقانم
بوخصوصده داها واسم بر شكل كوسترمكدهدر : دياربكر، كنج ، قواب ، چياچور
سيوهرك جوارى خلقى درسمليلر كاملا " زازا " درلر . زازالره " دنبلى " ديرلر .
بوى " دم مى " يعنى " مى نك آرقاسندن كان " ياخود " مى نك قويروغى " كې برمعنا
ايله تفسير ايدلرلر . كويا كوردلر ميل ، ذىلى ديه ايكي اساسدن تشب ايتش ايتش .
دنبلى بو اساسلردن برينه تماميله منسوب اولمايان يالكو آتا جهتيله " ميل " ايله بر
مناسبى اولانلره مخصوص برآد اولدوغى سويله نير. بوغنمنده زازالرك اصلاً تورك اولدوغى
كوستيرر بر ويقهدر بوغنمنه كوسترييوركه زازالر واسكيدن وان منطقه سنده بولونوبده
بوكون ديكرك عشاره التحاق ايدرك آدلرى اورئادن قالقان دنبيلر صوكرادن تصالب
نتيجهسى كوردلشمشدر . فى الحقيقه زازالردن مثلاً چاريك ، خورميك لولان كې
قبيله اصللرلنك تورك اولدوغى سويلرلر . اسكيدن دنبيلرله مسكون سكمن اوواخلقنك
" خطايى نزاد " اولدوغى ، حواليسنهده " توركستان ايراز " دنبيلكى جهاتقا قيد ايتمكدهدر.
خالطينك هاتى = هيتت اولدوغنه وهيتلرك خطايى توركلردن عبارت بولوندوغى
فكرينه نظراً دنبيلرك توركلكنى افاده ايچون " خطايى نزاد " تعبيردن كوزل بر
افاده بولونماز .

ميرانه عشيرتى :

بو عشيرت آدى آباغادن عادالجوازه قدر ياييلمشدر . جنوب و غرب جنوبيه
دوغرى كور حسين باشنك نفوذى زمره قدر گتمشسه اورايه قدر هرگتى حيدران
يايمش برچوق اوق توك قبيله لرى نفوذى آلتنه آلمشدر .
حيدران رؤسامى طائلهسى " طورون " در .

سيكى عشيرتى :

شرفنامه بو عشيرت ك " بايزيد سانجايى داخلنده اك اسكى بر عشيرت اولدوغى اسكى
" عتى " طائله سته منسوبىتى يازييور . قبيله لىنك برقىمى يژيديدر .
شرفنامه نك " عتى " ديديكى تعبير ايله اسكى هالدى = خالطى تعبيرى آراسندهكى
مشابيهت ميدانندهدر . قبيله لىنك برقىمك يژيدى (خالطى) اولماسى بولكه نك اصلنك
" هاتى " اولدوغى مؤيددر .

قسمتک نه اولدوغی معلوم دکل. فقط مسلمان آرتوشلرله نسطوری اولان طیار و توخوب
عشیرتلی بربرینی عوجه زاده بیلرلر. بوتواتره نظراً نفوذ و ریاست دعواسیله بوا یکی قبیله نك
بربرینه ضد حرکتده بولونقلری و بوبوزدن دینلرینک ده آردی قی آکلاشیلیمقده در .
اساساً طیار و جلولرک کورد اولدوغی آوروپا محررلی طرفدن قبول ایدلمکده در .
بو حالدله طیار و توخوب نسطوریلری ده هر توش عشیرته منسوب اولق لازم کلیمکده در .
آرتوش عشیرتی قبیله لری لسه داما چوق ابتدائی بر حالدله درلر . قصبه لره کلرلر .
دائماً بربرلیله غوغا ایدرلر . اراضیلری صارب اورمانلق و ایصیز یایلاردن عبارتدر .

همودی عشیرتی :

بوکرن بو آدی طاشیان بر عشیرت یوقدر . وقتله خوشاب فضایی و اطراف
وجوداری خلقتدن عبارت بر عشیرتمش . هجری ونجی هصرک اورتالرینه دوغری
بو عشیرت « یزیدی » یعنی خالطی امش . حسن بک نامنده بر ذاتک دلائله اسلام
اولدقلرنی شرفنامه یازیور .

دنبلی عشیرتی :

بو عشیرتک بک بووک بر ساحه اشغال ایتکده اولدیفی آ کلاشیلیمور . شمیدکی ابراک
خوی منطقه سنده اسکی همانلی امپراطورلقتک وان ایانتک سکمن اووا منطقه سنده ،
بولونقلری کبی دیاربکر نهجوان منطقه سنده آباخاده دنبلی قبیله لری وار ایدی .
بو عشیرت خلق ده یزیدی یعنی خالطی ایدی . وان منطقه سنده کی دنبلی بکارندن عیسی
بک نامنده کی ذات مسلمان اولدی . عشیرتک بر اسمی ده بکاری کبی مسلمان اولدی . بر مقدار
یزیدیلکده مصر قالدیلر . دنبلی عشیرتک آق قویونلر زماننده مهم رول اوینادیفی
آ کلاشیلیمقده در : تقریباً هجری بیك تاریخلرنده یازلش غیر مطبوع وان تاریخی [*]
آق قویونلرک وان و حکاریده کی نفوذلری بو عشیرته استناد ایدیوردی ، دیور .
فی الحقیقه دنبلیلر آق قویونلی تورک لرینه چوق یاردم ایتشلر . بالاخره همانلیلر طرفی التزام
ایتشلر . بوسیله ایرانده کی دنبیلر ایران شاهی طهماسبک اغبارینی جلب ایتشلردی . شاه
طهماسب بو عشیرتک محوی ایچین بر طاقم حیلله ره توسل ایتدی . دعوت ایتدیکی بکارینی

اولان اوغلی قاچوب قبیله سی نزدیقه کیدیور و ریاستی درعهده ایدیور . « کراو »
رهینه دیمکمش ؛ قبیله ده رئیسک لقبنه اضافتله « کراوی » دیتامش . بو قبیله ده تورک اسملری
اکسیک دکدر . میرحیلم اشقیایی تولدورن کراوی عشیرتندن « قورد » بکدر .
[*] استانبول . ملت کتبخانه سی

خوروتجی اوشاغی	خلبکائی
که سقوالی	مهرکائی
اوتان	برخکائی
صوران	دینیکائی
حسه صوران	علو مهلی
پکه لانی	حسو خالقانی
صاقان	بودیقانی
دونوی	جندی
رسی	مجدی
قولیخان	سلی یتیمی
حسو کچه لانی	

۲ — وان کولی جنوبی ایله زاب نهړینک جنوبنده کی طاهلق منطقه ده، قیسه کلاه، پوسکوالی یازما، شال شاپک دینلن شالدن چیزکیلی و غایت کنیش بر شالوار ایله قیسه بر صالتا کیلر. دو قوماجیلنی بومنه قه لرده ایلرله مشدر. «کوچر» لری قلیده آ نه کل کفیه، قولانیرلر.

۳ — ایران حدودینه یاقین یرلرده، باش قلمه و سرای قضا سنده، سیاه و پوسکوالی بر یازما ایله اوزون بر کلاه، یاقلی دیک اوکی قویمچالی، بلدن بوزمه لی دیزه قدر بر جاکت، اوزرینه کچه دن بریک طار بر شالوار کیلر.

غربی آناطولیده زیبک لک کلاه لری، پوسکوالی یازمالرله کوردلرک درسملیرک کلاه لری تمامیه بر برینه بگزوردی.

قادیلر، عمومیتله آذربایجان تورک لری ایله غربی آناطولی ایله آنطالیه ایله و اطنه حوالی سنده کی یوروکلر کی کینیرلر.

جیرانی عشیرنی :

جیرانی عشیرتک اصلاً تورکن اولدوغی قاموس الاعلامده مسجلدر . رؤسا حائلهسی « طورون » در [*] رؤسایه « ایل آغاسی » دیرلر . تقریباً هجری ۱۲۰۰ تاریخلنده جیرانی رئیس بولونان مرحوم دمیر آغایه ایل آغاسی دیرلر مش ،

حسنانی عشیرنی :

جیرانی عشیرتیه اقبادر . رؤسا حائلهسنک لقی « خلیط » در . کرچه شمعی « خالدی » ایله ایضاح اتمک ایسته نیورسده اصلی خالطی اولقی لازم کلیر و بوکون خلیط دنیمکده در . « اصلی خالدیر اما بز خلیط دیورز » دیرلر .

§

حیدران و اونک غربنده کی جیرانی ، حسنانی شمالنده کی سیکی وجواری عشیرتیرنک قیافتلری بردر . بونرله شقاقر و آرتوشیلر آرا-نده قیافتجه مهم فرقلر وارددر . [۰]

کومیهلر :

۱۰ جزیراندن اعتباراً وان حوالیسنه برطاقم کوجه عشیرتیر یایلامایه کلیرلر . جنوبده بیت شهاب ، چوله مریک ، شاتاق ، کاواش ، موکوس ، رشادیه شمالده آباغا ، تندورک ، آلا طاغ یایلاری کوجهلرله دولار . یاریم میلیونه یاقین موایی بو طاهره کلیر . ۱۰ آغستوسدن اعتباراً چکیلیرلر . جلالی عشیرتک برقسی آباغا منطقه سنه یایلایه کلیر . بو عشیرت ماکو منطقه سنده او طور دور . بونرک چوغی یازین آرارات طاغنده یایلارلر . آباغا منطقه سنه کلن قویون مقداری تقریباً یوز قرق بیکدر .

جلالی قبیله لری پک چوقدر . و بهضیلرینک اسملری تورکجه در : قوروقچی اوشاغی ، قولی خان ، قزلباشلی (قزلباش اوغلو) ، قونان ، صوران کی صرف تورکجه آدر دقته لایقدر . بللی باشلی جلالی قبیله لری شونلردر :

[*] جیرانی رئیس بیکباشی قاسم پک طالم و فاضل برذاتدر . شیخ سعیدک دردسنده یارازلی کورولمشدر .

[*] وان و حکاری منطقه سنده : عمومی اوله رق اوچ درلو قیافت وارددر :

۱ — وان کولنک شمال و شمال غربیسنده کی منطقه خلقی ایله ارضروم ولایتی داخلنده بولونانلرده داخل اولدوغی حالد جیرانی ، حسنانی ، جیرانی . . الخ مراد و فرات حوضه سنده کی بوتون عشیرتلرده اساس قیافت ، اوزون ، تپسی قبیله اورتاسی طار ، آشایه سی کنیش بیاض کلاه اوزرینه صاریلان بوسکولی بر یازما ایله بیاض دون و یا شالوار قویون و یا کچی دریسندن قولمز اوکی آجیق بریک قوشاق و خنچردن مبارتدر .

حضرت پیغمبردن سوکراکی بر شیخ حقنده بویه بر تواترک ظهوری ممکن دکدر .
عصر لجه اول موجود بر حقیقی سیل زمان یوورالایه یوورالایه بویه عل المجائب بر
شکله صوقشدر . تاریخ ایچون آثار عتیقه و کتبه لک قیمتی نه ایسه بوعلی المجائب شکله
کیرمش تواترک قیمتی اوندن فضله در .

شیخ عدی به الهک و پیغمبرک تذال اتمسی و استتفال کورمه لری هالیدلرک قوتلی
زمان زنده آنور بزرگ ماماشی و آنور حکمدار عائله سی افرادندن هالیدلر و قوعبولان
النجاردن کنایه در . بو عنمنه ، سکو اون عصر استقلاللری اوغورنده چارپیشان
هالیدلرک ، احفاددن احفاده بر اقدقلری انتقام حسلرینک و مفکوره به مربوطلرینک
و ملی غرورلرینک ییقلمق بیلیمین بر آبد سیدر .

۲ — شیخ عدی به ، هر زمره نك باشقا بر پایه ویرمه سی ، یاخود شیخ عدی حقنده
هر زمره نك قناعتنك باشقا اولماسی کیمسی الله ، کیمسی پیغمبر ، کیمسینک شیخ عدی
کیمسینک شیخ هادی دیمسی ده حقیقته بویه بر شیخ دن زیاده بر مفکوره نك
وجودینه دلالت ایدر . اوده « هانی = هیئت » ملتیدن عبارتدر . بواسم ، سوکرالری
عن قصد و یاعن جهل شیخ عدی « به چور یلشدر .

۳ — بزیدی اسمنه باقارق اویلردن « یزید » ده نسبت ایتک ایسه بک سیب سزدر .
(یزید) — اله

۴ — یزیدلرک شامده ظهور ایدمک وطنلرینه عودتله مذهب لری اظهاری
حکمی ده دوغری دکدر . چونکه سنجار طاغلرندن آزارات طاغنه ، آراسک او بر
طرفنده مشهور آلا کوز طاغلندن کولجه کول قیلرندن قاراباغه قدر واسم بر اولکابه
یایلش یزیدلرک اوپله محدود بر کتله اولمادیفی میدانده در . دنبلیلر خویدن بحجوانه ،
روانه قدر یایلش ، محمودیلر وان کولنک اطرافنی صارمش ، سرای قضاسنی قاپلامشدی .
بایزید اوواسی یزیدی یوواسی ایدی . بوتون یزیدیلرک بر عنوانی ده خالطی ایدی . یزیدیلک
اوپله اوفاقی بر مذهب دکل قوجه بر تورک جهانی ایدی . شامدن چقان بش اون کیشینک
شو قوس قوجه اولکابی یزیدی یامش اولماسی امکانی بوقدر .

مؤلفک حکایه ایتکی قضیه بر عکسدر . اغاب احتمال یزیدیلرک موجودیتندن امویلر ،
حزرت تورکلرله یابدقلری محاربیلر دولایسیله خبردار اولدیلر . و مورخلر ، اسملر
آراسنده کی مشابته دولایسیله بو سلسله فی احداث ایتدیلر . بونک بو صورتله تمجید
و نشرنی ، قرابت و نسبت حسلرندن استفاده ایله اموی حاکمیتی قویه ایتک ایچون فائده لی
بولدیلر .

آلتنجی فصل

یزیدیلر — اک اسکی تورک — تودک مفکوره سی اله شکله کیرشدو

ام المبر مؤافی یزیدیلرک منشای حقنده شو معلوماتی و بریور :

۱ — یزیده دینیلن طائفه امویلر زماننده شامده ظهور ایشدرکه خالیه ، دنبله ، محمودیه ، طاسنیه ، پسپانیه ، کشاغیه نامکرنی طاشیمقده ایدیلر .

۲ — بونلر شامده ظهور ایتدکدن صوکر اکندی وطنلرینه عودتله مذهبلرنی اظهار ایتدیلر .

۳ — کندیلرنی « عدی ابن مسافر » ک مریدلرندن عدایدرلرکه بو عدی بن مسافر خلفاء مروانیه عائله سننددر .

۴ — جلوانامنده کی کتابلرنی « شیخ عدی بن مسافر » اسناد ایدرلر . حال بوکه بو ذات بویله بر اثر یازمقدن منزهدر .

۵ — شیخ عدی بی پیغمبرلره تفضیل ایدرلر ، جناب حنک و پیغمبر مزک « شیخ عدی » نک حضورنده نذال ایتدکرنی ، کلوب کیتمه لرندن اوصاف ارق کندیلرنی شیخ عدینک استتقال ایتدیکنی حکایه ایدرلر .

۶ — یزیده بوجه آتی درت فرقه در :

آ — شیخ عدی بی یزیده تفضیل ایدنلر ؛

ب — یزیدی شیخ عدیه « » ؛

ج — شیخ عدی ، اللهدر دییه نلر ؛

د — شیخ عدی پیغمبردر و بالمعوم پیغمبرلردن افضلدر دینلر ؛

بونلر شیخ عدیه شیخ هادی دیرلر .

بو ماده لر تدقیق ایدیله جک اولورسه شو نتیجه چیقار :

اولا شونی عرض ایده لم که یزیدیلرک عدی ابن مسافرک مریدلری اولمادقلری ینه ام المبرک سوزلریله تابدر . و بوتون بو ماده لر بزم یزیدیلرک خالطی — هیئت احقادی اولدوغی حقنده کی قناعتمزک تأیید ایدن قیمتدار وثیقه لر دن عبارتدرلر :

۱ — شیخ عدینک حضورنده اللهمک و پیغمبرک نذال ایتمه سی واستتقال کورمرلی قناعتی کوستریورکه بو شیخ چوق اسکی بر شیخدر . اسلامیتک ظهورندن اولدر .

يذنجى فصل

اھالىنىڭ كىنجى وعشير قىسمى — عشيرت رەيسلىرىنىڭ قىسمى — اوچ يۈزىنىڭ بىرى —
ئوردون - ايل اغاسى

آغا سىلالىرىنىڭ خاھىشچىسى قالان اھالى [كىنجى = رەيس] و [ئىش] نامىگە
ايىپە ئېرىلەر .

كىنجىلىرى كىچىك بولغاندا مەشغۇل بولغاندا ، كەڭاش ، رەئىس ، خوشاب قىلار .
تېمىر ، خواھىش ، ارچىك ، موكوس ئاھالىلىرى ۋە ئاھالىنىڭ بۆلۈمى سەھلى ۋە زاپ
نەرسىنىڭ اطرافى بولغاندا . بولسا شەكلى " عشيرت رەيسىنىڭ " غىرە مەھرىم قىلىدۇ .
حەكىمەت مەركىزىگە ياقىن ۋە ھۆكۈمەت مەھەللىسى ئىچىدىكى بۆلۈم ئاھالىسى بولسا كىنجىلىرى ،
عشیرت رەيسلىرىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغاندا ئازادەدەر .

ئىستېدات دورىدا ھەيدەپ تەشكىلاتىنىڭ ئىچىدىكى ئىشنىڭ ئىشلىتىش ۋە ئىشلىتىش
ئىستېداتى ئىچىدىكى بۆلۈم چوڭى عشیرت ئاھالىسى رەيسلىرىنىڭ ئىچىگە كىرىدۇ .
بىر جەھەتتە مەھەللىدە عشیرت ئاھالىسى بولغاندا ، كىچىك بولغاندا ، كىچىك بولغاندا ،
تەشكىلاتىنىڭ قوراللىرى . ھەتتا بولغاندا ، كىچىك بولغاندا ، كىچىك بولغاندا ،
عشیرت رەيسىدە ھۆكۈمەت ئۆزىگە ئىشلىتىش ، چىقارغۇچى ئاھالىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى
مەھەللىسى بولغاندا ، ھەرقايسى عشیرتتە ئىشلىتىش ، چىقارغۇچى ئاھالىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى .
ھەيدەپ تەشكىلاتى تەشۋىق ۋە ئادەم ئىشلىتىدۇ .

عشیر ، تەشۋىق ۋە ئادەم ئىشلىتىدۇ ، ئادەم ئىشلىتىدۇ ، عشیرت رەيسىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى
خەدەم ۋە ئادەم ئىشلىتىدۇ ، ئادەم ئىشلىتىدۇ ، عشیرت رەيسىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى .

عشیرت رەيسلىرى

عشیرت رەيسلىرى قىسمەن قرون ۋە ئادەم ئىشلىتىدۇ ، ئادەم ئىشلىتىدۇ ، عشیرت رەيسىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى .
قرون ۋە ئادەم ئىشلىتىدۇ ، ئادەم ئىشلىتىدۇ ، عشیرت رەيسىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى .
ئادەم ئىشلىتىدۇ ، ئادەم ئىشلىتىدۇ ، عشیرت رەيسىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى .
زىمەن ئادەم ئىشلىتىدۇ ، ئادەم ئىشلىتىدۇ ، عشیرت رەيسىنىڭ ھەيدەپ مەھەللىسى .

خلاصه اسکی هاتی ایمپراطورلنك حكمران اولدوغی بیلرده هاتی مفكوره لی بر خلقك دولاشدیغی کوریورز . خصم لریله عصر لرجه یابدق لری استقلال محارب لریك ضرورینی طاشیان بو توزکمر ملت لرینی اولاددن اولاده ترم ایده گلش لر و بو مفكوره او کنده اللمی، پیغمبری دیزچو کدیر مشلردر؛ بونلردن مسلمانلغی قبول ایدن عشرت لر ایسه او یوجه مفكوره نك آدینی الآن محافظه ایدر لر : خالیدی .

بو ميانده خالطی هاتی اسمنی آز بر فرقه آلان محافظه ایدن رؤسا عائله‌لری « عتی » ایله « خلیط » عائله‌سیدر . « عتی » عائله‌سی سیپکی عشرته، « خلیط » عائله‌سی حسنانی عشرته ریاست ایشلردر « خلیط » کله‌سنگ خالطی ایله مناسیتی پک بارزدر . کرچه بونک آصلنک خالدی اولدوغنی سوبلرلر سه‌ده‌ینه « خلیط » تلفظ ایدرلر . چونکه همنه بدعته غالب کلور .

« کوردلر » اثرینک مؤلفی آلمان، کتابنده اکیل ، پاو، چرمیک بکرینک تورک نسلندن اولدقلرینی قید ایدیور . هپسنگ جداهلاری پیر بدرک اوغلی « بولدوق » بکدر . بولدوق بکک آنامی‌ده تورکدر .

بتلیس حاکمی شرف‌خاتک والده‌سی صفویلر اسرا سندن برتورک عائله‌سی اولان امیرخان موخلونک قزیدر . امیرخان ، بایندیر عشرتندن طوقات بایندیر اسمیله معروف امیربکک حفیدی وکلایی بکک اوغلیدر . طوقات بایندیر آق قویونلیلردن اوزون حسنک اسرا سندن ایدی . آق قویونلولرله ابوسعید کرکائی آراسنده قاراباغده‌ینه اوزون حسنله فاتح سلطان محمد خان زماننده عثمانلیلرله یابایودده وقوعه‌کن محاربه‌ده یارارلیقه اشتهار ایتدی . بعضی مورخلر مروانیه سلاله‌سنگ جدی احمد بن مروانک بر تورکن بکی اولدوغنی ادعا یتکده‌درلر .

بوندن اوج بچق عصر اولکی وقایعه تاریخک ذکر ایتدیکی عشرت رئیس‌لرک آدرلی‌ده تورکدر مثلاً :

اورکز بک	غازی قیران (برادوست بکلرندن)	صاری خان
دومان بک	اولوغ بک	شاه‌قولی بک
شاهم بک	بولدوق بک	بوداق بک
اولو خان بک	دمیر بک	فلیج بک
بایندور بک	تاتار خان	قولی خان . . الخ کی

زمان ایله دورک دین سیاستک تأثیرله آرتق ملی اسملر ترک ایدیلش؛ تورکر، اسلامک قدسی وشرقی انسانلرینک آدرینی طاشیایی، هم‌ده سیاست، لازمه‌سندن عد ایتش ، ملی بشلکلرینی اونوتمش وحقیر کورمشلردر .

اسکیدن رئیس‌لرک و بکلرک برچوغلک حقتای ادبیاتیه اشتغال ایله‌دهلرینی تاریخ بزه حکایه ایدیور ؛ بوده تورک مدنیتک اسکیدن بویالرده موجود اولدوغنی واسلام مدنیق فرق ایتدیکی زمانلرده بیله صوکلعه‌لرینک ایجه برزمان-وام ایتدیکنی کوستردر .

§

عشرت رئیس‌لری آراسنده نسبة اسکی عائله‌یه منسوب اولانلر متفقاً بزه شو ایکی معلوماتی ویرمکده‌درلر :

بونلر محافظ ویا والی صفتیله محافظه، اداره سنی در عهده ایستدگری یرلرده بر درده بکک خاندانی تشکیل ایتشلردر. بو کتایک باش طرفنده کی تاریخی قسمک ندیقندن ده مأمورلرک کاملاً تورک اولدوغی آکلاشیلمقده در [*] بو، مأمورلرک غایبی محافظه موقع دن عبارت اولدوغندن خلقک اعتمادنی نه صورتله جلب ایتمک ممکن ایسه اوصورتیه گیرمکدن چکینمه مشلردر. اوقت اک بویوک اعتماد اسلامک کزیده لرینه بذل ایدلمکده اولدوغندن بونلرده کندیلرینی اونلره نسبت ایتشلردر. مرور زمانله احقادلری تمثیل ایتدکری اویونک قهرمانی اوله رق تبدیل هویت ایتش: هبسی مقدس اولشلر. حالبوکه هیچ بریسک نه عربله نه ده عربستانله مناسبتی یوقدر، ایشه تاریخ.

شرفنامه دن: «بش عصر اول خلص ناحیه سینده بولونان بولانیق جنوبنده بیلجان قلعه سنه حاکم سلجوق تورکری عائله سندن اوچ قارداش سلجوق عسکرله خیزان حوالیسنه کلشلا و خیزان طرفلرینی ضبط ایدرک آزالنده شو صورتله تقسیم ایتشلردر:

- ۱ - دیل بکه خیزان بکلکی
- ۲ - بیل بکه موکوس بکلکی
- ۳ - بلیج بکه اسبارد بکلکی

موکوسده بیل بک سلاله سندن امیر آبداک اوغوللردن میر حسن قانونی سلطان سلیمانک سراینده تربیه ایدلش وموکوسده وفات ایتشدر. الیوم میر حسن ولی نامیه زیارتگاهدر!

بر چوق بککر مثلاً: چال، خوشاب، زرناک بکلری، بدرخاتیلر، کراویلر، کویان جرزیه بکلری خالطی = هالیدی در. اسلام اولدقدن صوکر خالطی قولایجه (خالدی) یامیش حضرت خالده اعلان انتساب ایتشلردر. بو انتساب یوزندن خلقه تحکمه حق قازانمشلردر.

[*] موسیو هارد کوردلر حقنده کی ندیقانتک نتیجه سنی شو صورتله ایضاح ایدیور: «بز آنجیق اسلامیتدن صوکرای کورد حیاتی کوریوروز. بو حیات بر تورک اداره سیندن باشقارشی دکدر. فقط اسلامیتدن اولکی وقعاتی ده دوشونه جک اولورسوق کورد دایما تورک اداره سی آلتنده قالشدر.»

اسلامیتدن صوکرای حکمدارلر تورک اولدوغی کی آتابکدرده سلجوق حکومته تابع والیلر دیمکدر. بونلرک هبسی تورک ایدی. وعلی حکوتلر اولاددن اولاده انتقال ایدیوردی. بالکیز بو منطقه ده دکل ایرانده وتورکیده کلوب یکمیش خاندانلرک هن هبسنک اصلی تورکدر. فضله معلومات ایچون [کوردلر] کتابنه مراجعت.

سکزینجی فصل

دیل - یوکیه نکه انشاری - یازی دیلی - کاتبلر - کوردجه کلهرک اصلری - اصل حیرت اولوناجق شی!

تورکجه جمهوریتی داخلنده کی طاغلی تورکلرک دیلی ایکی یه آیریلیر .. بری قورمانج، دیکری زاذادر .

وان حوالیسند عشاژ کاهلّا قورمانج دیلیله قونوشور . باش قلعه - شاتاق خطنک شمالنده کی منطقه خلقی، حکارینک قصبه لری، باش قلعه - شمیدیان یولنک کچدیکی منطقه اها لیبی تورکجه بیلیرلر . حکارینک اورتیه قسملرنده ، اورامار کچی یرلرده ، بیت شباب طرفلرنده تورکجه بیلنلر آزددر . موصول ولایتی حدودینه یاقلاشدیجه تورکجه قونوشانلر چوغالیر .

تورکجه بیلنلر ارککلر آرمه سندنه قادیلره نسبتّه داها چوقدر . ارککلر تورکجه کی تجارت بالخاصه ، عسکرلک وسیله سیله اوکیره نیرلر . حکارینک اک صابا و صارپ طاغلرند اوطورانلر عسکرلک باجمامشلدرد . تجارتلری ده بالواسطه اولدوغندن تورکجه تعمیم ایتمه شدر . حمیدیه تشکیلاتی تورکجه نکه قمیمنه بویوک انکل اولمشدر . برطاقم عشرت لوده نسبتّه داها صوکر ا بو منطقه لوده توطن ایتمش اولدوغندن قادینلری ده کوردجه ابله برابر تورکجه ده قونوشورلر . قصبه لوده و شهرلده تورکجه قونوشولور و بونلر آنا دیل لری غائب ایتمه مشلدرد . فقط کوردجه ده بیلیرلر . آلاطاغ سلسله سنک شرقنده تورکجه تمامیه آذری شیوه سنده در . بو طاغک غربی، ارضروم شیوه سیله قونوشور . [*]

§

یازی دیلی کوردجه دکلدرد . یرینه کوره ده دوزخوسیی کاتینه کوره عربجه ، قارسیجه ، تورکجه یازیلیر . بوده اله موجود کاتبلره و معامله یاییلاز منطقه یه تاهدر . [*] ارضروم شیوه سنک اصلی ده آذریدرد . فقط زمانله آراده مهم درجه ده بر فرق حاصل اولمشدر .

وان شهرینک شیوه سی تمامیه آذریدرد :

«بابام منی بازاده آپاراجاخ ، منه پالتار آلاجاخ ، بابام بنی چارشویه کوتوره جک ، ایسه آلاجق .

۱ — اسكېدن مسوب اولدقلرى عائلەنك رېئسە « ايل آغاسى » دىرلرمش .

۲ — عائلەلى طوروندر . يعنى اصيلدر

بوايى وثيقە بوائلەلرك تورك اولدوغنى اثبات ايدن قيمتلى دليلردندر .

بالخاصە بونلردن ايكنجيسى بى تورك تشكىلاتنك اك اساسلى ايزلى اوزرنده

بولويدىرييور .

معلومدركه تورك جمعيتنك تشكىللىرى بويدن باشلار ، بويك رېئسە « تورون »

دىرلردى . تورونك محبته ، اسرىنى انفاذ ايجون قرق آتلى وريلىردى . آبرېجه آقى

مقاليلر هيئتده موجود ايدى . (طورونلق) وقتيله بوائلەلرك بويلرك تورونلرى

اولماسندن ايلرى كليور .

مشيرتلىر آراسده طورون اولمايان آغالر اصيل عد ايدىلزلر ، طورون عائلەسنك

خەمتكارلىر تلىق اولونورلر .

آناطولیده (پیری) امر حاضری قولانیلور . قاتنه کوره کیت، کل ،
عناسی ویریلیر .

برلینده نشر ایدلمش « کوردلر » نام ائرده دیل حقنده شومعلومات ویرلمکده در :

« پترسبورغ آقاده، یسی طرفدن نشر ایدیلان کوردجه - روسجه - آلمانجه لغت
کتابنده ۸۳۰۷ کله واردور. بونلردن ۳۰۸۰ ی اسکی تورکمن، ۲۰۰۰ قدر عربک
۱۰۳۰ قدر کله فارسینک یکی ادبیاتنه عائددر . متباقیسی مختلف، ملتردن آلمش
کله لدر . عرب کله لری دینی اصطلاحات و برطاقم علمی کله لدر، که عرب لسانیه علاقه سی
کشمش، تورک لساننه کیره، شدر، بو کله لری، تورک لسانی تحصیل ایدن کوردلر
سوله کده در . بناء علیه، بوکچی عرب کله لری ده تورک شعبه سنه ادخال اچمک لازمدر که
بوصورتله ترک شعبه سی، بک یوکسک بر یگونه بالغ اولور .

دوقتور « فریج » ک نفس الامر، وافی اولان بو حکمنه نظرأ موجود کوردجه
کله لک اوچده ایکیمی اسکی تورکجه ایله عثمانلیجه به عائددر . دوقتورک یالکیز بر نقطه ده
ذهولی واردور. کوردجه ده کی فارسیجه کله عثمانلیجه ده ده موجوددر. بونلرک ده عثمانلیجه
عدی حالنده لسانک درنده اوچی تورک، و سسه سنه عائد اولور .

§ کله لک چوغی تورکجه اولدیغی خالده لهجه فرقنک زیاده لکی، مسئله سنه کلنجه
تورکجه ده حتی بوژن، ملترده بر، بر چوق لهجه لری وجوددر . بر اضر و لینک بر
استانبولینک، قسطنونی، آقظالیه، انشا و لایترلی کولوسنک دینی آکلامق ایچین
ایجه ادمان ایستر . کوردجه نک اصلاً تورکجه اولسنه رغماً تلفظ اعتبارله قولاهه یابانچی
کلن بر لهجه شکله کیره سنک مختلف سبیلری واردور :

۱ — ایلمک جدلر مرنک تلفظ طرز لرینک بزمکنندن فرقلی اولماسی .

۲ — مختلف، ملتردن کله کیره سی، استیلار .

۳ — جوغرافیا و ضمیمی یاشایشرینک ایجابی خارجه تماسلرینک آز و عاداتا افراد
حالنده بزلونملری

۴ — آزارینه مختلف شیوه ایله قونوشان تورک مهاجرلرینک قاریشماسی

۵ — جهاز صوتیلرینک اقلیم و راقم دولایسیله فرقلی اولماسی .

بو صوک سبیک اک چوق مؤثر اولدوغی قناعتده ایم. دوقتور فریج ده شوفکرده دره
لسانک شکلی غائب اولمش و استیلارک تأیراتی آلتنده یکی برلسان خلیطه سی حاصل اولمشدر،
دیپور و پروفوروه بهرک شو سوزینی ذکر ایدیپور : « کورد لسانی برلسان خلیطه سی
ده کلدر، بلکه برکله خلیطه سیدر . »

عمومیتله اوقور یازار یوقدر . هر کویک بر یازیم مناسی بولونور . فقط منلار اکثریتله اوقومق بیلیرلر ، یازمق بیلیمزلر . آغالر ، جوار مملکتلردن معاشلی کاتبلر جلب واستخدام ایدرلر . بو کاتبلرک اک یوکسی رشنده تحصیلی کورمشدر . اک چوغی بر مدرسه-ینی اکمال ایدمه مش کیمسه لردر . انشا کتابلرینه باقورق مکتوب یازارلر .

خلاصه : بر درجه یه قدر اوقوبوب یازمی اولوبده بر مأموریتده استخدام ایدیله جک درجه دن دون ، فقیر ، دوشکون کیمسه لر بوغازی طوقغه دینه جک بر ماشله آغالرک یانلرینه قیولانیر ، تحریری ایشلری اداره دن ماعدا ، اعتماد فاذا عمشه ، صرسته کوره عقل خواجه لنی بیله یازارلر . چونکه اوقور یازار اولمق ذکا و درایت دلات ایدر ، رأیلری طوغری تلقی اولنور . بعضی برلرده جوجوقلرک تحصیللری ، یه یی قرآن اوقومتقده بونلره حواله ایدیلیر . حاصلی ملنک اک اساسی ، اک حیاتی ایشلری بو یازیم منلارک النده در .

سرای - خوشاب - شاناق خطنک غربنده تورکجه مخبره ایدیلیر . بونلرک کاتبلری ارضروم و وان ولایتی قصبه لری خلقدنر یاخود قصبه لرده ابتدائی مکتبلرنده اوقوش کیمسه لردر . بو خطنک شرقنده کی منطقه ده تورکجه ایله برابر فارسجه ده یازیلیر . حکاری ولایتنک اورتا قسملری عربجه و فارسجه یازارلر . چونکه بورالرده کی کاتبلر اکثریتله عربجه و فارسجه ، تحصیل کوستربلن مدرسالرک محصلیدرلر . ایرانله مخبره ایدله سی ده فارسجه یازلاسنه ، وژردر . ایرانه آذربایجان تورکله رینک یازی دیلی عمومیتله فارسجه در . فارس لرک تورک لری تمثیل خصوصند کی تشکیلاتلری پک اسکی و کملدر .

§

کورده دیلنک تاریخی علوم دکلدردر . تاریخک مختلف دورلرنده مختلف تأثیرلر آلتنده قالمشدر . بونن قیبه لر آراسنده مشترک اولان کله لر یالکوزاک اسکی تورک کله لری یکی فارسی کله لیدر . دیگر دیلردن آلتش اولان کله لر منطقه ده باشقه در . دینی وفقی اصطلاحات ایله عربی و فارسی کله لر تورک لرک استعمال ایتکارینک هیلیدر . بر لسانک اساسی فضلر کوستریرر . کورجه ده فضلر بر طاقم اسملردن یه یی منفرد کله لردن عبارتدر .

بواسلر تدقیق ایدیله جک اولورسه اکثرینک زمان ایله تبدیل شکلی دکیشدیرمش فضلر اولدوغی کورولور . مثلا :

وده = کل ؛ اصلی وارمق دن وارپور = واردر ، ایوم آناطولیده برچوق برلرده مستعملدر .

حره = کیت ؛ اصلی یه رینک = بوروه ک دن یه ری = بوروه در .

§ کورد ادبیاتی معنیه در قوت فریجک مطالعه‌ری

کورد ادبیاتی بر طاق شعرا ، شرقی و ماصالردن مرکبدر . بونلر کوردلرک حیاتندن بر بارچه عداولونایلیر . فقط ملی کورد حیاتی کوسقن ادبیات یوقدر . موجود ادبیات همانلی ، ایران ، عرب ادبیاتلرینک تأثیری آلتنده قالان شهرلشمش بعض کورد موللارینک اثریدر . موجود ماصالر تورکارده ، عربلرده ، عجملرده ، آنوریلرده ، تاتارلرده حق ازمیلرده عیناً موجوددر . بونلر بین الملل آسیا ماصالردر .

شرقیلی ایسه همانلی اداره نندن سوکره کی دورله طأددر . یعنی ۳۵۰ الی ۴۰۰ سنه بی تجاوز ایتر .

بناء علیه کورد ادبیاتی باشلی باشنه بر ملتک وجودینه دلالت ایتر .

§ خلاصه طاغلی تورطرک لهجه سنک بو قدر دکیشمش اولمسنه حیرت ایتمه ملیددر . اون ایکی عصره یاقین بر زمان ایران مدینتک تأثیری آلتنده قلش واو مدینتک ایجابانه تمامیه اویمش بو تورکارده کی دیل دکیشیکلی آزدربیلر . چونکه هجرتک ایلک عصرلرندن اعتبار آده عربجه و فارسجه ، دین و حکومت یوللریله اون اوج عصردها ملتک هونقی دکیشدیرمه یه اوغراشمشدر . گندی تورکجه مزده ، منورلر تورکجه سنده دونه قدر قاج دانه خالص تورکجه کله قالمشدی . بناء عایه طاغلی تورکارک دینک دکیشدیکنه دکل ویکرمی بش عصر دیری ، تخریبنه چالیشان بردیلده بو قدر چوق تورکجه کله قالمش اولمسنه حیرت اولونور .

§ دو قنور فر. یچ « کورد حیاتی تشکیل ایدن بایلاوطاغه عائد کله لک قسم اعظمناک ده «تورکجه» اولدوغنی سویلیور. مع التأسف کوردجه بی پک آرز بیلدیکم ایچون چوق مثال کوسترمه بهجکم . آنجیق بعض محترم ذواتک معاونه طویلادینم کله لردن بعضیلری شونلردر :

قون	=	چادیر، قونمق دن ، قوناق .
قارقاش	=	قارا قاشلی = قارا قاشلی بیاض قویونلره آد اولمشدر .
کهدوک	=	کهدیک
چاغ	=	چاغ
خیز خیزان	=	قیز قیزان
چوت جوت	=	چفت چفت
تک	=	تک
کفچیک	=	چاچماق
قوچان	=	قوچان
چاریق	=	چارین
توله	=	توله مک دن [قاموس تورکی] توپلری دوکولمش ، اوپوز
قوله	=	قولا
کوچر	=	کوچر
ایل	=	ایل ، قبیله ، خلق
مرال	=	مارال [قاموس تورکی]
بوران	=	بوران ، فورطنه
باو	=	بابا
خیصم	=	اقربا [قیصم ، قیسم]
هامو	=	قو [آذربایجان تورک لری های دیرلر]
ویرا	=	بورا ، بورایی
وردای	=	بوراده ، بورایه
ساتا	=	ساتا ، قیصه جاکت (اوکی آجیق)
چووال	=	چووال

به خورمه [۱] = ییغدیرمه ، کتیرمه [دشمندن کتیریلش ، آلفش مال ، غنیمت ، اسماً غنیمتک مجموعی برر ، ایکیشر اونه دن بریدن طولیلا یوب ییغمق دن حاصل اولور : ییغینی]

[۱] بو ظله یی جیرانی و عشیرتی رئیس قلم بکدن ایشتم .

بونلره [خالطی] دنیله کی آکلاشیلیور. قیافتلری : قیسه انکلی ایلبلره، قلم ، خنجر، کوبه .. هادی دینلن بریغمیره طایپورلر [یزیدی فصلنه مراجعت] اولوردقلری لر ندقیق ایدلریکی زمان خالطی اسمنه تصادف اولونیور. مثلاً سورد جوازنده خالطی داغی.. اخلاط قصبه سی کی .. اخلاطک اصلی خلطدره، اولیا چلی، خالطی دن محرفدره، غوزلر شهری دیمکدر. تاریخ ، اسکی ایران زماننده بوراله قالدوئن خالده ش آدجی وریسور. یقین زمانلره کلنجه یه قدر یعنی آنور یازیسنک آماختاری بولونمادن اول ندقیقات یاپانلر بورایه قدر حقیقت اوززند یعنی یوقایده دیدیکه زشکلده کلپورلردی. فقط بورادن سوکرا ندقیق یولی برطاقم طلسمی قایلرله قایل ایدی. اسکی آرایجیلرده نجسس حسنک سوفیله هراشتدکلری هر عقله کلنی حقیقت دیه قیدایدیورلردی. بناء علیه قالدوئن خالده ش اسملرینه برمنشا آریورلر، تاریخده کی کلدانی اسمنه کیزه سیورلر. حالبوکه کلدانیلرک حدودی اک شوکتلی زمانلرنده بیلهدیار بکرک چوق جنوبندن کچیورلردی. مختلف دیلر آراسنده کی تلفظ فرقلری ، دیلدن دیله نقل ایدرکن، حاصل اولان اوافق فرقلر، هله تورکیه کچیررکن ه ، ح ، ق حرفلرندن بکندیکنی قوللانمده کی آنازشی ونقل ایدنه عمومی معلوماتی [۵] امیراتی بوسبتون دیکشدرمشدر..

• حالبوکه شمندی علم، اولطسمی قایلری قتح ایتش یعنی آنور کتابلرینک حلی بو خرافاتی حکمیز راقشدر. آرتق تاریخی تحریاتیزه دوام ایتک ممکن اولمشدر. یزیدیلردن اول قارشومزده یزیدیلر کی قیسه انکلی قالمی، خنجرلی، کلاهی کوبه لی برطاقم آدملر کوریوروز، بونلره آنوریلرک انقراض کونلرنده تصادف ایدیوروز، نه اولدقلریخی سو- ریسوروز، تورک دیلی ایله «هادی - هاتی - خانی» یزیدیورلر. فی الواقع آنوریلر انقراض بولونجه یه قدر هالديلر موجود ایدی. آنور کتابلرینک یوردی معلوماته کوره آنوریلر اک شوکتلی زمانلرنده بیله بوقومی احیا ونه جیره موافق اولاماشلردر. صغیرتیر عاجز قالدجه طاغله چیللمش، تضییق زائل اولونجه یوردلرینه دوغمشلردر. (ماسپه رونک اقوام قدیمه شرقیه تاریخنه مراجعت) مساعد زمان بولسجه دیگر هاتی حکومتلرله متفقاً استقلال- لرینی استرداد ایچون آیاقلانمشلردر، و آنور حکومتی منقرض اولونجه یه ندر بوپورخرای تطبیق ایتمشلردر. اساساً آنوریلرک انقراضنه سبب اولان طاملاردن اک مهمی هالديلر ومتفقلری دکلیدی؟

هالديلرک دیگر خانی حکومتلرله عصرلجه اتفاق حالنده یاشاماسی و آزارلنده عصرلجه دوام ایدن سیاسی مناسبت رواندیزدن ساقاریابه، کوجکه کولدن آق دگزه قدر اولان اولکاتک برروح طاشیدیفنی پک کوزل کوسترمگده در. فی الحقیقه بو هالديلرک دیگر خانی [۵] مترجم برکتابده اصلنده «خالطی» اولان کله بی ترجمه ایدن یا کلش ظنیله «خالدی» دییه برحاشیه ایله کویاقصحیح ایتشد.

دوقوزنجى فصل

خلاصه - كوردلرگ مناشى - خالطى - خالدى - هادى عنعنەسى - كوردلرگ ديار بكر حوالەسندن اطرافە انتشارى عنعنەسى - دجى تنبع - قصىلر - غزلر - ارمىلرە دائر برعننە - توركلرگ تمثلى - توركلرگ كوردلشمەسى سىيلرى : عباس - اموى ، تورك - اموى ، عىنانلى - ايران غوغالىرى ، سنىك - شىچىك سياسى و كورددرە بىكلىككە امتىيازى ، جىدپە تشكلاقى - اناطولىدەكى عموم كوردلرە برنظر - شىخ سعيد عىنانى نەكوسترى .

اراضىنىك حالى ، تاريخك ضبط ايدە يىلدىكى وقوعات و بونلردن استدلال اولونان خصوصات ، طافلى توركلرگ دىلى ، عنعنەلىرى حقنەدىكى مملوت يوقايدە عرض ايدىلشەدى . شمدى ابدىتك آلتنە چلىك قلملە يازىلى بوتارىخە استناداً طافلى توركلرگ منشألىرى حقنەدە برخلاصە ياپايليرىز . بوخصوصەدە تدقيقات ياپان آوروپا علماسى عنعنەلىرى ، دىلى ، ماساللارى ، خلقى توركولرىنى كوزدن كچىرەشلىر ، كوردلرگ كاند برارو كورد نامى آلتنەدە مستقل بر ملت بولاماشلردر . [۵] نهایت بونلرگ اوزون مدت ايران حرى آلتنەدە قالش و مختلف زمانلردە متفرق صورتنەدە كلەرك بومنطقە يەزلشمش توركلردن عبارت اولدوغى نتيجهسنە واصل اولمشلردر . انگليز انسيكلوپەديسى كوردلرگ تورك اولديغى صراحة ذكر ايتكەدەر . اساساً مسئله توشىق و تائىكەدە لزوم كوسترمە بەجك صورتنەدە اوروپا لىلرجه حل ايدىلشدر . اجنيپلرگ دىلر و محلى شيوئلرە يابانچى اولملرى دولايىسىلە بعضى مهم قطعلر دقتلرنى جلب ايتمەشدر . بونلردن برىسى هادى - خالطى - خالدى عنعنەسىدر . دىكرىدە بوون عشىرتلرگ ديار بكر منطقەسندن اطرافە بايلىمش اولملرى تواترىدر . عنعنەنىك تاريخى شاهدلر ميانندە بويوك برقيمتى بولوندىغىندن حاصە تدقيقە لايقدر . قديم تاريخندن باشلايلارق زمانوزە قدركلن و يوقايدە عرض ايدىلن وقايع اوزرنندە برد . زمانوزدن قديم تاريخە دوغرى فكرأ بر-ياحت ، دجى تنبع ياپارسىق بوايكى عنعنەنىك زەدن قالما اولديغى كوردەجىكو :

زمانوزدە برچوق عشىرت طائىللىرى و عشىرتلر اصللرىنىك حضرت خالەد نىستە [خالدى] اولديغى ادعا ايدىرلر . بواضا اوزرنندە بونلرگ اصللرىنى آزيوروزە اصللرىنىك يزدى اولديغى كورسيوروز . يزدىللىرى تدقيق ايدىيوروز .

[۵] آلمانجهدن تە ايدىلش كوردلر نام اثرە مراجعت .

آنوریلرک یرلشدیرمیش اولدوغی مهاجرلره کلنجه : آنوره کی کوتلی ، شوکتلی برحکومتله چاریشمانی کوزه آلدیران ، بوبوک هیئت حکومتی احیایه اوغراشان منقبت وعزمکار برحکومتک اراضیسنه جبراً یرلشدیریلن مهاجرلرک بالخاصه اودورلده یاغمایه ، قتل عامه مروض قلاجهی شبهه سزدر . خاصه کلدانی کی، آرای کی صیجاق مملکتلر خلقنک صوغوقا قایمده یاشاماسی امکانی یوقدر .

قوموژنده دجله نك منحط یرلرنده تأسیس ایدیلن آنوری قولونیلرینک آنوری حکومتنک شوکتلی زمانلرنده بیله موجودیتلرینی مشکلاتلره محافظه ایده بیلدکلری برچوق قمرضه اوغرا دئلی ، آنوری قولونیلرینی نجق یابدقلى قلمه لرله مدافعه ایدله بیلدکلرینی تاریخ قید ایدیور .

§

میدایلیر زماننده ارمینلرک بورلره نقل واسکان ایدلکلری اوتهدنبری خلق لساننده نسلدن نسله کلن برتواتردن آکلاشمقده در :

« ایران شاهی، ارمینلر کندی اداره سنده ایکن هپیان اوطورورمیش .. ارمینلری تورکرله آلتیش پارایه صاندقدن صوکررا راحت اوطورومایه باشلامش . » بو عمنه هین زمانده ارمینلرک قارشدیریمی برملت اولدوغی ده کوسترر .

یابانچی مهاجرلرک صوکنجیسی تشکیل ایدن ارمینلر دره بکلکنی آله آلدقلى زمان بیله هالدهلر، ینه کندی بکرینک اداره سنده بولونیورلردی . یالکز تفریفات جهتهلر ارمینی بکی روما ایمپراطورلنک رسمی مأموری وضیننده ایدی . اجنی نفوذینک زائل اولماسی نتیجه سنده اقلیتلری سیبيله موجودیتلرینی عشاره خدمتجیلک وعملهلک، اورتا جلیق یایمق سایه سنده محافظه ایده بیللمشلردی . تنظیمات خیریه به قدر عین شکله دوام ایتمشدر . ارمینی ایله طافلی تورک آراسنده کی ملی فرقلر هیچ برزمان اکسیلمه مشدر .

§

تورک مهاجرلر بختنده باشقا تجلیاته شاهد اولیورز . مختلف زمانلرده بورلره کلن تورک عشیره تلیرینک زمانله طافلی شکله گبردکلری عشیرتلیک تاریخی بختنده پک بارز مثاللره مرض ایدلمشدی . تورکرک بوشکله کیرملرینک مختلف سبیلری وارددر . اولاقان قارداشلی کی وجدانی وغیر شموری بر سائق ایله بربرینه یاقلاشملری ، بربری یابانچی عد اتمملری کی روحی برابط موجود اولماسیدر . بورابطه انستیتی ایجاب ایدیور . حرف ، حادث ، عمنه برلکی بربرندن قز آلوب ویرملری بوانستیتی محبت قلب ایدیور . مناسبت چوخالیور . ریلرک زنکین، احواله، تجارته، سیاسته واقف اولماسی مهاجرلرک

حکومتلرنی، پرنسکلرنی گندی نقطه نظرلرینه کوره حرکت ایتدیره بیلیمه سنک سبی نه ایدی ؟ بوسای و عسکری اتفاق، غایرک برلکندن ایلری کلکله برابر حسلرکه ده مشترک اولدیفنی کوسترر. آتوریلر هالدهلردن ماعدا آرامیلری مصریلری د ازیورلردی. صرف مشترک بردشمنه قارشى خصوصى منفعتلرک سوقله حاصل اولش اولسه ایدی بو برلکک ایچنده آرامیلری ، مصریلری حتی آلانلری بیلر کورمک لازم ایدی و بویله اولماسی الزم ایدی. فقط عقللرینک کندیلرینه کوسترر مدیک بوفائده بی بولاماشلردر . یالکو مشترک حملرک امر ایتدیکی تورک اخاق محقق ایتشد .

تاریخی سیاحتلره دوام ایدرسک بویوک خانی = هیئت حکومتنک مدنیتی کوروزر ، بومدینت، مصرک و آتوریه نک مدنیتله همان مساوی بر قیمت و قدرنده در . بورادن سوکرا یولز قاپلی و قارالقدرد . بورادن کچمک ایچین هنوز علم ایشینی یوقدر . « خانی » لر اوغوزلری ایدی . یوقسه خانی ، سومر و آقاده ، قص (غز) بویوک تورک ایمراطورلنک بر بارچالیمی ایدی ؟ هنوز تثبیت ایدیلهمه شد .

بویوک تورک دنیاسنک ایچنده احمدر ، لقب اولقدر دکیشمشدر که ناماً معین براسمه توسیم ایتمک امکانی یوقدر . اک اسکی زمانلردنبر : تورک لک کوکی ایرانده در . شمیدیکى همدان سومر و آقادرل زمانده « آق باتان » نامیله یاد اولونوردی . بوجوارده کی طاغدره یاشایان خلقه صوک عرب مورخلری « قصی » [*] دیرلردی . « قصی » لرک شمیدیکى کوردلر اولدوغنی بویوک تاریخ عمربى قید ایتمکده در . [بویوک تاریخ عمومى برنجی جلد] بوکونده مذکور منطقه کوردلرله سکوندرد . شوخالده ایرانده کی کوردلرله قسماً اوغوز نسلنددرلر .

§

خلاصه وان و اطرافنده مسکون هالدهلرک احفادی زمانلره قدر کلش والیوم طاغلی تورک لک برقمینی تشکیل ایتمکده در . ایشته یزیدی ایکن هادی پیغمبر و مسلمان اولدقدن سوکرا کی « خالدى » عنعنه سنک معناسی بودر .

الیوم یاشایان دیگر عنعنه که کوردلرک دیاربکر طرطرلرندن یاسیلدیفنه دائردر . بو عنعنه ، بویوک هیئت حکومتنک انفراضنده دیاربکر جوارنده دیمک اولان مرکزله ، قارغامیشله ، ارنباطک کسپلرک مختلف منطقه ده کی هاتیلرک آیری قلش اولدوغنی افاده ایدر که بوده بوکونکی کوردلرک قسماً خانی اولدوغنی صراحت کوسترر .

[*] بزم بوکون اوغوز شکنده یازدیفنمزلر قله بی مربرلر قصی) = غز شکنده قید ایتشدرد . آوروپالیر uzuz اوز دیرلر .

قره کچیلیر [بونلر بوردی و سلفک حوالیسنده کی قره کچیلیرک برشمه سیدر.]
رئیسلیرنیک طائله سنه طورونلر نامی ویریلیر .

باولیلیر [بای - بت دیلی] رئیسلی اوفوز خاندیر .

شادیلیر [شاه دیلیلیر]

تورکانلر : سیوه رک ابله قره جه طایف آراسنده در . اولجه قره کچیلیرله برابریدیلر .
براهیم پاشانک تحکیمی زماننده جبراً ملیرله داخل ایدلشدیر .

اوج اوقلی نام دیکری بارازی ،

بازیکی

بهادرلی

دوکرلی

آق قویونلی

قارا قویونلی

کیکی در .

محیط و میشت طرزی تورکرک کوردلشمه سنه ، یعنی داغی اولماسنه سبب اولدوغی
یوقاروده عرض ایدلشدی . بو خصوصده سبب بر دکلدیر . برطاقم سیلر دهاواردیر :
۱ - موغولرله تورکنلر آراسنده ی تورکستانده و خوارزم ایلرنده باشلاپان
دشمنلیق ، ضدیت ؛

۲ - عثمانلی حکومتک تورکمن دره بکلکربنی قالدیرما تشبیه ؛

۳ - عثمانلی - ایران رقابتی و ایکی طرفکده مذهبی سیاسته آلت یاماسی ؛

۴ - کوورد دره بکلرینک امتیازی ؛

۵ - حمیده تشکیلاتی ؛

۶ - دینی تمصب .

ایشته آشاغیده ایضاح یدیله جک بو خصوصات یوزندن تورکرک کندی اثریه کندی
برکلکربنی بارجالامشلدیر .

موغوللرک تأثیری

بو یوک موغول اعیانطورلرنک تأسیسی هنکامنده تورکنلرک موغولرله قارشلی خوارزم
مملکتلرینده وسائر محله دره بر چوقی مقاومتلری ، عصیانلری واقع اولشدیر . هرایکی
حارفده بربرینه قارشلی غایت شدتله معامله یامیشلر ، قادیس ، چوجوق دیمه بهرک بربرینی
بوغازلانمشلدیر . موغوللردن قاپان تورکنلر آفادولینک داغلق یرلرینه تخمین ایشلردی .

اونلرك شيوه سنى اوكره نمه مجبور اولماسنى ده ايجاب ايتديرييور. محيطك قياقتى، مميش
طرزى، معمولاتى، مصنوعاتى هب بر عامل اوليور. توركلرك محيطه اويصاللغلك
برچوق نمونه لرینه شاهد اولدم [*]: تورك اوغلى تورك وانلى بر ذاتك آقرباسندن
«كوشك» كوينده اوطوران «على خان» ى كوردېكم زمان كورد - تمير ممزور
كورولسون - ظن ايتتمدم. فقط آذربايجانك طائلى شيوه سييله قونوشدوغى زمان حيرت
ايتدم. بوندن بش آلئى سنه اول دكيشمه يه باشلايان بر تورك عشيرتى وارد. آذربايجانك
ديلمان شهرى جوازنده اوطورورلر شفاق عشيرتك تهديدى آلتنده كندېسنه التحاق
ايتمش، پاياغنى، بوزمه ليسنى آتارق كلاه وچكه يلك كيمش قوره سين عشيرتى آدينى طافينمش در
بالطبع كوردجه بيلمزلر.

§

بئنجى فصلده اصلاً تورك اولدقلىرى عرض ايديلن خلقدن ماهدا آنادولينك
ديكر منطقهلرند كوردلشمش، ياخود كورد ظن ايديلن خلقى حقنده كى معلومات ده
خلاصه شودر:

۱ — تورك اولدقلىرى حالده بزم كورد ظن ايتديكمز اهالى :

مرعشك بازارجق قسى و آتاملى عشيرتى ؛ درس حواليسى

۲ — تورك اولدقلىرى حالده بعضى اجنې سياحلرك كوردلر ميانه ادخال ايتديكى
اهالى بك چوقدر . حكومت وخلق بونلرك تورك اولدوغنى بيللر . فقط خاشانه مفصلدرله
سياحت ايدن بعض اجنيلر بونلرى كتابلرند كوردلر آراسنده كوستر مشلردر :

عيتتاب جوازنده موسى بكليز

كليز و عيتتاب جوازنده ايل بكليز ، اوجقى عزالدينلر

اورفا و عيتتاب جوازنده طورونلر

سنجار داغى جوازنده صاچيلر

» » » سكز بوبوكليز

عميق اوواستنده قيرقلر

اصلاحه مركز فضاى و جوار خلقى

بهنده كى رلى توركلر ، اوواجقيلر

درس ايله سيواس آراسنده كى افشارلر

دياربكر ايله بتليس ، العزيز ارغنى ولايتلرند كى بر چوق قبيلهلر

۳ — اصلاً تورك اولدقلىرى حالده تماماً كوردلر بكمز ين اهالى :

[*] بئنده مجورالاشمده بنى هلال قبيلهسى ، آذندن آ كلاشيله جنى وجهه اوراده

برلشمش توركلردن عبارتدر . طاهلر بيت يوزباشى ، بيت جراح نامى ايله ياد اولونورلر .

سكز آصلكز توركى ؟ سؤالنه جواباً : يقولون ! ديرلر .

تیمورلنك توركنلر مملكتته دفعات ایله دونهرك تخریباتله بولونمیشدر...» [توركلرك تاریخ عمومی جلد ۶ صفحه ۹۹ و ۱۰۰] بو وقایعدن آکلاشیلوردک بورالده تیمورلنك قارشى قویایله حك نفوذ صاحبی انسانلر توركنلردن عبارت ایش .. توركنلری محو قرار ویرمه سنك باشلیجه سبی بوالاییلیر. توركنلرك اشقیالقه توصیف ایدیله سی ده کوردستانده دره بکلکی یادقلرینی کوسترر. هجری ۷۹۰ سنه لرنده تیمورلنكك، اوغل میران شاهك اداره سنه ۴ ویردیکی بو مملکتلر «تماماً انقیاده آلمامشدی. بعض قطعه لرده استقلاللرینی محافظه ایدن حکمدارلر وار ایدی. هاشان سارق یاخود سارق محمد [۳] ده نیلن برتورکن کوردستان داغلرنده تحصن ایشدی. اوراده حبش ذیلن برقله وار ایدی. بو توركنلر یرلندن پوسکورتولدی. باشقا داغلره قاچدیلر. صوکره باشقا برقله ده تخریب ایدلدى. «ایشته مورخ «ده کینی» نك تاریخیه ده [توركلرك تاریخ عمومی جلد ۷ صفحه ۵۹: ۶۰] کوردستان طاغلرینك توركنلرك حاکمیتی آلتنده اولدوغنی کوستریور.

توركنلر بو حاکمیت یوزندن تیمورلنك اوردوسندن بک چوق قضیق کورمشلردر. بو قضیقك توركنلری برطاق اغفالکارانه حرکانه، داما دوغروسی هویتلرینی کیزله میه مجبور ایتهدیکی ادما اولوناییلیری؟

۲ — عثمانلی حکومتی کیشله میه باشلادیقی زمانلر طبیعتله اطرافنده کی توركلره چاتدی. توركلر آناتولینك هر طرفنه طاعیلشلردی. فقط بالخاصه مرکزى آناتولیده قوتلیجه یرلشمشلردی. و بورالده درت بش عصرلق بر سلجوق و تورکن عنعنه سی حاصل اولمشدی. و بو عننه قیلری توركل قايناغی اولان ارانه باغلامشدی. کرجه ایرانده حکومتلر شکلدن شکله کیریوردی. فقط عصرلرك تأثیرله حاصل اولان مشترک حس، معتزک حرث فعلی اجرا ایدیوردی. حق بو تأثیرله درک قیزباشلق بالکرتلقین ایله آناتولی یی باشدن باشه قابلامایه باشلامشدی.

عثمانیلر، آناتولیده بر تورک وحدتی وجوده کتیرمک ایچون اولماسه بيله بیکپاره بر روما ایمراطورلی یایمقی عزمنده ایدیلر. ایشه بو فکر و عزم ایله موجود مؤسسه لری ییقمنه باشلادیلر. بو مؤسسه لر، گوجیه لکدن منخه قابوله انتقال دوره سننده بولونان تورکن بکلکرنندن عبارت ایدی. یوقاری ده عثمانیلر بختده کوردولدیکی وجهه عثمانی قوماندانلری چوق شدتلی حرکتلرله بوتوركلرك احباسنه قویولدیلر. قاچایلن شرقه دوغری چکیلدی. قاچامانلر طاغلرك اک صارپ، اورمانلرك اک قارا کلق برلرینه سالاندیلر. بوکون بيله شین قره حصار اورمانلرنده قیشین طاغلرده کچیرن توركنلر موجوددر.

[۳] سارق محمد، توركلرك صاری (صاریقی) و شیمدیکی (چاریک) شیرینه منسوب اولدینی آکلاشیلور.

جری ۶۳۳ و متعاقب سنه لده موغول اوردولری کورجستان بولله ادروم — اوزنجان اوزرندن آناطولینک ایجریلرینه کیرمشلردر . کرک بورالده کرکسه قونیه طرفلرنده طاغلره چکیلش اولان تورکنلر زمان زمان عمومی کذرکاهلر اوزرینه ایندک موغولره ضرر ویرلردی . ایشته ایکی طرفک بویه شدتلی حرکتلری ، خصانه فکرلو وانتقام حسلری و محط بو طاغلیرک تعقیب ایندکلی سیاستک تملنی قورمش اولایمیر .

آناطولییه کلن بو مهاجرلره قارش یاییلمقده اولان بو شدتلی معامله لر اوزون زمان دوام ایتمشدر . تیموراسک اوردولریده بونلر دشممنجه معامله یامشدر . آرادن بر بقی عصره یاقین بر زمان کچدیکی حالد موغول — تورکن دشمندکی اونوتولما مشدر . « تورکک تاریخ عمومی » تیمورلنک اوردولرینک وان حوالیسنده کی حرکتی شو صورته حکایه ایدیور :

« تاتارستاندن چیقمش اولان تیمورلنک بوتون بو تورکنلری محو اینک فکرکنده ایدی . چونکه بونلر هرکله حرب ایدن بر اشقیا ایدیلر . تیمورلنک نچواندن حرکتله [۷۸۹ جری] اوردوسیه برلکده علی العجله یایزد . حصارینه یوردودی . وقتیه بوکا آیدین حصاری ویرلردی . جوارده کی حوالی پی تخریب ایندکدن صوگرا یوقاری اوملستانده کاش اولان آنونیک [۱] و وانه کیتدی . قازاقوبونلی رئیس قازا محمد طرفندن حاکم اولارق عزالدین واند اوطوردودی . بو تورکنلرک کرک داغلرده کرک اووالرده مالک اولدقلری شیلرک کافه سی اغتنام ایدلدی

تیمورلنک قازا محمدی تعقیب ایچون اوغلی میرزا میران شاهک قومانداسی آلکنده بر مقدار عسکر تفریق ایتدی . بونلر بوتون تورکن اولکلارنی تخریب ایده جکلردی . تاتارلر برچوق اسیر آلدیلر .

قازا محمدی تعقیب ایدنلر یالچین بریده یتشدیلر . دیک قایارله محاط بوکسک برداغ تپه سی ایدی . کوستردکلی غیرت بی قانده اولدی . برچوق ضایعات ویردیلر . قازا محمد [۲] داهاک تپه سنه چکیلمشدی . تیمورلنک بوتون او-حوالی پی تخریب ایله اکستفا اینک مجبور بکنده قالدی . بو اشقیانک کندی قوتلرینه مرض ایتمه مانع اولامادی . خلاط و طادجواز شهرلرنی تحت اطاعت آلدی . صوگرا وان کولی بویجه حرکتله دوام ایدرک آلا داغه کیتدی ...

[۱] آمیک اولنی لازم ، آمیک وان ارجیش پولی اوزرنده آنونیک یاسینلرده در . آمیک قلعه سی اولیا چلی (۱۰۶۵ جری) زیارت ایتمش ، معمور ایمش . [۲] قازا محمدک اوغلی قازا یوسف تبریز جوارنده اوردوگاهده اولدیکی زمان جنازه سی ضابطلرندن بضیلری ارجیشه کوتوره رک اوراده دفن ایتدیلر . [تورکک تاریخ عمومی جلد ۶ صحیفه ۱۰۲] « بو طائفه ک وطنی ارجیش ولتی لازم کلیر .

ایران حکومتی سنی تورکمره ، عثمانی حکومتی قزلباش تورکمره - اطیر آقاردی .
ایران حکومتک عسکرلری ده همین کاملاً تورکلردن و خاصه آذربایجان تورکلردن
عبارت ایدی . ایکی طرف اوردوسی ده طوئیدی اسیرلری تولدوروردی . ۱۰۳۹ ده
خسرو پاشاک باغداد سفرنده قزلباش تورکمره قارشی یاپیدی قتل عاملردن قالا و عثمانی
اوردوسنده ضرب مثل اولمش برسوز وارد : [قییا منه ! من براواجاق اوغلیم !]
اسیرلر کندی دیلرله جلالرینه بویله یالواریرلر مش .

یوقاری ده ده بالمناصبه ذکر ایدلدیکی جهته عثمانلیرمملکتده اداری وحدتی تأسیس
ایچون تورکمن عشیرتلیخی محوه اوغراشمشیر ، مأمورلرک یاغماجیلای حسی انواع مظالمه
سبب اولمش ، تورکمنلر عثمانی اولکاسندن شرقک صارپ منطقه لرینه قاچمشلردر .

عثمانی اداره سنده کی یرلده موجود تورکمنلر قزلباش یعنی سیاست ایرانیه طرفدار
دیملک اولدوغندن بونلرک اموال و مواشینی تالان ایتمک ایچین فرصت آرانیردی .
هجری ۱۰۳۹ تاریخنده خسرو پاشا اوردوسی باغداد اوزرینه کیدرکن تاریخ نمپاک تسیری
وجهله [حلب ، رقه ، دیاربکر آراسنده یوردطوتان عشاثر تراکهدن بیکدلی طائفه سندن
قوجور بکک] اوزرینه قوت کوندربلرک اون بیک قویون ، یوز قطار دوه و برچوق
باشیا غضب ایدلمشدی .

دیگر طرفدن ایران تورکلری - که تاریخلرمن بونلر قزلباش عسکری ، قزلباش
اوردوسی ، سرخ سردیرلر - عثمانی طویراغته آقین یاپدیلری زمان « سنی تورکار » ی
تالان ، سنلرک مقدس مقاملرینی تخریب و تحقیر ایدرلردی . [۱۰۳۳ ده شاه عباسک
باغدادی استیلاسنده اولدوغی کبی .] قاتار خانلردن ایرانیه التجا ایتمش اولان قارجیقای خن
حاروبن طرفلرینه آقین یاپیدی زمان نصیبند ده قره دره به قدر کلش و اطرافه آقین
خوللری کوندردرک شقاقی عشیرتی تالان استدره شدی . یعنی بو منطقه ده بالکمز
سنی تورک عشیرتی اوله رق بو عشیرتی بولایامشدی . کوردلرله عربلر « وعدو عیدی
مشمتمل نامهلر » کوندرلش اطاعته دعوت ایدلمشلردی . [نمپا تاریخی - ایکنجی جلد
صفحه ۲۹۰] سیاست بویله ایجاب ایدیلوردی . نمپا تاریخی [ملی عشیرتنک قزلباش
اوردوسندن ایکه یوز قدر دوه ، آت و قاطر سورمه سنه شاهک مغموم اولوب آلم]
چکدیکن یازیور . .

عثمانلیرده عربلرله کوردلر قارشی فنا بر معامله ده بولونمیرلردی .

خلاصه ، اودورده ، خلق ایچین (تورک اولقی) بر شرف دکل بر تهلکه بر
حصیت ایدی . (اتراک بی ادراک) دییه سنی ، شیعی بونون تورکک تحقیر ایدلمکده
اولدوغی اوزمانده سنی تورکلر بیلر تورک اولمای قبول ایتمزلدی . هر طائفه کندیسنه

بو قانلی اجرا آتی کوردن ملتبی تورکر ، عثمانلیلر باقلاشدیقه صارب پرله چکیلوب هویتلرنی کیزلمه مجبور اولماشلر میدر ؟

۳ — عباسی - اموی غوغالری صره لرنده تورکستاندن آقین آقین مهاجرلر ظهوردی . بو اوردولر عباسی صفاریی دولدوردیلر . نتیجه ده حکومتی ده الیرینه آلدیلر . عباسی - اموی غوغاسی ، حقیقته فارسی - عرب غوغاسی ایدی . فارسیلر ، عربلر آراسنده کی خفایا شدتلندیرمک صورتیه عربلردن استیلا انتقامی آلمایه اوغراشیورلردی . نتیجه ده تورکر عباسیلر برینه قائم اولونجه تورک - عرب غوغاسی شکلی آلدی . وبالطبع تورکر هر طرفده حاکم اولدی .

عثمانلیلرک ظهورنده ، عثمانلی امپراطورلنی عربلرک بجرمه مدیکی رولی درعهده اتمش کی ایدی . یعنی عثمانلیلر قزلباشلره ، تورکر قاراباشلره کین و نفرتله باقمده ایدی . دیگر طرفدن عثمانلیلر (رومی) مخلصنده طاقینارک کندیلرنی یزاسی امپراطورلنک وارنی عد ایدیور ، شرقه طوغری کیشله مک ایسته یورلردی . او بر طرفده ایرانی غسه مش بر تورک طلی ، ایران نامی آلتنده کیخسرو سلطنتی احیایه اوغراشیور ، اوده غربه دوغری ایلرله مک ایستیوردی . بو صورتله دعوا عثمانلی - تورک مسئله سی شکلی آلهدی .

عثمانلیلر سنی ، تورکر شیعی ایدی . انسانک حکومته دوست و یادشمن اولدوغی مذهبی ایله تمین اولونویوردی . عثمانلیلر ساقاریدن اعتباراً شرقه دوغری کندیلرنی دشمن مملکتنده عد ایدیورلر ، دشمنلرینه یعنی شیمیلره قارشی تمیباتده بولونیورلردی . حال بوکه مان مان بوتون مملکت و خاصه تورکمن عشرتلیرک [۰] یوزده سکسانی قزلباش ایدیلر . . .

قزلباش تورکئلرده عثمانلیلره بنض ایدیورلردی . و [عثمانلی ، رومی] تمیبله عثمانلی تورک لرنی کندیلردن آیری یورلردی . . شرق منطقه سنده طاغلیر آراسنده موجود (رومی) تمیبلر عثمانلیلر ایجاد ایتشلردر بو تمیبلر بولوندیغمر عصرک بدایتلرنده ییله عثمانلیلر طرفندن فخر ایله قوللانیلیوردی .

بو مذهب آیریلگی داما طوغریسی ایکیسی ده تورک اولان حکومتلرک دینی سیاسته آت ایتلری تورک عالمی چوق ضرر دیده ایتشدر . حکومتلر و اوردولردن باشه تمصب سوقله خلق ده مذهب یوزدن بر برینه دشمن کیلمشده . قزلباش تورک عشرتلیر یایلایه کیدرکن یاخود یابلا دن کلرکن سورولرنی سنی تورکرک اکیئلری اوززدن کچیرلر . و « یاچایک ! » دیه فریاد ایدن سنلرله [آکینلی ، قالدیر تارلا کی داوار کچین !] دیه اسهرا ایدرلردی .

[۰] (تورکمن عشرتلیر) آدلی کتابه مراجعت .

آراسنده مسكوندرلر . آشاغیده عرض ایدیه جکی وجهله بورالرده « کورد » دیمک « قزلباش » دیمکدر . حتی بعض یرلرده « کافر کورد » دیرلر .

اولرنده تورکجه قونوشورلر ، خاصةً مدینتک تعییننده اساس اولان قادینلرک دیلی تورکجه در . « مثلاً کجرا برکوشده بولونان قزلباش چاریک عشرتنده قادینلر تورکجه قونوشور و کندیلرینک تورک اولدقلرینی وسنیلردن قورقدلرلندن وقتيله بوطاغلرده برلشدکلرینی سوبلرلر . بوزاده تفرغانيله هر عشرتدن بحث ایتیه پروغرامز مساعد دکلدر . بو . آریجه معظم رجله تشکیل ایده بیلیر .

آلمانیا متابع و سیاحلردن دو قنور فریلیچ و مهندس رادلینک تورکن عشرتلری حقنده یازدقلری ائرده یوقاریده عرض ایدیلن منطقهده یعنی رومیه کواندن قزل ایرماغه قدر اولان یرلرده آفتار چورکن عشرتلری کوسیتلرکده و یوزده سکسانک قزلباش اولدوغی قید ایدلمکده درکه ، بو قیودات روس و انگلیز منابنده توافقی ایدیور .

§

فرات و مراد نهرلریله دجله نهری حوضه سنده کی کوردلرک شیخ سعید عصیاننده آلمش اولدقلری وضیتده دفته چوق لایق در . سنی عشرتلردن بر چوغی بو عصیانه اشتراک ایتمهکله برابر خاصةً قزلباشلر هم عصیان ایتمهش هم حکومه هاوستده بولونمشلردر . درسیعلیلردن یالکز قوچ اوشاغی اوصردده صارقینتیق یامیشدرکه بوده هرسته کی متاد شقاوتلرلندن عبارتدر ، بوکا مقبل چاریک عشرتی شیخ سعیدک یاقالانماسنده برنجی درجهده طال اولمشدر .

عصیان ، اسکی زمانکاک کوتلی دره بکلکنی یاشامش اولان منطقه لرده چیقمش ایدی . بورالرده مغلبه خلقی فسادده سوق ایده یلمشدی . . فساد ظهور ایتدکن صوکر ا بوتون عشرتلر ایچین وضیت صوگ درجه مساعد ایدی . مدافعه و ممانت ایده بیله جک قوت پک آز ایدی . بویله اولدوغی حالده طاغیلرک چوغی عصیان ایدمک یرده تورک برلکنه چالیشمش اولملری اهمیتله قید ایدیه جک بر حادته در .

اوغولک برسی باباسنه قارش کلدیکی زمان دیکرینک باباسنه یاریم ایتسنه بکزر . او اوغولک یرنده بریابانچی بولونسه ایدی بوغوغادن کندیسنه بر فائده چیقارمقی ایسته جکی طبعی ایدی .

خلاصه بوکون « کورد » دیدیکمز نسله داشلر ، اسکی خانی تورکلریله اسکی زمانده آقین آقین کلوب یرلشن مهاجر تورکلردن و عثمانلیر اداره سنده کندی کندیلرینه « کورد » نامی ورن سنی ویا قزلباش تورکلردن عبارتدر . اخلاق ، سجه ، اتوغرافیک اوصاف کاملاً هیلدر .

ایشته تدقیقاتیزی وان حوالیسندن غریبه دوغری تمید ایتدیکمز حالدهده هینی جوغرافیا شرائطنه عینی اجتماعی وضیتلره راست کیوزر . بوندن داها مهم اوله رق تورکله و کوردک عینی حسله متحس اولدوغنی کوریوزر .

شرقی بر منشأ اویدر مَشْدی : کیمیسی شامدن کَلش ، کیمیسی باغداددن ..! بالخاصه قزلباش و عشیرت حائنده یاشایان تورکر ایچین مسئله غایت مهم ایدی .. آزادی آزادی کلهین ، وقت وقت بری کیدوب دیکری کلن عثمانی و ایران تالانچیلرندن ، قتل حاجیلرندن قورتولوق ایچین بر طاقم حیلره باش وورمایه مجبور اولشلردی ؟

قیاتلرینی دیکشیدردیلر . آدلرینی دیکشیدردیلر .. یلرینی دیکشیدردیلر .. صورانلره « کورد » ز باخود « عرب » ز دیدیلر . . کورد و عرب اولدقدن صوکر مذهبک اهمیت قالیوردی ..

۴ — تورکرک کندیلرینی باشقا بر نام آلتند کیزلملرینک بر سببی ده شوایدی :

منطقه ده دره بکک نفوذی چوق قوتلی ایدی .. او وقت حکومت تشکیلاتی بر دره بکک مجموعه سندن عبارت کی ایدی .. حکومت تفرطانه قطعاً مداخله ایتجور ، بکرله طوبدن حساب کوریوردی . خاصه "عرب و کورد عشیرتلی ده دره بکی هد ایدیلورلردی .

تورکر کورد ویا عرب اولدقلرینی ایلری سورمکه یالکر تهلکدن قورتولور ، عین زمانده دره بکک نفوذینی قازانیورلردی ..

۵ — فی الحقیقه معارفدن محروم اولان یلرده خلق هر دورده وهر زمان [۵] منفعلی ایچین بویله حیله یوللرینه صاعقلردر ، یوقاریکی فسلرده مرض ایدلکی وجهه صوکه زمانلرده « حمیده تشکیلاتی » بر چوق تورکری کورد باعثیدی . هر هانکی بر کورد عشیرته منسوب بر آدام عسکرک - هرده اوزمانکی یدی : اون سنهک عسکرک - سبيله اوجاغندن آبرما یوردی ، دیگر مستقنا معامله لدن صرف نظر یالکر بوقانده جاهل انسانلری ، خاصه "ملت حسی مفقود بولوندوغی بر زمانده ، جذب ایتمه کافدر .

§

۶ — عثمانلرک زورله کورد یایدینی بوتورکر بوکون خنس جوازندن باشلایه رق مراد نهری ایله قازاصو - فرات نهری آراسنده کی بویوک ساحه دن اوزنجان ایله بابورد آراسنده کی صاب طاهرده و اوزنجانندن ساقارییه قدر اولان یلرده و فرات نهریله آق دگز

[۵] عثمانی زمانده روم ایلنده اشتیب و کوپرلی طرفلری خلقی تورک اوغلی تورک اولدقلری حالده یانی باشلرنده کی آرنلوزدرک و برکیدن معاف اولدقلرینی کورنجه « بزده آرنلوزدز » دیمیه باشلاشلردر . (مشیر فوزی پاشا حضرتلرینک خاطراتندن)

كورد ، جامل ، طاغلی ، چاپولجی مناسنه كلیر . معذرت مقامنده « قصوره
بقایك ، كوردلكدر [۱] » یعنی « شهردن ، مدینت مركززلندن اوزاق یاشایشمزك
نتیجه سیدر . » دیرلر . حتی بوكا دهاا آخركللر تردیف ایدرلر .

عشرت حیاتی ترك ایدوب متارکه سنه لنده تجارتیه باشلایان برچوق کیمسه لرك
شهره برلشدكن صوگرا کوبیلرله « كورد » دیعهیه باشلادقلرینه شاهد اولدم . برسنه
اول طاغده کندیسيله یایلا آرقاداشلنی یادییی کیمسه لره غوغا ایدرکن « اشك كورد »
دیدکلرینی ایشیتدم .

شهره برلشنجه انسانك كوردلكدن یعنی طاغلیقدن چیقاجنی حقنده بر فکرو قناحتك
وجودینی اثبات ایدن بو حادثلر چوقدر .

ایشته کوریلورکه طاغلی قرده شلمزه هرشیدن صرفنظر نزاکت « كورد »
دیعمك مجبورقنده یز . انکلیز لغتلی ده کورد کلهسی ، اشقیا کلهسیله مترادف اوله رق
قید اتمکده درلر .

§

فرات و مراد نهری حوضه لنده « كورد » دیمك « قزلباش » دیمكدر . اساساً
بونلك قزلباش تورکمن اولدقلری یوقاریده مرض ایدلشدی . كورد دنیلن بو آدملر
حائلهجه تورکجه بی اك طاتلی شیوه ایله ، آذربایجان شیوه سیله قونوشورلر . . ارزنجان
جواننده برچوق کوبلر و کیمسه لر طانیرم که تورک اوغلی تورک اولدقلری حالده قزلباش
اولدقلری ایچین سئیلر اولنره كورد دیرلر . و بویله دییه دییه تورکلرک ایکییه آیرلماسنه
سبییت و برملردر .

ایشته کوریوزرکه تورکه « كورد » دیمك نزاکت مسئلهسی اولمقدن چوق مهم
و وطن هلینه بر حرکت ماهیننده در .

§

[۱] طاغلی آغالرنجه معلوم وچوق سه ویلن عجمجه بریت وارددر :

کل رخساره خوبان من ییجاره آرزدم
مرامندور میفرما که آدم نیستم کردم

یاوز سلطان سلیمك برقافله سنی صویان بر عشرت آغاسنك یاووزه بویتله دخالت
ایدرك مظهر غفو اولدوغی دیلارده دولاشیر .

اوتنجی فصل

کورده تصویر - کورد کلهسی ملیت افاده ایتمز - کوره کلهسی لوهوردودن مشتق اولوق لازمکیله -
وانده کورد کلهسنک معناسی - اوزنجانده کورد کلهسنک معناسی - انگلیزلرجه کورد کلهسنک معناسی -

«اسکی تاریخ» کورد «آدلی برملت قید ایتمیور . آنور کتابه لرده «کورد» اسمنه تصادف ایدله یور ، بناء علیه «کورد» کلهسی برملته دلالت ایتمیور . ایشته آوروپا علماسنک حکمی بودر . [آلمانجه بدن مترجم کوردلر نام کتابه مراجعت]

آشاییده عرض ایدله چکی وجهله اساساً خلق ده «کورد» کلهسنی «ملت» معناسنه دکل «طاغلی ، وحشی ، ...» مثالزنده قوللانمقده در .

آوروپا علماسی «کورد» کلهسنک منشائی تدقیق ایتمشلدور ، بونلردن چوغی «کورد» کلهسنک اصلی «لوهوردو» اولدوغنی قبول ایتمکده در بونلر : «مادامکه لوهوردولرده تورکدر . بونلرده چنگیزک قوللانیدی «بك» معناسنه کلن «کورت» کلهسنی قوللانمشلدور ، دیورلر .

دونبور سه ییج ایسه «کورد» کلهسنک دوغریدن دوغری به «لوهوردو» کلهسندن مشتق اولدوغنی ادعا ایتمکده در .

دوقتور «سه ییج» ک ادعاسنی مؤید و دیگرلرینک کورد کلهسنه وردکلی «جسور» بکیت «مناسنی حاوی دفته لایق برایی کله موجوددر : خورت = یکیت، جسور» خورتو = جسور آدم ، دلیقانی . بوکله لرله لوهوردو آراسنده کی لفظی مناسبت آشکاردور . خاصه یازینک تمم ایتمه دیکی زمانلرده تلفظلری کنندی شیوه سنه کوره قید ایدنلر شهبه سز برفرق یامشلدور . بالاخره بونی نقل وتلفظ ایدن دیگر ملتلر واونلردن ایشیدنلر بونفرق آتیرمشلدور . نتیجه ده احتمالکه خورتو کلهسی لوهوردو ، خورت کلهسی کورد اولمشدر . کورد کلهسنک طوغری تلفظی «قورت» در . خورت ایله تورن آراسنده کی لفظی مناسبت ایسه آشکاردور .

§

خلق آراسنده «کورد» کلهسی ملیت افاده ایتمز . ضرب مثالزنده ده کورد کلهسنه تصادف ایدلر . کیمه سورسا کز یا «قورمانج» ، ویا «عشیرم» دیر ..

اون برنجی فصل

عشیرت حیانتك دوام ایده کله سنك سبیری - خلقك فکری سوهی - پادشاه آلتنه قاج کچه سرو -
عشیرت رئیس - تلقینات - استخبارات - عشیرت رئیسك حکومته قارشی سیاست - حاصل اولان عشیرت
تعمی - ضعیف مقاوله - کاتب وموللا.

عشیرت حیانتك دوام ایده کله می اسبابی آرامق ده مهمدر . خلق، بو حیات ایله
انسیت ایتشدرد. حقیقتده اسارت دیمك اولان بویاشایك فاصل بر فلاکت اولدوغنی
ایشقانلق و بیلکیزلك، کورکوسزك سبیل آکلایماز . چونکه عصرلردن بری بو
تشکیلات یوزوندن قازانمده اولان برقم قلیل بو طرز حیاتی کولکشدیرمک ایچون هر
چاره به توسل ایچیلدرد. اول خلق جاهل بر اقیلمشدر. خلقك فکری سوهی سنی کوستردن
حکایه لر :

۹۳ محاربه سنده ارضروم والیدی بر عشیره تی محاربه به دعوت ایتش. شوجواب کلش
— بزم بوسره لرده ایشمز چوق، بالذات کله میه جکیز . بزم حصه مزه دوشه ن
کاوورلری کوندرسونلر بز بوراده کسه لم!

دیگری: صدر اعظم خبر کوندرمش: دشمن پای تخته کیره جک، پادشاه تهلکه ده در.
قوتلر کزی مان طولایک، حرکت ایدک. شوجوابی آلمش :

— مادمکه اورال تهلکه لیدر، پادشاه حضرتلری بورایه بویورسونلر، صدری برنجمزد
وار، الله ویرمشه بر، شکر ایده رز .

بونلرک اویدورمه حکایه لر اولدوغنی ظن ایدردم. فقط ۳۳۸ آرتوشی رؤسایک
مین ایده رک سوبله دکلری شوکایی دیکله دکدن صوکرا اونه کی حکایه لرک ده حقیقتده
واقع اولدوغنه حکم ایتک مجبوری تی وار:

استقلال حربی انساننده تکالیف ملیه جمعه مأمور بر هیئت شاتاغک جنوبنده ارتوشی
قیله لری نزدیکلر، اهالی بونلره دیرک :

— بژ فقرا آداملر، بژدن نه ایسته بورسکیز، دولنک تفکیکی یوق، درت دانه سنی
صانتون صکرینه نه لازمه آلسون !

برآر قاداتمندن ده شوکایه بی دیکله مشدم :

» درسده قوطی دره سنده برکویه کیدن تحصیل مأمورینه برآدام دیرک :

هانكى طرفدن بوقلاسه بوخلقك تورك اولماديغنى كوسترمك دليلى يوقدر . حق
حتاركه ائناسنده « زين » غزته سنده توتەن بايقوشلر بيله بوخلقك تورك اولدوغنى انكار
ايدەمه شلردر . آزادهكى فرق مذهب ، كوركو ، تحصيل فرقندن عبارتدر .

انتريقه لره ، پروپاگاندا لره فردجه ، خلقجه مانع اولمايه چاليشمق ، خلقه كندى
تاريخلرغى اوكرتمك ، مكتهلرده يلى تاريخلرى اوقوتمق شرطيله بوطاغليلق فرقده
آز زمانده زائل اوله بيلوز .

مبصره» دن بر ذاتك سلاله سنه منسوب اولدقلرخى ادا ايدرلر. بو اويدورما ادا لرخى قبول ايديرمشلردر. بو قناعتدن، رئيسه مخالفت اولنرك مقدس اجدادينه حرم قىلرك اولور، قاعدهسى چيقمشدر.

۲ — سخاوت، شجاعت كې فضيلتلر سلاحشورلوق، بىيجلك كې ميزيلره قارشى انسان برانجذاب دويار. بوحسندده استفاده ايدلشدر. اجدادىنك فضائل و مزاياسى، قهرمانلقلرى حقنده بك چوق منقبه لروارد. زواللى خلقده بونلرى مناقشه ايدمك قدرت و قابليت نه كوزا عشيرت هيرنى ايله كندى آقاسنك ديكريتككنه نظر آداها عالى برنسلدن اولدوغنه ايتامعه ميالد. بونلردن منقرض اولمش بررئيس عائله سنك تاريخى اوقودم. عباسيلردن امويلردن اعتباراً نه قدر حماسى و قايم كچمش ايسه هپسى كندى جديته مال ايتمش!

۳ — عشيرت رئيسى زكنيندر. خلقك اولور دىنى برلر اكثرتله رئيسك باباسنك مائيدر. اهالى اورالرده لرحقه و عاطفه اولونديريلر. جاني صيقليرسه كويدن قوزار. صرقى ايله كتر ديكى آقچلرخى ده و ترسز. انده بويله بر مؤيده ده وارد.

۴ — قوغولقدن قورقاسه بيله حياتندن قورقار كيم آرايوب، كيم صوراجق. اكر رئيس بوجنايى يا عاسه بيله حكومت واسطه سيله تأديب ايدر:

عشيرت ايچنده تعقيب ايديله بك بركچشيدر جرم و جنايت وارد. بوجنايتلرك بر قاجى بوزوالينك اوموزينه يوكله بيله بيلير.

۵ — عشيرت رئيسى ذكى در. چوجوقلغندىرى باباسنك معاملاتى تعقيب ايتمشدر. حكومه و جوار عشيرته قارشى آبرى آبرى انترقهلر دوشونه دوشونه دماغى بوخصوصده انكشاف ايتمشدر. اوقويوب يازماسى وارد. اولماسه بيله موللاسى كاتىي اولك مملومانك آرتشمه خدمت ايتمشلردر. افراده نظراً احوال طله واقف و معلوماتلى بو جهتدن ده خاتمه تفوقدرلر.

۶ — حكومت نفوذى نه استاده:

برقورى عنوانه، حكومت نفوذى كوستردن برمانفر ماشه جان آقار. بك چوق زكنين انسانلرك برايكى باقنوطدن عبارت عشيرت ضابطلكى معاشى ايچون قيشله قبولرند. پايوج سورمه لرلك سېي بوايدى.

حكومت نفوذى عشاژ و متغلبه لك ظهور و تاسسند. چوق مهم برطامل اولمشدر. حميده تشيكياتى بوتون خلقى متغلبه لك قواغه آتمشدر. بدرخان بكك نفوذى ده مئسلكه باشلار.

— پادشاه نه بیلیرکه درسمنده بر قوطی دره سی واردور. اودره دده فلان کوی وار اوکودیده برحسو وار، حسونک دده درت بکچی وار. بوکوتولکری هب سزیاپورسکنز. دولتی چوق زنکین وچوق قوتلی برعشیرت آغلی ظن ایدرلر. والیر، قوماندانرده دها کوچوک برعشیرت رئیس کییدر. اولدوچه عقلی باشنده دنیای آ کلامش ظن ایندیکم برچوق کیمسلر کلیر، بندن قنک ایستلردی و

— برتفنگدن نه چیتارکه؟ سنک اوقدر تفنگک وار، بردانه ده نقصان اولسون، دیرلردی. ارتوش قیبله لری دیرلر مشکه :

پادشاه نه بختیار آدامدر، کیمیلر آلتنه قاج کچه سر!
ایشته بوسویه ده بولونان خلق، طبیعتک اجباری اولماسه ده عشیرت حیاتی محافظه ایدر .

عشیرت ریلیسی

انسیتلوه دیبا بریتایقا «عشیرت رئیسک اک ممتاز خاصه سی اجدادینه تائید بر فردر. فقط اکثریا مبالغه لیدر. چونکه حقیقتده بوتشکیلات پک اسکی دکدر» دیبور . حقیقت بوله اولمالله برابر ضلیاتد. رئیس افراد نظرند فوالماده بر موجودیتدر. اولنره بوموقعی سنه لر دیری دوام ایده گلکده اولان تلقینات حاضر لامشدر.

یوقا بیده کی فصلردن آ کلاشیله جی وجهله بومنطقه مختلف زمانلرده برچوق دولتلرک نفوذی آلتنه کیرمش، فقط تأثیرندن آ زاده قالشدر. اساساً کلوب کچن بو حکومتلرک اداره سیستمی ده برنوع دره؛ کلکدن عبارت بولنیوردی. حکومت دکیشدکجه اسملرله ویرکی طولایان انسانلر دکیشمش و داخلی اداره سیستمی دوام ایتش . کندیلرینه بر قائده کوسترمه بن حکومتک حکمت وجودینی آ کلاپامامش، اوکا مقابل عشیرت حیاندن برچوق قائده لر کورمشدر : تالان کسیرمش، آدام اولدرمش حایه کورمش . الخ

خلاصه بر طرفردنه حکومت علینه تلقینات یایله رق صوغوتلشدر. دنیاده کی امورینی تدویر ایدن طانییدی بیلدیکی، حرمت و امنیت ایندیکی بر آدام وارکن خلقه تائید هیچ بر اثر کوسترمه بن یالکز پارا ایستبن بومأمورلر نه جیدر . طولایان ویرکولر نه ایچوندن ؟ بوسوالره یوقا بیده کی ذهنیتده وسویه ده بولنان بر آدامک قانع اوله ییله جی بر جواب بولق چوق مشکدر. فقط علینده پک چوق سوز سوله نه بیلیر. ایشته خلق بوکمی تلقینات یایله حکومتدن اوزاقلاشدیرلر. تلقیناتده موقتیلرینک سبیلری شونلردر :

۱ — بوخصوصه ده اولا خلقک دینی حیساندن استفاده ایدلشدر. حضرت پیغمبره واصحابنه حرمت زیاده در. اونک ایچون رؤسا کنلرینک «سلالة طاهره» نه دیا «عصره

چادیده یاخوه اوطلده عشرت رئیسی بوحوادثلری آلیر . ایشنه ناصل کلیرسه اولهجه ایضاح وتفسیر ایدر . ایرتسی کون بو ایضاحاتده عینی صورته اطرافه انتشار ایدر .

۸ — عشرت خارچندهکی السانلر عمومیتله شهبلی عد اولونور . اونلره قارشى اعتداسزلق-تلقین ایدلشدور . بناء علیه عشرت آراسنده پروپاگاندا یایمقی مشکدر .

۹ — حکومت مأمورلینک حسن معاملة ومعاونتلرندنده پروپاگاندا ایچون استفاده اولونور :

اساساً حکومت نژندندهکی اعتبارینی خلقه کوسترمک ایچون حکومت مأمورلرله صتیق مناسبتده بولونور . شهره کلدیکجه مثلاً حکومت قوناغنه اوغرار . ساعتلرجه والینک یاخود بر مأمورک باندده اوطورور . بوزمان ظرفنده والی بک کندیسيله ایکی کله قونوشاش، حتی بلکده استقتال ایتمشدر . فقط کویه کیدنجه بو ، بویوک برحاده اولور . والینک التفاتندن ، آرقاسی صیغادینندن ، والینک برآزده کندیسندن قورقدینندن ، حقسزاق وعداالتسزک یایلدیغی موضوع بحث ایدرک متجلدانه سوزلره والی یرک دیننه کچیردیکندن بحث ایدر . زوالی کورده ، بوحررزه (!) بو جرأت (!) قارشوسنده حیران قالیر .

اهالینک بریسنک غایت اهمیتیز ویایلدیسی ممکن برایشی آغامک استرحای اوزرینه یایلیر . بوده تلقینات سرمایه سی اولور :

آغامک بواوغورده ایجه بارا صرف ابتدیی ، بوایش یایلماسه بردها حکومت قابوسنه آتاق باصایاجفی سوله برك والی بی تهید ابتدیی یولنده برچوق تکرلهملر ایدورولور ، عشرت ایچنده یایلیر . فقرا ایچون آغامک یایدینی بوندا کارلق (!) صومی متحس ایدر . !

ایشنه بواوسطلرله بالخاصه حکومت نفوذله اهالی کندیسنه باغلاندیگی کبی بالمقابل اهالی واسطه سيله ده حکومت اوزرنده نفوذ تأسیس ایتمشدر . حکومت وخلق متقابلاً بربرینه قارشى قولانیر . حکومت قارشى :

۱ — خلقت حکومتله مناسبتنه مانع اولور . دولو دولو تلقینات ايله حکومت قبوسندن قورقوتولاشدر : مطلقاً رشوت ایستلر ، تحقیر ایدرلر ، قوزارلر . اونک ایچون کیمک ایسی اولورسه آقاب مهراجت ایتلی آیمش . . آغا « لمرحمة » (!) بوزحق اختیار ایدرهش . !

بر طاشله ایکی قوش وورولور : هم کوردک دنیای آکلاماسنه مانع اولور ، هم ده عشرتک وحشی ، حکومت کلز ، حکومتی طایماز اولدوغنی حکومت تلقین ایدیور . حکومتی خلقه عائد ایشلرده رئیس مهراجمه مجبور برحاله صوقیور .

۲ — اکثریا وقوعات چیقارتدیرر . وقوقای یاپان آدام رئیسندن ایشته نیر ؛ رئیس قاجش دیر . چوق صیقیشدیررسه کز : — قوجا حکومت برآدامی طوتمقدن عاجز

خلقى حكومتله تهديد ايدهرك كندى منفقى اوغورنده چالشيديرر.

۷ — استخبارات وتلقين واسطه لرى چوق اساسلير :

رئيسك كويده او طهسى، يايلاده چاديرى هر كسه، هر وقت آچيقدر، بلا استثناء ركس بو او طه لرك اعضاسى كيبيدر. منتظماً دوام ايديلر. چونكه بوراسى حوادث مركزيدير. اساساً اركلرك مفعوليتى يوق كيبيدر. برايكى چوبان قويونلرى اوتلاتير، قادينلرده بوتون ايشلرى كور. ذاتاً يايلاجق باشقا برايش يوقدر. اركلكرده صباحدن اقشامه قدر او طه لرده، ديواردييلرنده چكك جالقي، اويومق، طاطلانه او ورمق قاليبر.

اغانك او طه سنده هر كسه يلك ويريلير، فقط يملك جنسى مقدارى او آدامك نفوذ اعتبارى نسيبنده در. [۵] هر كس دويدينى، كررديكى بوراده سويلرايجاب ايدن كيمله شديله تنقيد اولونور. غزله بوراله اوغراماز. اساساً بونلرى اوقومق كنهادر. اوقونه بيله اوشيوه يي آكللاجق كيمله يوقدر. آكلايانلرده كندى ايشلرله كان طر زده تفسير وتاويل ايدرلر. شهرلرده و حكومت دائره لرده جريان ايدن اك اوافاق معامله كوني كونه شايدان حيرت بر سر عتله عشيرت لر آراسنده شايع اولور.

جوار عشيرت لرده اولان شير، حق داها اوزاق منطقه لرده كي حوادث لر وقتنده يتشير. بونتيجه شو صورتله ابضاح اولوناييلر

شهرلرده هر عشيرت كلدكلى واردر. هر كونه هر عشيرتدن آداملر حكومت مركز زينه كليرلر. بيلدكلر يله، مامورلرله ديكر عشيرت آداملر يله تماس ايدرلر. كويلر يله عودت ايدنلر يوللرده راست كلدكلى آتلى، يايلا بولجى لرله، طاهرلرده چوبانلرله، چوبانلر بربرلر يله حوادث تماطى ايدرلر. اوغرادقلى كويلر ده سوز طوبالارلر. بو صورتله هنوز مركززدن برقاچ كيلومتره اوزاقده ايكن حوادث بر چوق قوللر وشمبلرله كيتمه يه باشلار. آقشامه قدر اونوز، قرق كيلو مترو نصف قطرنده بر منطقه يه ياييلير. آقشام

[۵] بروظيفه ائشاندن زنيكن بر عشيرت رئيسك كونه اوغرامشدم. تصادفاً ايراندنه بر طاقم عشيرت رئيسلرى كلديلر. هيمر غايت كنش برصالونده او طور دوق. جوار كويلردن ده فقير بولجىلر وارايدى. عين كويلردن بر چوق آداملر كلشدى. اوكله زمانى اون ايكي سفره قورولدى. فقط سفره لرك محتوياتى سالونك احترام كوشه سنده چوق سوسلى و متنوع اوله رق باشلادى. اشاغيه دوغرى درجه درجه بو محتويات آزالدى وساده لشدى. قابونك ياننده كي سفره ده برطاس آبرانه بوغراملقى بر نادر اكلكنه ايندى. يمكندن زياته سفره لرى طولدوران انسانلر يي تدقيق ايله مشغول اولدم. اونلر بر قورى اكملكله شن و مسمود كورونيورلدى. زنيكن بر سفره باشنده اولقله برابر ذهنيق بو زدن غير ممنون و بدبخت كندى بولدم.

حکومتك التي قولني باغلايان قوتلردن بریسی ده بو « خیرلی » مسئلهسی ایدی .
بوندن عشریت رئیس استفاده بوللرینی بولمشد .

§

خلاصه ، عشریت رئیسلی ایچین اڭ بویوک قوت خلقك ذهنیتی ، فکری سوبهسی ،
عشریت عصیتی در :
بر عشرته منسوب اولقی شرف حد ایدیلر . عشرته منسوب اولمایان چفتجیلره
قارشى « ام عشرین لو ! »

« باسکا بكا بڑ عشریتز » دییه تفاخر ایدرلر . بونده ، « بڑ آدمی تالان
ایدرز ! » کبی بر ادا ، واردر . عشرته منسوب اولمایانلره « رعبه ، اکینجی » دیرلر .
بونلر اجاتلر ، حادی آدم صایرلرله قوتلی بر عشرته منسوب اولان بویوک برسرستی به
مالکدر . تجاوز یرینه حرمت کورور . تجاوزی جواسز قالیر . عسکرلکدن قورتولور ،
تکالیف مقطوع دکدر ، بازارقله قرارلاشدیریلیر . ژاندارمایه قفا طوتولور . تلقینات
نتیجهسی شو سوز حادثا ضرب مثل حکمنه کیرمشد : « اوقدر بیچاره درک بر ژاندارما
اوکنه قاتار کوتورور » . بو سوزك کیمك اثری اولدوغی میداندر . [ژاندارماتك
هر خصوصوسده عشریت رئیسینه مراجعت ایتمهسی ، اونك واسطه سیله ایش کورمهسی ،
ایشته بو سوزله تأمین ایدلشد .

قبیله وعشریت تعصی قوتلیدر . قبیلهك شرقی کوزمه تیلیر . فقط شرف ، منفعت
تلقیلری بالطبع یتشمش انسانلرککنه بکزمه من . مثلاً عشرته منسوب بر قاتلی کیزلهمك
شرفدر . التجا ایدن بر آدمی حمایه ایتمك صافلامق کذا بر شرفدر . عدلیه تعقیباتك
قارشیننده کی انکلردن بریسی بودر .

§

موقبلرینی محافظه ایدمه مشلردر . بونلرک اڭ مشهوری وان والیسی شهید مغفور عالی بک
افندیذر . بو ذات بالخاصه ارمنیلرک اترقه لرینه جرأت وجسارته مانع اولمش و وطن پرورلکی
اوغورنده حیاتی قاذب ایتمشد . مشارالیهی ، استانبوله کیدرکن ارمنیلر باطومده
شهید ایتمشلردر .

قورد پاشاده کوردستانده اجرا آتیه مشهوردر . بوکبی ذواتك اجرا آتی نفر
ایدلسه قائملى اولور . قورد پاشا زمانده کویان ذیلن اڭ صارب اڭ چتین برعشریت
دیار بکر - العیز بونلک انشاسنده چالیشدیرلمشد . اوندن سوکرا بر زمان کیش که
بو عشریت حکومت تکالیف نامنه بر شی ویرمه مشدر . . . و قرق سنه حکومت
بوناحیهی اونوتمشد !

اولورسه ب ناصل طوتارم کي سوزلره حکمران اولمده بولونان عجزی ، بوکا مقابل عشیره تک تقوئی تلقین ایدرک حکومت زنده کی اعتبارینی تقویه چاپیشیر .

۳ — مأمورلک ضعیفه اونلر ایچون قوتدر . [۴]

۴ — خیر بلقی به میدان ویرمه مک سیاستده عشیرتلی شپارتمشدر . اک مدبر ، اک مقدر مأمورلر ، هر عشیرتی بر درلو قلمین و تسکین ایدرک بر حادیه ظهورینه میدان ویرمه یئرلر ایدی . بوضوطله حکومت ، آله نه کچرسه اونکله قناعت ایدیور . عشیرتلرده گندی ایشلرینه مداخله ایتمهین حکومت مشغول اولیورلردی .

عنائلی حکومتی زماننده کی والیر ایچین بومنطقه لر غایت راحت وقایفوسز یرلردی . عشیرت رئیسلیر کندی ایشلرلنده ، ارمنی قومیتلری گندی تشکیلاتلرلنده سربسته چاپیشیرلردی . « رضای عالی » به مغایر بر وقوعات ظهور ایتمسه مطلوب حاصل اولش دیمکدی . استقباله ملتک باشنه باطلا یاجق فلاکتلر حاضرلاندیقنی عجباییلرلری ایدی ؟

والی چاپیشیر کورونمک ایچین امنیله بر قومیت مرکز ایضار ایتدیرر ، پولیس خبر آان بومرکزی باصمق ایچین اسر ویریلیر . پولیس بر چوق امکر صرف ایدرک بوأوی باصار ، بونون ده قورلی اله ایدر ، بالطبع آق توردلردن کیمسه بی بولامازدی . بوقمه اهمیتله « درسمادته عرض » ایدیلر ... والینک دریت وکیاستی تقدیر اولونور .. موقعی یوکسلیر . دیگر طرفلرلنده ارمنی یلر خارجه کی پروپاغاندا لرای بی « مرتب باصمق » ایله تقویه ایدر ، واندکی قوت و نفوذ لری ... الخ یارمقله بیتره مزلردی ..

والی بک معاشنه ضم ویاخودینه باشقا صوطله سرائک بر التفاته احتیاج حس ایتدیکی زمانده اولار بر چوق مضطهلر امضا ایتدیرر ، قونینه قور ، اوندن صوکر بر استمفا تلفرائی بازار . آرقاسندن عشیرت رئیسینک « بووالی کیدرسه زده هجرت ایدرز » کي تهدیدلی مضطهلری کیدر . و خودینک منطقه « عین رحمت » اولدوغنه حکم ایدیلرک والی به « سلام شاهانه » ایله « ضم معاش » کلیر .. دیگر طرفلر « سرای » عشیرت رئیسلیر هیولاسیله قورقوتولش اولور ..

پادشاهلیق زماننده کی اداره بوکي دولاندیجیقله یکمشد . [۵]

[۶] برزمانلر اوزاق ولایتلرده کی مأموریتلردن ر نوع خرجهای تجارتی باصمق موداسی وار ایدی . طولونجه خرجهای آلوب غایت ج فی بر مصرفه ، عسکری واسطه لردن استفاده یاخود بر حیوان مایه صوطله محل مأموریت کیدیلور ، برایکی آی او طور دندن صوکر استمفا ایدیلوردی .

[۷] بالطبع مستثنا وجه قیمتی مأمورلرده واردور . بونلر صرف شخصی مزیت ووطنپرورلکله تمایز ایتش یوکک اسانلردر . فقط غیرتلی یوزندن تزویراته اوغرامش

اون ایکنجی فصل

شیخ - انسان قولایقله ناسل قازانیر - هپ قیامت کندی - نفسنده - کرامت اوپونی - طی قو -
قارننه جن کیرمش - وانه اک اسکی تکیه - رئیسارله شیخارک اتفاق - سرخلقک آلداعق احتیاجی .

عشیرت تشکیلاتی تماملامق ایچین شیخلردن بحث ایتک ایجاب ایدر .

بورالرده کی شیخلر، عربلرده اولدوغی کی عشیرت ویا قبیله رئیس دیمک دکلدرلر. اولیا،
معنوی قدرت و امتیازی حائز کیسه لردر . بوتلرک نفوذ منطقه لری چوق دضه عشیرت
رئیسلرینککندن داها بویوکدر ، رئیسلردن زیاده اعتبار صاحبی اولانلر چوقدر .

بوذوات ، بومعنوی قوتی جدلرندن آلیرلر . جدلرینک بیک درلو منافی دیلرده .
دستان اولمشدر . کندیلرینه اینالمشدر . اصل مشکل ایسته بوقطه ده در .

دنیاده سعادت یوزی کورمه مش وهردرلو آتیه معروضوالی خلق هیچ اولمازسه
آخرنده ده سعادتدن محروم قالماق یاخود یارینی ، بکوندن بتر اولماق ایچون شیخ
افندیکنک جینی طاریتمق ایسته منزه بالمکس دعا وتوجهی جلبه چاپشیر . بومشکل حیات
غوظاسنده شیخک معاوتنه التجا ایدر . شیخ ، « سلسله مراتبه رعایه » جدینه ،
جدی ده جدینک جدینه - که شجره لرینه نظرأ همین بوتون پیغمبرلری جاممدر - اوده
اللهه سراجمت ایدر ! [۵]

ایسته بر دوداق قلداعق ایله برال قالدبرمقدن عبارت بر ایش آما هر دوداغک ،
هراک ایقی دکل . . عصرلرجه اول حاضرلانش اولاجق . . یاخود تصادف یاردیم
ایده جک . . ایسته بوکرامت سایه سنده شیخ افندی زنکین ، صرفه ، متعدد جاریلر .
انواع لباسلر ، نفیس بیکرله بودنیاده نائل سعادتدر . زوالی حسونک سعادتق قالمشدر
ایرتهیه !

[۵] برشیخک شجره سی [اقوامک الهلرینک اسملرینه بکزه بن کهلر وار] :
یانقی ، قیناب ، مهلائیل ، ید ، متوشلیخ ، لامک ، نوح ، ساسر ، ارفخشدر ،
شالخ ، عبیر ، فالخ ، راغو ، شاروخ ، ناجور ، تارخ ، ابراهیم ، نابت ، یشخب
یهرب ، تیرخ ، ناحور ، مسقوم ، ادد ، اد .

رؤسا آراسنده رقابت واردر . بونكه برابر پينلرنده ضمنى بر ائتلاف مقاولهسى موجوددر : ماده لرى شونلردر :

۱ — رئيس طائله سنه تجاوز ايديله سز . بربرينه خصم ده اوله لبر عادى آداك براصبلى اولدور . سنه مساعده اولونماز . بو تقيد بالطبع متقابلدور .

۲ — بر عسرتك اورتان قالماسنه ميدان وريلز ، چونكه مشترك مسندلرندن برىي غائب ايدلش اولور . برسيله رؤسانك ضيف دوشمه سنى رقيبلى ده ايسته سز . بوفكرندن ده « ره جو » اصولى چيتمشدر .

ره جو ، هر كسك الندن كلديكى قدر معاونت ايدك هرهانكى برصورتله ضايماته اوزرايان بر ريتى ديرلتمكدر .

§

كاتب : عسرتلرده كاتبك مهم بر موقعدر . آفانك الهام منبعيدور . آغالر اكثريته امي درلر . حساباتى ، حكومته مخبره سنى (!) كاتب افندى اداره ايدر . جاهل خلق آراسنده يازينك سحركار تاثيرى كاتبه اعتقاد تايمين ايتمشدر . بو كاتبلر اكثريته آنجق ابتدائى تحصيلى كورمش كيسه لردن عبارت اولمقله : ابر جيت حيا تيزك مديرلى كييدرلر .

§

موللا : دينوى ، اخروى بوتون ماملاته حائذ دستورلر بونك آغزندن اوكرنيلور . موقعى چوق مهمدر . آفانك مشاورلرندن برىي ده بودر . فقط بونلك خلقك اخلاق اوزرنده بر تاثير يامادقلىرى ، خلقك اينجده بولوندوغى آجيقلى وضعت كوسترمكده در . بعض يرلرده بوموللارك تحصيلى بك ناقصدر ، ياريدر . رئيسل ظالمدور . هرشيدن اول رئيسك كوكلى خوش ايتك اينجين عقله ، منطقه ، شريته ، فاير حكملر ويردكلى كورولمشدر . مثلا برىي تولدورلش ، مالى غضب ايدلش . فاعلك بر فضل ايله الله قارشى طامى سايلملا اينجى اثبات ايتك موللايه دوشور . موللايه شونكرله ، يي اويدور :

« او آدام شراب اينجر ، شراب اينجين كافردور . كافرك قتلى واجيدور . مال غنائم خللدر ! » تالاندي كنن يارانك حلال اولدوغى شويله اثبات ايديلير :

« تالان پاراسى حرامدر . قوپون مباحدر . حرامى ووروب مباحى آلامى ! »

§

كيسه سزك ، باقسلزق يوزندن جاهل قانش قوجه بر كشته خلاصى بكمكده بودر . اوه تورك وجداتنى برينه باصممش ، بالين آياق باقى قاباق بوكسه لجه كوني بكمكده بودر . جهانك الندن خورونلوق ايتيورد . بوچوق بويوك قلبى ، اصيل فردشلمزى انسانلره لايى بر حياه قاووشد يرمايى ، هر تورك بر وجدان بورجى بيلمليدور .

بر تحصیلداره سوء حاله مبنی ایشدن ال چکدیریلیر . بوآدام نه ایش طوٹام دییه دوشونورکن شیخلاق عقلنه کلیر: ایری وجودینی ، صقاللی ، هیبتلی چهره سنی ده مساعد بولور . برجه برصاریق تدارک ایدر . خدمتکاری یانه آلیر . کندیسنه شیخ سوسی ویرر ، سیاحتی چیقار . برکویه یاقلا شیرلر . کویک ایچنده برغلیه لك برتلاش کورور . مسئله یی آکلامق ایچین خدمتکاری کویه کوندریر . خدمتکاری برشیخك کلدیکنی کویبلره سوبلر . کویبلز بوفرستی غنیمت بیلرک آتلینی قوشدیره رق شیخك افندیك یانه کلیر ، الی اوپر ، مسئله یی آکلاتیر ، برچاره بولماسنی رجا ایدرلر .

مسئله شودر : کلین آوه کلدکدن صوکرآ دلیرمش !

شیخ افندی آوه کیدر . قزله بنی یالکوز براقیرسه کز بن بونی ایی ایدرم ، دیر . راضی اولورلر .

شیخ افندی قزه :

— باقی بن شیخیم ، بندن برشی کیزلر یه مرسک . دوغریسنی سویله سنی قورتایریم . دیر نتیجه ده قز عموجه زاده سیله وقتیه مناسبنده بولوندوغنی اعتراف ایدر . بو حال شمعی آکلاشیله حق اولورسه هم کندی حیاتی تهلکه ده قلاجق ، همه ده ایکی طرفک بربرله محاربه یاپاجقنی آکلاتیر ، بوکا میدان ویرمه مک ایچین دلی کورو نمکدن باشقا چاره بولامادم دیر .

شیخ — بن سکا اولرک یاننده دعا ایدم حکم . فلان اشارتی یاپدیم زمان اویقودن اویانیرکی اویانوب کندینه کله جکسک ، دیه تنیه ایدر . طیشاری چیقار . کلینک آقر بالینه دیرک

— قزک قازنه « جن » کیرمس . قز دلی اولمش . بن بوجنی چیقاریم آما هانکی اعضادن چیقارسه او اعضا سقط اولور . مثلا : کوزندن چیقارسه کوزی کور اولور . آرقاسندن چیقارسه آبدستنی طوٹاماز . دوشونک هانکی دلیکدن چیقارماسنی مناسب کورورسه کز بکا سویله یک .

قزک صاحبلی برچوق مشاوره دن صوکرآ اوکندن چیقارماسنی موافق کورورلر . شیخ افندی ده برایکی اوقور اوفله قزک عقلی باشنه کلیر . بویوک برذالت اورتورلور . شیخ افندی برچوق یارا ، اک مهم اوله رق ده نام وشهرت آلیر .

§ دور استبداده وان وحکاری ولایتلرنده یه دی تکیه ، ۱۱ زاویه ، ۶ توره وار ایدی . اک اسکیمی هجری ۷۰۰ تاریخنده یاپیلمشدر . شیخک بو استیلاسی ده یک یکی برزمانه عائددر .

شیختر ، چوق ذکی یعنی خلق چوق جاهل اولدوغندن سوزلری بوش چیقماز .
 بیچاره حسونک قیش کونی بر بولجیلغی وار . یاخود برایش یاباقی . شیخ افندی به
 دانیشیر . شیخ افندی کورکولی ، نجره بی ، معلوماتلی برآمددر ، درحال مراقبه به
 واریر . حسو ، ظن ایدرکه شیخک روحی عرش اعلا به کیتدی . لوح محفوظی سیر
 ایدیور . حالبوکه شیخ کوزلرینی قیلامش ، ایکی معنابه کلهجک لاستیکلی برسوز آریور .
 نهایت ایله بر اشارت یاپار . حسو ، موافق معنائه آلیر ، کیدر . تصادفاً بر قضایه
 اوغرامازسه نه اعلا ! شیخ افندی کرامت کوستردی . بر قضایه اوغرامازسه شیخ
 افندی قباحتی دکلدرد . قباحتی کندی ادرا کسزافنه حل ایدر :

« شیخ افندی کیت دیرکن قولنی صاغ طرفه دوغری میل ایتدیرمشدی .
 یازیق آکلایامادم . صولده کی یولدن کیتدیکم ایچین بوقضایه اوغرامدم » دیر .

شیخ افندی مثلاً کرامت کوسترمک ایستور . هیچ طایفادی بر آدم مراجعت ایتدی .
 شیخک قیوجیسی اولان مرید بوآدامی آلیر ، بر طاقم سواققلردن دولاشدیردقدن صوکر
 براوه کونورور . اوراده هویتی ومقصدی تحقیق ایدرکن شیخ افندی ده دیوارک
 آرقاسندن دیکر . مرید بوحاجت صاحبی اورادن آلیر ، دولاشیق یولردن کچیررک اصل
 قیویه کتیریر ایجری صوقار . شیخ بونی کورور کورور :

او ! علونک اوغلی مصطفی کل باقالم ! قارداشک هی دن مکتوب آلیورمیسک ؟
 اناک خسته لی کچر

طرزنده سلسله سنی صایار . آدام شاشیر . یرله قاپانیر . آرتق کیتدیکی یرلده
 شیخک کرامتنی صایار ، دوکر . ایشه پارساز پرویاغانداچی .
 بوله پک بسیط او یونرله خلق اغفال ایدلیدیکی کبی بیک درلو حقه بازقلرده یاپیلیر .
 چارشویه بازاده اوغرامازلر ، چیققی لازم کسه کوزلرینه قادن [همده چارشافلی
 یچه لیلری] ایلیمه مک ایچین یوزلرینه یچه اورتلر . یاخود جبه سنک یاقسنی چکدرک
 کوزلرینه پرده ایدرلر . آرتق آتنگ اوزنکیسنی اوپنه اوپنه .

بوغایت کارلی تجارت برچوقلرینک عقلندن کچر . بر فرصفنی بولان شیخلکه سلوک
 ایدر . بوده مریدلکدن باشلار . مریدلک شیخک اتباعی ووادغانی تزیید ایدر .
 مرید ، برگون شیخ اولورسه نفوذینک داهام مؤثر اولماسنی دوشونه رک شیخنی بوکسلندکجه
 یوکسلتیر ..

بونی بیلهرک یاپانده واردر . فقط بیلمه یهرک یاپانلر داهام چوقدر .

والی قدری [دبارکری] بک افندینک ، طانیدی برآدامک ناصل شیخ اولدوغنی
 بالذات آغزندن دیکله مشدر . تنورماده ایچین چوق کوزلرینه مثالدره خلاصه عرش ایدیورم :

اون اوچنجی فصل

هشیرت خاقی نامل یاشاد — یزآلتنده خاپوانزلله برابره — کویه واصل اولدوغه کیزی ناصل آکلار سکزه —
یا یلا یولجیلنی — ییچین وفاه کوردولیه جک ؟

هشیرت خلقتک چوغنک ناصل یاشادیغنی کورمهک انسانی دردلی ایدر . موغوللرک مدور وینه دن یجرملی چادرینک بره کومولش بر نمونه سی دیلمک اولان ، قارانیق ، رطوبتلی بربر آلتنده ، اوکوزله یاخود کچیسيله یان یانه اقامت ایدر . بور آلتی مسکنک قاپوسی جیلنر بر اوکوزک بوینه کورمه در . متعدد دیرکلی برقچ کوزدن عبارت بوأوک (۱) . بیه یخچر سندن خفیف برآیدینلق کیرر ؛ کوشه لری تامیله قارانیقدر . چامورایله راست کله طاشدن ثورولش صیواسز قارادپوارلرک او یوقلری حشرات یوواسیدر . اوجاق دوماتندن سیم سیاه اولش طاوان (۱) سرنگلرینک آراقلرنندن اینجه برطوبراق نه لیه نیر . نوزلی و آغیر رهوا ایله دولو بو نایه شو صورتله برلشیمشدر :

برنجی طام ، انسانلره دانلاره ، قوزولره ، تزهک و چالی چیرپی کبی یاقاچاغه ، ایکنجیسی خاوانلره ، اوچنجیسی اوت و صامانه مخصوصدر . حیوانات یولی انسانلره مخصوص طامک ایچندن کچر . [۱] بو طاملرک ایچنه اوتنه دنبری مارافوز کیرمه مشدر . دوشه مه ، دولاب ، سسدر کبی برشی یوقدر . زمین خالص طوبراقدر . یاغموری زمانلرده داملارک زمینده کندیلرینه یایدقلری یووالر بللی در .

بر کویه یاقلاشیلدیغنی کوبره قوقوسندن ، کوپک و خوروز سسندن ، کوپک ایچنه کیریلدیکیده کوبره ییغینلرله « تزهک قالاغری » ندن [۲] آکلشیلیر .

قیشین برتاندیرک اطرافنه بر کچه - واریسه - سربلیر ، اوستنه برکیم اورتولور ، او خلق بوکلیمک آلتنده قویون قویونه جیپلاق یا مارلر . برچوق یرلرده تاندیرده یوقدر ، آخورلرده خاوانلرک تنفسله ، کورمهک صیجاق بوغوسيله ایصینان هوا داخنده بارینلر .

[۱] بر سیاحت انشاسنده براخور اوداسنده یانارکن کورولنییه اویاندم . کبرنی چاقار چاقاز قوجه مان بر اوکوزک بر خرمنز کبی کیری دونوب قاجدیغنی کوردم . خاوانجیز ، مسافرلرک هکبه لرینی قاریشدیرمائی اعتیاد ایش ایش .

[۲] ییغین ، کومه . قلمه کله سندن یایلش تورکجه بر تمیزدر .

حسن صباحلر، صفویلر تکیه‌دن سلطنت چیقاردقلری ایچین پوشیخلرده اونلرک مقلدلریدر . آرالزنده « سلطان » تمیری قوللانیلور . بونلرکده کندیلرینه کوره برر نفوذ منطقه‌لری واردر .

عشاژ رؤساسیله اولان آقربالق، سریدلک مناسبتیله عشیرتئر منطقه منطقه پوشیخلرک نفوذی آلتنده ایدی . رؤسا بونلرک نفوذندن اونلرده رؤسانک نفوذندن متقابلاً وخلقک ضررینه اوله‌رق استفاده ایدر طورورلردی .

وان کولنک شمالی حق قارمه قدر کفروی شیخلرینک موکوس ، واسطان طرفلری ارواس زاده‌لرک شاتاقی ، بیت شباب (کورانداشت) شیخلرینک حکاری سیدله اوجاغتک نفوذی آلتنده ایدی . بومیانده اوافق تفک شیخلر ، سیدلرده بر مرجمدر . چونکه حیاتک اضطراباتنی یاخود اضطرابدن عبارت اولان طاغلی حیاتی آلامنی تسکین او آجی حیاتی طاشیانلره نسلی وامید ویره‌جک باشقا برشی یوقدر .

نه چاره كه: پساده جهلك آئنده زبوند . اوده ثروتی محافظه اندیشه سنده در . اونده ده .
استراحت قلب یوقدر . چونكه ، غیر قانونی ، غیر شرعی غیر انسانی بر چوق ایشلر
جریان ایتشد . بونك برکون حسابی صورولاجنبدن قورقور . قازاندیغی محافظه چاره لرینه
صرف ایدیور . مملكته خیری بر ایش کورمه یه مساعد بر برمایه تدارکنه میدان
قالیور . .

کنیش اراضی ، قوتلی و غلبه لی ، چالیشقان انسانلر ، واسع و نیاده بلکه برأشی
بولونمایان مرعالر وار ایکن مملكتك بویله خراب قلاسنك اك بوپوك گناهی رؤسه
یوکنمشدر . چونكه دونه قدر بو مملكتده هر شی رؤسانك آئنده ایدی .

بازین حشراتدن بو اینلرده باریغنی امکانی یوقدر . ابلک بهار باشلار باشلاماز ، قازک پشته دوشرلر ، کویک کنارینه چادیر قورادرلر ، قاز یوکسلدجکه اونلرده یوکسلرلر . بوکا یابلايه جیقمق دینیر . صوگ بهاردهده قاز ، خلقی قوالار ، کوبلرینه طیقار .

بو ، یردکیشدیرمه اوقدر کفنتلی اولماز : اشبا ، بر ایکی کجه ویا کلیم ، بر ایکی طولوم ، برقاج کوه . ج [۵] ایله قادینه عائد کوچوک بر چمکجه دن عبارتدر . بونلر اوکوزک صرتنه یوکله نیر . یوروپه میه جک قادار کوچوک چرجوقلر خاعک صرتنه باه لانیر . اشبا فضل ایسه قالاتتی ده دیکر عائله افرادی صرتلار ، یوزورلر . ذاتا اوك چالیناجاق بر طرفی یوقدر ، کلیدلنیز ، ترک ایدیلیر . پایلاده چادیر صاحبلری آزددر . چادرلر ، غری آنا طولیده کی یوروکلرک چادرلری کی در . ایچنده بوله لر وارددر . بر طرفنده اوطوریلور . بر طرفی مسافرله مخصوصدر ، بر طرفی ده کیلادر . اکثرینی تشکیل ایدن فقرال بر ایکی آغاجک اوزرینه بر کلیم آمار ، بارینده جق بر کولککک یاپارلر .

اکثریتک بیدیکی آربه اککی ایله ایراندن عبارتدر . اراسیرا سود ، یوغورت بر قویون تولوجیل خسته اولورسه اووقت بوغازلانیر ، ده [۵] کویلینک قازنه ات کیرر . بونون محصولات ، دیکر احتیاجلرک تدارکته تخصیص ایدلشددر .

خلق مستحصلدر . مملکت قاده لی بر عنصر اولقی لازم کلیر . فقط مع التأسف علم ، صنعت و واسطه یوقلنی و احتکار ، سی نسبتده بر عمره آلتاسنه ماندر . بونکله رابر استحصالات ده مملکت ایچین منفی نتیجه لر ویرسور :

۱ — بیکلرجه انسانک استحصالاتی بش اون شخصک اله کچر . خلقک اسارتی تمید اوغوزنده باروت ، قورشون اولور . برسنه نک آمکی ابرتی سنه مملکت بر سرمایه اوله جق از برقاز .

۲ — ظالم بر آغاک اداره سنده بولونیورسه وضیت داه و خیمدر . بر کون بر کوی کنارنده مولا ویرمشدک . برمتاد کویلیلر بزی تماشا ایتک اوزره اطرافزی ساردیلر . قونوسمایه باشلاق . اوزاقده آغاجلر ایچنده کورون بر کوی کوسترلرک :

— سزک کویده نهدن آغاج یوق ؟ دیدم برسی جواب ویردی :

— او کوی ایچنده کیلرکدر . بزم کوی آغاقدر .

فی الحقیقه کویلی چالیقمان قورقور . چونکه استقرار بولاماش . . منی نتیجه نک اله می بودر . حالبوکه رؤسا حسن نیت کوسترسلر بو خلقدن بر آلمانیا یاپاردق .

[۵] طوبراق تجربه ؛

[۵] بر قازانکلی یوروک چادیرنده مولا ویرمشدک . بر قویون خسته لاشدی . جان چکیشیرکن بیه قادیلر ییقای اللرنده بکله شیبورلر : بلکه تولر دیورلر حیوان آرتق اک صوگ فسه کلدی اوندن صوکره قادیلر حیوانی کسدی ، یوزدی ، قالدیردیلر .

هشدر . هر شهر و قصبه بر دره بكنك ، بر متغلبه نك سرگزى ايدى . غير مسئول ، نامتاهى اقتداره مالك جاهل ، شپارىق ، اخلاقىز بر آدامك كوزينه كسيدرديكنى الله اتمك ايچين جنانلرك انواعى ارتكاب ايدى . بيله جي قصور اولونايلير . ايشته يالكنز شهردىكى زوالليره كوجى پتن بوشرلر يوزندن هر كس كيزلغيه ، صاقلانايه مجبور اولشدر . شهرلرده مختلف ملتله ، مختلف مملكتلره منسوب انسانلر ، سرخوشلر . بولونمايىده ايكنچى بر سبب اولاييلير . كويلرده ايسه بونك هكسنه ايدى . بر وياىر قاج كوى بر آغانك اداره سنده بر قومون حالنده و آغالر خلقك ايچندن چيغمش شايان حرمت آدملىر ايدى . آغانك كوونديكى كويلي ، دره بكنك كوونديكى آغا ايدى . بناء عليه كويلي به تجاوز اولمايى . كويلرده نستره لزوم كورمدى . قادينلرك باش اورتورلى ، احراملرى شهره كيدلديكى زمان ثورتونمك اوزره صندقلرده محافظه اوانورد . كويلرده يابانچيلردن قاچقى ده خارجدن كان كيمسه لره قارشى ريشه موجود اولدينى كوستره . هر نه حال ايسه كويلرده دوكونلرده برقادين برازكك اولقى اوزره اله اله طوتار بر آغزندن توركى سويلر ، اوينارلر .

باشقاير بولونمازسه ارلكلره قادينلر ، حق يابانچيلرده داخل اولدوغى حالده بردام آلتنده كيجه يي كچيرلر . مسافرلك ياننده زوج وزوجه بر معتاد كندى ياقاقرنده يالارلر . [چوق دفعه بو حاله شاهد اولدى]

قادينلر حياتك ، طبيعتك ، شكلا و شديله انسيث ايتلردر . طبيعتك و هر هانكى بر قوتك تصفيق قارشيسنده شاشيرمازلر . باصقينه ويا قهرضه اوغرايان عشيرتك قادينلرى بايله ماز ، كنديسنه دوشن وظيفه يي يالار . ارلكلر سلاحه مقابله چالشيركن ، كوچ اتمك لازم كليورسه قادينلر ، اولرني ، چاديرليني يوكلر بوله چيقارلر . كونلرجه يايا يورويه بيليرلر . بركون بويوك بر عصيت جوازندن كچيردق . چاديرلرينك بولوندوغى طرفندن توفك سسلرى ايشيديله به باشلادى . جوارده برتبه چيقدق . بش آلتى بوز آلتيدن عبارت بر يورويش قولى ، غوزدومان ايچنده سرعلى ايله كليوردى . ياقلاشدقلى زمان كاملا قادينلردن مركب اولدوغنى كوردك ، قهقهه لرى بزم قدر كليورده . ال شاقلىر يادقلىرى دورينله سچيلوردى . بو ائشاده تفك سسلرى دوام ايدىوردى .

عشيرت حياتنده هر هقى قوتله حل اولونور . برعشيت ايچنده بيله هر قيله نك حائز اولدوغى حرمت و نفوذ ، قوتيله مبسوطاً متاسبدر . اونك ايچين « حق قوتيكدر » دستورى چوقدن برى معلومدر . بو دستوردن شو قاعده لر چيغمش :

۱ — ارلكك اولاد قيز اولاده مرجهدر . ارلكك ، بابا اوجاغنى قوتلنديرر ، قيز باشقاسنك يوردينى شلنديرر . قيز چوجوقلىر كناهلر كهي كيزلى طونولور . ارلكك چوجوقلر مفتخرانه هر كسه قديم اولونور .

اون دردنجی فصل

قادین چالیشقاندیر ، اوک تمئیدر — چوجوقلر ناصل برور ؟ — تستر یوقدر — دوه بکک
تستره تائیبری — قادیشلرک سیکرلری قوتلیدر — اولنه سیاست

قادین هسرت حیاندی ، کوی حیاندی ، تورک اقتصادیانک تمئیدر . استحصالانده
برنجی درجهده مؤثردر . اوک هر کونکی ایشندن ماعدا یا قاجق تدارکی ، مواعلی بی
صالحی ، یاغ ، پنیر یاغی ، شال ، کلیم ، چادیر جوراب دو قومی قادینله عائددر .
تولا ایشلرنده ده ارککلره مشرکاً چالیشیرلر . حتی محصولاتی بازار برته سرته کوتورن
اکثریله قادیندر .

قادینک بوش وقتی یوقدر . هیچ بر ایشی بولونماسه ایلیک بوکر ، کیسه ، بل یاغی
صاج یاغی دوقور . چوجوگک بشیکی آناسنک صریدر ؟ بو چوجوق یورودکدن صکرا
طوپرافک اوزرنده وایچنده ، چوبلکدرده ، کوبره لکدرده ، طاووقلر ، دانارله برابر یوبور .
آلی ، بدی یا شندن صوکر اچوجوقلرده وظیفه وریلیر : دانالری ، قوزولری اوتلاغی .
قادینک سبی تقدیر اولونور . ارککلر قیافتلرینه اعتنا ایتمه دکلری ، باچاورلر ایچنده
یا شادقلری حالدی قادین داها اعتنالی بر قیافتده در . طاقشکن کورون بو سی و عمل
حیاتندن ذوق آلملردر . بناء علیه نشتمی وشوخلرلر . قادینک سوسی سورمه ،
قنا ، شیشه سندن کوموشنه ، آلتوننه قادر متعدد بیلزیکر آلتون دیزلی فلر ،
کوپلر ، خرملر [۵] کرلر ، بربری اوزرینه کیلن رنگ رنگ متعدد فیستانلر . . .
زوتک درجه سنه کوره بو فیستانلرک قیمتی وعددی دکیشر .

قادینلر ارککلردن قاجازلر . چارشاف بیلزلر . یالکز مأمور ، ضابط کبی
یا باجبلردن برای احترام صاقلانیر و یا هماغلا نیلر . افراددن قاجازلر . افراد طاندیر باشنه
قدر کیده بیلیر . آفاطولینک هر طرفنده بویله در . قصبه و شهرلرده ایش باشقلا شیر .
تستره شدتله رعایت ایدیلیر . بوده (مدیت ایجابی !) عد اولونور . معافیته شهرلرده
تستریک سینی تاریخک اسرار انکیز وغیر مدون و قایمنده آزادی لازم کلیر . بزده تاریخلر
اشخاصک ترجه حاللردن و اونلرک مدح و ستایشلرندن عبارتدر . باشقا درلوسنی بکلمه مکنده

[۵] برونه ظایقان کوموش ویا آلتوندن معمول بر سوس .

اون بشنجی فصل

وان خرابه‌لری — مشهور قلعه — سووک ایچی
وانلیلرک قلعه کارلنی — طوبراق قلعه — پشیل وان

بووک هیئت حکومتی زمانده‌بری موجود اولان و «طوسیانه» دینیلن وان قلعه‌سی
۸۰ متره یوکسکلکده یالچین ومنفرد بر قایا اوزرنده‌در .

قیانک شهره متوجه اولان جنوب جبهه‌سی تمامیه عمودیدر. قلیج آرسلان قلعه‌نک
شهرله ارتباطلی تأمین ایچین بو قایا دیوارینه بیک آیاق سردیون اوبدوره‌شرر . بو طار
وقورقو قلسر مردیوندن اینوب چیقمق آنجی آلیشمی افسانله مخصوصدر . قلعه‌نک
سو یولی، شرق جنوبی گوشه‌سندن، بر آلتندن، بووک و خط‌مینی محکوک طاشلرله
یایللمش بر چشمیه اینه‌ر .

قلعه ایکی قسمدن عبارتدر . شرقده‌کی «کسیک» دینیلن مثالی قسم عثمانلیلر
طرفندن یایللمشدر بو ایکی قسمک بربرلیله ارتباطلی یوقدر .

وان قیاسنک جنوب جبهه‌سنده ، شمدد و جوق یوکسکلره حک ایدلمش متعدد کتابه‌لر
واردر . شمال جبهه‌سنده ینه یازیلی اویمایکی محراب ، آتشکده واردر ، قیز طاشلری
دیرلر . [۵] تیمورلنک قلعه‌ی ضبط ائتمک ایچین بوقسی طوبراقله طولدرتازق قلعه‌یه
بول یامیشدر . بالا‌خره عثمانلیلر بو طوبراقی قالدیرمی ایچون برآی چایعدقدن سوکره
بر کبجه زوله اوماش ، طوبراق قایمش ، لزومی قدر آشاغی ایشدر .

اسکی وان شهری قلعه‌نک جنوب جبهه‌سینه متصلدر ، اصل قلعه‌ده برجامه ایله ،
بووک محزنلر و مقارلر موجوددر . شهرک اطرائی سورله چوبریلشدر . درت دمیر
قیوسی واردر :

[۵] قزل بوراده طالمرخی کشفه اوغراشیرلر : البسه‌سندن بر بارچا قویاربره
ایصلانیر ، بر یووارلاق یاپار ، محرابک کرلرینه یاقین یزلی یرله آتارلر . . اکر
یووارلاق اورایه یاپشیرسه قسمتی اولدینی آکلاشیلیر . «قر طاشلری» دنیلمه‌سنک
سپی بودر .

۲ — اولادك چوقلىمى بر قوتدر . چوق اولاد صاحبي اولمى متعدد زوجه ايدىمككە ممكندر .

۳ — نفوذلى آداملرله قرابت حاصل اتمكده انسانى قوتلنديرر . عسیرت رئيسى بر شينخك معنوى قوتندن استفاده اتمك ايجون شينخلرك قيزلى ايله عين وجهله شينخلرده مادی قوتلرك خاطر ايجون عسیرت رئيسلرينك قيزلرينى آليرلر . ايشته اسكيدن بك روانجلى اولان تأهل ايله سياست بايقى اصولى زوجهلرك عددى درده قدر چيقارء شدرد .

۴ — ثروت اك كوزل قوتدر . قادىنك نه قدر چالیشان اولدىمى يوقارى ده كورولمشدى . بو چالیشانلر نه قادار چوق اولورسه استحصالات و بالنتیجه ثروت ده چوق اولور . زوجهلرك تعدینه بوده مؤثر اولمشدر .

كوروليوركه عسیرت حیاتنده قادىنك تأثيرى بك بويوكدر . فقط قادىنك بارماغى آسر دكل واسطه در . قادىنلر ، كورءنك آليفتانلرله رقيه لريله برلكده ياشارلر والالهك اسيردر « ديه قدره راضى اولورلر سه ده

۱۲۴۵ هـ اخلاط قلمسی لنو ایدلدی، طویلرله مهماتی کیمیلرله وانه نقل اولوندی.
اک صوگ قلمیری (۱۲۷۲) ده در. وانلیلرک قلمهک تممیرنه خیلی یاردیم اینتدکری
اورتا قیو اوزرنده کی کتابة ايله تنبیت ایدلمشدر :

... مقصود ایدی تعمیرنده بوسورک
بوایشده خلقی تشویق ايله خوشجه برنظام آلدی
یتر بوخدمتی سکان وانک فخر بسیاره

.....
.....

بووالا قلمه کی تعمیرده وانلی خیلی نام آلدی .

هجری دو قوزنجی عصرده قاراماندن کلن تورک عمیرتلی شهر خارچنده
برلشدیلر . بوندن صوکره تدربجا شهر خارچنده باغ و باغچه لر چو قالدی .. فقط او وقت
یانکر یازین باغله چیقیلیر ؛ قیشین شهره عودت اولونوردی . سلطان حمید زمانده
باغلرده دائمی اقامت ایتک ممکن اولدی و بیک اوچ یوز تاریخندن اعتباراً ارمنیلر
سیاسی بر موجودیت تأمین ایچین منادیاً قافقاسیادن کیزلی کیزلی مهاجرلر کتیردیلر ..

اسکی شهر بوکون بر خرابه دن عبارتدر . اولو جامع [۱] ، خسرو یاشا ،
قیاجلی ، [۲] قزل جامع کبی تورک صنعت آبدله لرله ییقینی سورلر ، قلعه لر فرق
عصرلر بر تورک حیانتک عظیمت وشوکتک خرائیتدن افاده لیدر .

وان خلقی تاریخک هر دورنده فدا کارقلر یامیشدر . ایران محاربه لرندن بحث
ایدرکن اولیا چلی وانلینک شو افاده سفی قید ایتمشدر . افاده آذربایجان شیوه سیله دره
« کل رستم خان چاغنده قلعه مزده قحط و غلا اولوب پسک [گدی] آتی چوماره ،
طوله [اوبوز] کوپک آتی بمشخ ! شهیدلر مزدن باجیمز ، حمز اولادلر مزک آنلری
پیوب وان قلعه سنک بر طاشنه بیک باش وروب کل رستمه وانی ویرمه مشیخ ؟ »

[۱] اولو جامع آتی قویونلی جهان شاه طرفندن انشا ایدلمشدر . [وان تاریخی - غیر مطبوع]
جامعک ایچ سطحلری ، قبلر و کرلرده داخل اولدینی حالد هر طرفی طوغه ايله قابارما
کوی یازلق صورتیه انشا ایدلمشدر . هجری ۱۰۵۶ تاریخنده وقوع بولان اوچ
درت آتی دوام ایدن زلزله ده خراب اولمش ، چوق نفیس بر آردز . اوزلزله ده وایده
اوچ بیکه یقین نفوس تلف اولمشدر ، خاق کاملاً چادرلر چیمشدر .

[۲] اولجه بو جامعک برنده قویجی بک مسجدی وارهش هجری ۱۰۷۱ ده
انجه لو قیاجلی جامه تحویل ایتمشدر . ۱۰۷۴ ده فراری قره مصطفی پاشا قیاجلی قتل
ومالی یاغما ایتدیرمشدر .

تبریز قیوسی (متحرک کوبیلی) ، اورتاقو (کیزی قیو) ، یالی قیوسی .. اطرائی قلمه خذ : کیله جوریلی سورک اون آلتی قلمسی وار ایش .. [۱]

معلوم اولدیجی وجهله قرون وسطاده تجارت ، صنعت ، معرفت شهرله منحصر ایدی . بونلرده قلمله محافظه اولونوردی . کویلیلر عسیرت حائده و مسلح ایدیلر ، شهرلی قصبه‌لی یاغما ایلک ایچین فرصت قوللاردی . شهره کیره جکله بعض قبیله‌ده تابع ایدیلر .. سلاخین قلمه قیوسنده تسلیم ایدرلدی . همانیلر زماننده بردمه کویلیلر قادین قیافتد . وسلاخه قلمه کیره رک یاغما به تثبیت ایشلردر . احد آغا نامنده بر ذات کندی مالندن اوج بیک سرون کچدی بازارق بیک ، شکالنه شهرلی یاغما حیلردن تمیزله مشدر . بوسیله شهرلیلر سورک طیش زیننده اقامت ایده مزلردی . [۲] نفوس چوقالده بالطبع اولر ، صیقلاشمش ، سوقاقلر طارالمش .. ییغین حائده غیر منتظم بر شکل آلمشدی [۳] ارمیلرک بو شهرده توسیعه صوکرادن اولمشدر .

اولا تبریز قیوسی جهتده اوفاق بر محله ایکن بول پارا ایلر یرلینی ایجه کیشلنمشلردی . حتی الکاسکی اولان (قول جامع) ارمی محله سنک اورتاسنده قالمشدی . وان قلمه سی متعدد دفعه لر تعمیر کورمشدر . هجری ۱۰۵۶ تلویخنده سورک محمد پاشا طرفندن تعمیر ایدیلدی قلمه قیوسی اوزرنده کی بر کتبه دن آکلاشمقده در . فی الحقیقه اوتاریخنده بو بوک ر زلزله اولش وقلمه بر ، بر منهدم اوله رق مشرف خراب اولدوغندن [لهبا تاریخی] اهالی و عشائر معرفتله تعمیر ایشدرلمسی استانبولدن امر اولومشدی .

[۱] — قلمه لرک اسملی : رستم پاشا ، خسرو پاشا ، اورتاقو ، ولد ، تبریز قاپو قلمه سی ، شاه قلمه سی ، الماحی پاشا ، سلیمان پاشا کنج عمر زاده محمد پاشا احمد آغا ، اسکندر پاشا ، اولاما پاشا ، یاصی قله ، قلعت .

[۲] وانک یتشدریدیکی مشهردن بعضیلری : § وان قولی قلمه معروف محمد افندی . تورکیاده ایلک دفعه بو ذاتک کتابی باصیلشدر ، شاعرلکده وار ایش . بیک تاریخنده مدینه و وفات ایشلدر .

§ قارا مفتی زاده مصطفی افندی . شاعرلکده واردر .

§ الهی بک ، شعردادندر . چغتای طرزنده اشعاری واردر .

§ دری افندی — اصل اسمی احمددر . شعرانددر ۱۱۳۲ ده سفارتله ایرانه کیشمش ۱۱۳۷ ده وفات ایش . یکچشم اولدوغنی ایما ایدن شوپت اونکدر : « خاکپاک کخی ایچون بواکی چشم سفید بر برله جنک ایدوب آخر بری اولدی شهید . » [۳] رومی ۱۳۱۲ سنه سی بلدیله واردانی . [۸۰۹۰۰] فروش ؛ بونک الهی درت

بیک کسورخوشی مأمورین معاشاتنه صرف ایدلش .

فهرست

قسم ۱

برنجی فصل : مملکتک جوغرافیای - اسکی زمانده تورک مهاجرلرینک تعقیب
ایستدکاری یوللر - مهاجرلر ایچون اک امین مهاجرلر - اقلیم - خلاصه

ایکینجی فصل : هیئتلرک افسامی - هالدیلر، غوتو - غاردو - قاردو - اورارتو -
لوهورد و حکومتی - آتوریلرله مجادله - لوهوردولرک تشویقاتی - تورک حکومات
مجتمعه سی - آتوریلرک اقراضی - تورک مهاجرلرک مواصلتی - مدیا اداره سی -
تسالیادن کلن مهاجرلر - خالده نهن - بر ایضاح - اسکندرک استیلا سی - پارت اداره سی -
پارتلرله رومایلر آراسنده رقابت - هالدیلرک سیرجی وضعیتی - ارمنیلردن اول
ارمنستانمی ۱۴ - هایستان اویدورماسی - غفلتلمز .

اوچونجی فصل : ایران اداره سی - حرر تورکلری - سلجوق اداره سی -
اخلاط تورکلری - موغول استیلا سی - قارا قویونلی اداره سی - آق قویونلی تورکن
شاهلی - تورکنلرک عثمانیلرله محاربه لری - تورکنلرله عثمانلی تورکلری آراسنده کی
دشمنلیق - شاه اسماعیل صفوی - قارامان مهاجرلری - تورکنلرک، تورکلرک، ملیتلری
کیزلهمیه مجبور اولمالرینک سببی ؟

دردنچی فصل : عثمانلی حدودی داخلنده کی تورکنلرک هجرتی - عثمانلی اداره سی -
عثمانلی ایران رقابتی - ایران تعرضلری - هجری بیک تاریخندن صوگره باشلایان
افضباطمزلتی - وان ولایتنه تعیین ایدیلک حقارت حد اولونیور - والیرلرک بریرله محاربه سی -
ایرانلرک فعالیتی - شیخ حسین والینی تأدیه مأمور اولیور - اصول اداره - متغلبه نیک
ظهوری - ۱۲۸۳ ده حکومت تشکیلاتنه باشلانیور - اسکی بر مدینتک خرابه لرندن
باشقا برشی قالمیور - تورک قانی ، تورک روحی درت بیک سنه اولکی قدریده ور .

بشنجی فصل : عشیرتلرک تاریخی - هشیرت آداملری قدیمندنبری کلن معین
- لاله لره منسوب دکلدرلر - انسانلر ، رئیسلرک قوت و قدرتلرینه کوره بر طرفدن دیگر
- طرفه اقطارما اولور - بر وثیقه - شیقاقی و اروتوی عشیرتلرنده اسکی تورک تشکیلاتی -

۹۳ حریندده وان طابورلری آنجه طاغده بویوک ضایعات ویرمیشدر .

بویوک حریندده ۳۳۰ سنهسی قطعاتیز ایراندہ روسلرله محاربه ایدرکن واندن جیغانه کوتورمک و سائط کافی قلمش : قیشک اک شدتلی برزماننده کانون نایده چوغی اون ایکی باشنده اولان بوز یکریمی قدر ۱۲ الی ۱۸ باشنده چوجوقلر صرتلرنده بیکر فشنک خویه قادار کوتورمشلر ایدی . عودتده بو یاوروجقلرک چوغی انجماد اتمش ، قییمده بوغولمش ، قرقی اولرینه دونمش بونلردن برقهسی ده خسته لانهرق تلف اولمشدر .

۱- نیشان ۳۳۱ سنهسی ارمینی اختلالنده تورک ماوزریله مسلح قلملرده ، ژاندارما قره غوللارنده ، تمبرخانه وسائر یرده مستخدم ارمینی کینجلرندن ماهداییکلرجه چتهجی به قارشلی چوجوقلرله عجزمدن عبارت خلقلک ایلرجه وطنلرینی مدافعه ایشدکیرینه خرابه لرک کرییچ دیوارلرنده سنه لره ایزلری قالان قورشون یرلری شاهددر .

۳۳۱ سنهسی مایسنک دردنجی کیجهسی چکیلیمک اضطراری اون بیکلرجه عجزه بی ، خنجرلرک ، سفالتک آلتنده ثولیه محکوم اتمش ، اون بش ، بکریمی بیک نفوسدن بوکون تورکیانک هر طرفه طاغیلمش ، اعظمی درت بش بیک قدر نفوس قالمشدر .

طوبراق قلمه ، اطراق صارب ویالجین قایلاردن عبارت اوستی دوز برته اوزرنده کی خرابه نک آیدر ، نه وقتدنبری خراب بولوندوغی مجهولدر . بروایت نظرأ طوبراق قلمه ایله وان قلمهسی آراستنده برآلتندن بر مواصله موجود ایش . طوبراق قلمه نک جنوب شرقی جبهه سنده کی قایلقلرده بر ماره وارد . قلمه دن بر برآلتی ، طاشدن اویمایا برسدون ایله بو مغازیه اینلییر . مغازه نک اینجده تقریباً بش آلتی بوز متره مکمی حجمنده اویمایا بر حوض وارد . وقتله آلمانلر طوبراق قلمه ده خفیات یامیشلردر .

بویوک هانی حکومتی زماننده بو قلمه نک ده آیریمجه برشهر اولماسی احتمالی وارد . دوکتور امیل فوره رهیتیلردن بحث ایدرکن « .. طاهلق اولان یرلرده شهرلرینی آلقاق واوزری دوز ، اطراقی یالجین تپلر اوزرینه یامیشلردر . بویله طالع شهرلرنده برنجی درجه ده صوبه اهمیت ویریلیر . بونک ایچون شهردن صو بولونان یره قدر بر آتی بول بابادلر .. دییور . اسکی هانی شهری خرابه لرنده برآلتی یولردن ماهدای صنی حوضلرده تصادف ایدلیدیکی قید ایشکده در .

تورک وازلفنه عصرلره مرکزک یامش اولان ایکی قدیم تورک شهرنک عظمتی خرابه لری آراستنده کی . بوکونک (یسیل وان) ی دشمنلر مرکزک قاهر و حاکم واسطه لریله حواله ایشدکیری ضربه لره رهنماً تورک بویواسی اوله رق قالمشدر . قرق عصرق تاریخنک یادامش اولدوغی روح سایه سنده در .

دنبیلر - زازالر - بر وثیقه داها - عتی عائلهسی - جیرانی تورکمن عشیری - خلیط
عائلهسی - کوچیلر .

آلتنجی فصل : یزیدیلر - اک اسکی تورکلر - تورک مفکورہسی آلہ شکنہ کیرمشدہ .
یہنجی فصل : اہالینک اکینچی و عشیر قسملری - عشیرت رئیسینک اصللری -
اوجیوزالی سنہ اولکی عشیرت رئیس اسملری - طورون - ایل آغاسی .

سکرنجی فصل : دیل - تورکچہ نک انتشاری - یازی دیلی - کاتبلر - کوردچہ
کلهک اصللری - اصل حیرت اولوناچق شی ،

دوقوزنجی فصل : خلاصہ : کردلک منقشائی - هادی ، خالدی عنمنہسی -
کوردلک دیاربکر حوالیسندن اطرافہ انتشاری عنمنہسی - رحیمی تبیع - قص - غزہ ،
اوغوزلر - ارمنیلرہ دائرہ بر عنمنہ - تورکلرک تمثلی - تورکلرک کوردلشمہ سنک سیبلری -
هباس - اموی غوغالریلہ تورک - اموی (عرب) بالا خرہ همانلی - ایران غوغالری ؛
سنیک : شیعہک - کورد بکلرینک امتیازلری - حمیدہ تشکیلاتی - آناطولودہ کی عموم
کوردلرہ بر نظر .

اونجی فصل : کورد کلهسی - کورد کلهسی لوهوردودن مشتق در - خورت ،
خورتو - وان منطقه سندہ کورد کله سنک معناسی - ارنجناجہ کورد کله سنک معناسی -
انکیرلرچہ کورد کله سنک معناسی .

قسم ۲

اون برنجی فصل : عشیرت حیانتک دوام ایدہ کله سنک سیبلری - خلقک فکری
سویہسی - پادشاه آلتہ قاچ کچہ سرر ؟ - عشیرت رئیس - تلقینات - استخبارات -
عشیرت رئیسک حکومته قارشی سیاسی - حاصل اولان عشیرت قسمی - ضمنی مفاولہ -
کاتب ، مولا - قیافت .

اون ایکنجی فصل : انسان قولایقلہ ناصل قازانیر - هپ قباحت زواللی حسودہ -
کرامت اویونی - دلی قیز - قازنہ جن کیرمش - واندہ اک اسکی تکیہ - رئیسیرلہ
شیخلرک آفاق - خلقک آلدانقی احتیاجی .

اون اوجونجی فصل : عشیرت خلقی ناصل یاشار - یر آلتندہ حیوانلرلہ برابر -
برکوبہ واصل اولدو هکیزی ناصل آکلار سکیز ؟ - یایلا یولجیلی - یچین رفاه کورولیه حک -
اون دردنجی فصل : قادین چالیشقاندہ ، اوک تعلیدر - چوجوقلر ناصل بویور ؟ -
نستر یوقدر - درہ بکلکک نسترہ تأئیری - قادیلرک سیکیرلری قونلیدر - اولنہ سیاسی
اون بشنجی فصل : وان خرابہلری : معهور قلمہ - سورک ایچی - وانلیرک
فدا کارلی - طوبراق قلمہ - یشیل وان .

